

KUSZI VIKTÓRIA

RÉMAI DÁNIEL

RUFF TERÉZIA

**IDEGEN ÉS VISSZATÉRŐ
HARCOSOK – EURÓPAI
AJÁNLÁSOK GYŰJTEMÉNYE**

Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar
Terrorelhárítási Tanszék
Budapest, 2026.

A kötet szerzői

Kuszi Viktória
Rémai Dániel
Ruff Terézia

Kiadja: Magyar Rendészettudományi Társaság

Székhely: 1089 Budapest, Diószeghy Sámuel u. 38-42.
Kapcsolat: mrtd@uni-nke.hu

ISBN 978-615-6456-54-0 (pdf)

© A szerzők, 2026
© A kiadó, 2026
Minden jog védve.

Tartalom

Bevezetés.....	4
A külföldi terrorista harcosok jelenségének vizsgálata globális és regionális kontextusban	6
Európai Unió: belső biztonság és külső konfliktusok metszéspontja	6
Délkelet-Európa, Nyugat-Balkán: posztkonfliktusos tér	7
Észak-Afrika: állami gyengeség	8
Közép-Afrika: új dzsihadista frontvonalak	9
Közép-Ázsia és Délkelet-Ázsia: feltörekvő kockázatok	10
Közel-Kelet: a jelenség epicentruma	10
Konklúzió.....	11
A külföldi terrorista harcos (FTF)	12
Az FTF-ek fogalma és megjelenése	13
A Nyugat-Balkán szerepe és helyzete	14
A visszatérők jelentette biztonsági, társadalmi és reintegrációs kihívások	15
Az európai uniós és tagállami szintű válaszok és megközelítések	17
A jövőre vonatkozó kilátások: a gyermek- és női visszatérők, valamint a deradikalizáció és reintegráció kérdései.....	19
Szöveggyűjtemény	23
Nemzetközi válaszok és iránymutatások.....	24
United Nations Office on Drugs and Crime: Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System	24
Francesca Capone: The children (and wives) of foreign ISIS fighters: Which obligations upon the States of nationality?	28
Sofia Koller & Iva Mrvová: A Lawless Space - Alleged ISIS-affiliated Men and Boys from Germany Detained in Northeastern Syria, CEP Policy Paper, May 2025	31
Inmaculada Marrero Rocha: Foreign fighters and jihadists: challenges for international and european security, In. Paix et Sécurité Internationales, Num. 3, janvier-décembre 2015, pp. 83-108.....	34
Európai uniós stratégiák és jogi keretek	35

Dr. Armandine Scherrer, Cecilia Isaksson, Dr. Francesco Ragazzi, Josh Walmsley: The return of foreign fighters to EU soil – Ex-post evaluation	36
Tagállami intézkedési tervek - esettanulmányok.....	40
Thomas Renard and Rik Coolsaet: Returnees: Who Are They, Why Are They (Not) Coming Back and How Should We Deal With Them? Assessing Policies on Returning Foreign Terrorist Fighters in Belgium, Germany and the Netherlands	40
Sofia Koller: From Caliphate to Prison - Germany's approach to rehabilitating Islamic State returnees, December 2025	43
Vlado Azinović: Western Balkans Extremism Research Forum - Regional Report - Understanding Violent Extremism in The Western Balkans, June 2018	46
Aleksandar Vanchoski, Natalija Shikova, Afrodita Musliu: Enhancing the Understanding of Foreign Terrorist Fighters (FTF): Challenges for Rehabilitation, Resocialization and Reintegration of Returnees in the Republic of North Macedonia, June 2020	49
Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok.....	52
MAFIA-JIHAD – An Intersectional Study on Youth Trajectories and Innovative Models for Security Policies Aimed at Preventing Radicalization and Terrorism, June 2025 ..	52
Katerina Mojanchevska, Dr.: Understanding the Impact and Value of Preventing and Countering Violent Extremism (P/CVE) Activities Implemented in School Seing in North Macedonia, Association of Citizens "NEXUS Civil Concept", Skopje, September 2024	55
Inmaculada Marrero Rocha: La prevención de la radicalización violenta de corte yihadista en la Unión Europea, In. Revista de Derecho Comunitario Europeo, 73, 793-828., 2022.	58
Reintegráció, rehabilitáció.....	60
Cristián Correa: A Transitional Justice Approach to Dealing with Foreign Fighters and Their Families	60
Approaches to Female Returnees in the EU Overview of existing expertise and experiences with female returnees in Belgium, France, Germany, and the Netherlands	64
Emily Winterbotham, Carola García-Calvo: Quarterly Research Review: Radicalised Women.....	71
Katherine E. Brown: Gender-sensitive responses to returnees from foreign terrorist organisations: Insights for practitioners	75

Austin C. Doctor, Haroro J. Ingram, Devorah Margolin, Andrew Mines, Lorenzo Vidino: Reintegration of Foreign Terrorist Fighter Families: A Framework of Best Practices for the U.S., 3-2023.....	78
Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák.....	81
Carlota Rigotti, Júlia Zomignani Barboza: Unfolding the case of returnees: How the European Union and its Member States are addressing the return of foreign fighters and their families	81
Carola García-Calvo, Marta Driessen Cormenzana: The Shifting Role of Women in Extremist and Terrorist Groups: Implications for Prosecution and Rehabilitation.....	84
Christopher Baker-Beall: The Concept of the Foreign Terrorist Fighter: An Immanent Critique	87
Visszatérő csoportok (férfiak, nők, gyerekek, családok, közösség)	90
Joana Cook, Gina Vale: From Daesh to 'Diaspora': Tracing the Women and Minors of Islamic State	90
Anita Peresin, Daniela Pisiu: Repatriated foreign terrorist fighters and their families: European experiences & lessons for P/CVE	94
Management of returning FTFs and their family members with a focus on returning women and children	98
Elena Dal Santo, Hawa Noor Zitzmann, Alexandra Korn: Managing the Needs of Child Returnees	102
Képzés, oktatás és civil társadalom és kiemelt stakeholderek, NGO-k bevonása	106
Anne Speckhard: Women in Preventing and Countering Violent Extremism – A Training Manual	106
ZÁRSZÓ	110

Bevezetés

A külföldi terrorista harcosok (foreign terrorist fighters – FTF) jelensége az elmúlt másfél évtized egyik legösszetettebb biztonságpolitikai kihívásává vált, amely egyszerre érinti a nemzetközi biztonságot, az állami szuverenitás kérdését, a terrorizmus elleni fellépést, valamint a társadalmi kohézió és a reintegráció dilemmáit. A külföldi terrorista harcosokhoz kapcsolódó problémák nem korlátozódnak egyetlen konfliktusra vagy régióra, hanem globális összefüggésrendszerbe ágyazódnak, amelyben geopolitikai, jogi, társadalmi és egyéni szintek metszik egymást.

E szöveggyűjtemény célja, hogy átfogó, strukturált és tematikusan rendszerezett áttekintést nyújtson a külföldi terrorista harcosok jelenségéhez kapcsolódó szakpolitikai, tudományos és gyakorlati megközelítésekről. A kötet nem egyetlen narratívát kíván érvényesíteni, hanem különböző perspektívák dokumentumait rendezi egységes keretbe.

A szöveggyűjtemény három fő részre tagolódik. Elsőként egy rövid, de célzott geopolitikai áttekintés kerül bemutatásra, amely az FTF-jelenséget globális és regionális kontextusban helyezi el. Ennek célja nem a részletes történeti vagy elméleti elemzés, hanem hogy egy értelmezési keret biztosítása. Ezt követi a külföldi terrorista harcosok fogalmát, jellemzőit és biztonságpolitikai jelentőségét bemutató fejezet, amely alapot teremt a dokumentumgyűjtemény értelmezéséhez. A kötet harmadik és legterjedelmesebb része maga a tematikusan strukturált szöveggyűjtemény, amely válogatott nemzetközi, európai uniós és regionális dokumentumok ismertetését tartalmazza. A dokumentumok kategorizálása nem pusztán technikai megoldás, hanem elemzési eszköz is. A kategóriák – például nemzetközi válaszok, tagállami intézkedések, megelőzés, határellenőrzés, reintegráció, nemzetbiztonsági dilemmák, médiahatás, vagy a különböző visszatérő csoportok – azt tükrözik, hogy az FTF-jelenség többdimenziós probléma. A kategorizálás lehetővé teszi, hogy az olvasó ne elszigetelt dokumentumokat lásson, hanem mintázatokat, eltéréseket és hangsúlyokat azonosítson. Egyes dokumentumok több kategóriába is besorolhatók, amely szándékos döntés és rámutat arra, hogy a biztonsági, jogi és társadalmi dimenziók nem választhatók el élesen egymástól. A kategóriák így nem lezártak, hanem értelmezési iránytűk.

A szöveggyűjtemény elsősorban kutatók, hallgatók, biztonságpolitikai és terrorelhárítási szakemberek, döntéshozók, valamint civil és szakmai szervezetek számára készült. Használható háttéranyagként, oktatási célokra, valamint összehasonlító elemzések alapjául is. A dokumentumok ismertetése recenzió jellegű, hiszen nem csupán összefoglalják a tartalmat, hanem kiemelik a fő üzeneteket, dilemmákat és a további kutatás szempontjából releváns szakirodalmat.

Összességében a kötet célja nem az, hogy végső válaszokat adjon a külföldi terrorista harcosok jelentette kihívásokra, hanem hogy strukturált tudást és értelmezési kapaszkodókat nyújtson egy olyan területen, ahol az egyszerű megoldások ritkán bizonyulnak tartósnak.

A külföldi terrorista harcosok jelenségének vizsgálata globális és regionális kontextusban

A hidegháború lezárását követően a nemzetközi rendszer egy ideig a stabilitás és a fegyveres konfliktusok visszaszorulásának ígérését hordozta. Ez a narratíva azonban a 21. század elején fokozatosan háttérbe szorult. A 2001. szeptember 11-i terrortámadások, majd az afganisztáni és iraki háborúk világossá tették, hogy a globális biztonságot egyre inkább a nem állami szereplők, az aszimmetrikus-, illetve hibrid fenyegetések formálják. A nemzetközi rendszer olyan fragmentált biztonsági környezetté vált, ahol a helyi konfliktusok regionális és globális következményekkel járhatnak, miközben az államok mozgásteret gyakran korlátozott. Ráadásul a konfliktusok nem feltétlenül zárhatók le egyértelmű katonai győzelemmel, gyakran elhúzódnak és tartós instabilitást eredményeznek. A fegyveres konfliktusok így mobilizációs terekké is válnak, amelyekhez egyének és csoportok távoli országokból is kapcsolódhatnak. E folyamat egyik legmarkánsabb megnyilvánulása a külföldi terrorista harcosok megjelenése és tömeges mozgása.

A külföldi terrorista harcosok (FTF) jelensége a 2010-es évekre vált valóban globális biztonsági kihívássá, amely egyszerre érinti a nemzetközi terrorizmus, a fegyveres konfliktusok, a migráció és az állami szuverenitás kérdéseit. A szíriai és iraki konfliktus során kialakult transznacionális dzsihadista mobilizáció rávilágított arra, hogy a modern kommunikációs technológiák, az online propaganda és a decentralizált toborzási hálózatok képesek rövid idő alatt kontinenseken átívelő mozgásokat generálni. Ráadásul a fegyveres csoportok nem csupán katonai sikerekre, hanem identitásképző történetekre építenek, amelyek sok ember számára átélhetőek. A távoli igazságtalanság diskurzusa lehetővé teszi, hogy az egyének saját társadalmi frusztrációikat egy külső konfliktusba vetítsék ki és azt morális cselekvésként értelmezzék.

Ezzel párhuzamosan a nemzetközi biztonsági rendszer reagálóképessége korlátozottá vált. A konfliktusok elhúzódása, a békefenntartás válsága és a nagyhatalmi rivalizálás (különösen a Közel-Kelet és Afrika egyes térségeiben) csökkentette a globális kormányzás hatékonyságát. Ebben a környezetben az FTF-jelenség nem elszigetelt jelenség, hanem a nemzetközi rend tartós kísérőjelenségeként értelmezhető, amely újra és újra megjelenik különböző konfliktusokhoz kapcsolódva. Ennek megértéséhez pedig elengedhetetlen a regionális különbségek feltárása.

Európai Unió: belső biztonság és külső konfliktusok metszéspontja

Európa a 2010-es évektől egyre inkább szembesült azzal, hogy a külső konfliktusok hatásai belső biztonsági kihívásként jelennek meg. A terrorizmus, az erőszakos szélsőségesség és a radikalizáció nemcsak importált fenyegetések, hanem olyan jelenségek, amelyek az európai társadalmi kontextusban gyökereznek és külső események hatására felerősödhetnek.

Az Európai Unió válasza kezdetben elsősorban represszív eszközökre épült: jogszabályi szigorításokra, megfigyelési kapacitások bővítésére és határbiztonsági intézkedésekre. Idővel azonban világossá vált, hogy ezek önmagukban nem elegendők. A radikalizáció megelőzése, a társadalmi ellenállóképesség növelése és az érintett személyek kezelése integrált megközelítést igényel. Az európai tapasztalatok rávilágítottak arra is, hogy az erőszakos szélsőségesség nem kizárólag vallási jelenség. Bár a 2010-es években a dzsihádisták terrorizmus került a figyelem középpontjába, párhuzamosan jelen vannak szélsőjobboldali és más ideológiai alapú radikalizációs formák is. Ezek időnként egymást erősítik, különösen polarizált társadalmi környezetben. Az EU-ban a radikalizáció folyamata jellemzően inkább társadalmi marginalizációból, identitásválságokból, politikai és kulturális elidegenedésből indul ki, így a más térségben zajló konfliktusok ideológiai referenciaponttá válhatnak, amelyekhez az egyéni sérelmek és igazságérzet narratív szinten kapcsolódnak.

Az Európai Unió sajátos helyzetben van az FTF-jelenség szempontjából. A térség nem elsődleges fegyveres konfliktuszóna, ugyanakkor jelentős kiinduló és visszatérési tér a külföldi harcosok számára. Az európai FTF-jelenség elsősorban a Közel-Kelethez, különösen a szíriai és iraki konfliktushoz kapcsolódott / kapcsolódik.

A 2016 utáni időszakban az EU számára a hangsúly fokozatosan áttevődött a visszatérő FTF-ek kezelésére. A tagállamok eltérő jogi, társadalmi és intézményi válaszokat adtak, de közös kihívásként jelent meg a biztonsági kockázat, a bizonyítás nehézsége, valamint a reintegráció és a társadalmi kohézió kérdése. Az FTF-jelenség így az EU-ban hosszú távú társadalmi biztonságot érintő problémaként értelmezhető.

Az Európai Unió dilemmáját tovább mélyíti, hogy a belső nyitottság és a schengeni térség alapelvei strukturális sebezhetőséget is jelentenek. A szabad mozgás, amely az uniós integráció egyik alapköve, megnehezíti a visszatérők nyomom követését, különösen akkor, ha azok több tagállamhoz kötődnek. Ez a helyzet fokozza az információmegosztás iránti igényt, ugyanakkor politikai feszültségeket is generál a tagállamok között, továbbá hosszú távon alááshatja a társadalmi bizalmat és éppen azokat a törésvonalakat mélyítheti, amelyek a radikalizáció egyik forrását jelentik.

Délkelet-Európa, Nyugat-Balkán: posztkonfliktusos tér

Délkelet-Európa, különösen a Nyugat-Balkán térsége sajátos geopolitikai helyzetet foglal el az FTF-jelenség térképén. A régió egyszerre perifériája és integráns része az európai biztonságnek, miközben történelmi, társadalmi és gazdasági sebezhetőségei különösen fogékonyá tehetik bizonyos közösségeit a radikalizációra. A 2010-es években a Nyugat-Balkán arányait tekintve az egyik legnagyobb kibocsátó régióvá vált Európában, amely nemzetközi figyelmet irányított a térségre. A szíriai háború idején a Nyugat-Balkán több országából is érkeztek külföldi harcosok, akik számára a konfliktus nem csupán vallási, hanem erkölcsi és politikai jelentéssel is bírt. A mobilizációt megkönnyítette a korlátozott gazdasági perspektíva, a fiatalok körében tapasztalható kiábrándultság, valamint az alternatív közösségi struktúrák vonzereje.

A konfliktusövezetekhez való kapcsolódás gyakran helyi társadalmi feszültségekhez, gazdasági marginalizációhoz és identitáskereséshez kötődik. A régióban a vallási radikalizáció sokszor összefonódik politikai bizalmatlansággal és történelmi sérelmekkel. Különösen fontos tényező továbbá az informális hálózatok szerepe. A családi, vallási és közösségi kapcsolatok egyszerre működhetnek védőfaktorként és kockázati tényezőként. Ez ambivalens helyzetet teremt, ugyanis a közösségi beágyazottság nélkülözhetetlen a megelőzéshez és reintegrációhoz, ugyanakkor potenciális csatornája lehet a radikalizáció fennmaradásának is.

A Nyugat-Balkán esetében kiemelt fontosságú az európai integráció perspektívája is. Az EU-csatlakozás ígérete ösztönzőleg hatott a jogi és intézményi reformokra, beleértve a terrorizmus elleni jogszabályok szigorítását. Ugyanakkor az integráció elhúzódnása és a politikai kiábrándultság paradox módon gyengítheti a társadalmi ellenállóképességet, amely közvetve befolyásolhatja a radikalizációs dinamikákat.

A térség geopolitikai köztes jellege azt is jelenti, hogy gyakran külső biztonságpolitikai stratégiák átvevő terepévé válik. Az EU, az Egyesült Államok és más nemzetközi szereplők által támogatott CVE- és P/CVE-programok jelentős mértékben formálják a helyi válaszokat az FTF-jelenségre. Ezek a programok azonban nem mindig illeszkednek a helyi társadalmi realitásokhoz, amely korlátozhatja a hatékonyságukat. A visszatérő FTF-ek kezelése ezért nemcsak nemzetbiztonsági kérdés, hanem társadalmi kihívás is. Az elmúlt években végrehajtott szervezett hazatelepítések – különösen nők és gyermekek esetében – a régiót kísérleti tereppé tették az EU számára a reintegrációs modellek tesztelésében.

Észak-Afrika: állami gyengeség

Észak-Afrika az FTF-jelenség egyik kulcstérsége, mivel egyszerre forrása, tranzittere és célpontja a fegyveres dzsihadista mobilizációnak. Az arab tavaszt követő politikai

instabilitás, különösen Líbiában, olyan hatalmi vákuumot teremtett, amelyet terrorista szervezetek – köztük az ISIS helyi ágai – képesek voltak kihasználni. A régió geopolitikai jelentőségét növeli közelsége Európához, valamint a migrációs útvonalak feletti ellenőrzés kérdése.

A térségből érkező külföldi harcosok gyakran regionális konfliktusokhoz csatlakoztak, ugyanakkor egy részük Európába tért vissza. Az észak-afrikai FTF-ek esetében különösen fontos a transznacionális hálózatok szerepe, amelyek összekapcsolják a Közel-Keletet, a Száhel-övezetet és Európát.

A visszatérő FTF-ek szempontjából is különösen kockázatos környezet, mivel az állami reintegrációs kapacitások gyakran hiányosak. A társadalomban történő visszailleszkedés sokszor alternatív struktúrákba (milíciákba, bűnözői hálózatokba) történik, amely tovább növeli a térség instabilitását és exportálja a biztonsági kockázatokat más régiókba.

Összességében biztonságpolitikai szempontból Észak-Afrika esetében az FTF-jelenség szorosan összefonódik az állami szuverenitás gyengeségével és a határbiztonság hiányosságaival. A visszatérő harcosok nemcsak terrorfenyegetést jelentenek, hanem potenciális destabilizáló tényezők is lehetnek az amúgy is törékeny politikai rendszereknek. Az EU és más nemzetközi szereplők ezért egyre inkább a kapacitásépítésre és a regionális együttműködésre helyezik a hangsúlyt, felismerve, hogy az észak-afrikai FTF-probléma közvetlen hatással van az európai biztonságra is.

Közép-Afrika: új dzsihadista frontvonalak

Geopolitikai szempontból a térség instabilitása globális biztonsági kockázatot jelent, mivel az állami kontroll hiánya kedvez a terrorizmus és a szervezett bűnözés összefonódásának, továbbá Közép-Afrika az utóbbi években egyre hangsúlyosabb szerepet kap az erőszakos szélsőségeség térképén. Bár a térségből induló FTF-ek kevésbé kapcsolódnak a klasszikus Szíria-Irak narratívához, a helyi konfliktusok új típusú külföldi harcos mozgásokat eredményeztek; a Boko Haram, az al-Kaida és az ISIS regionális hálózatai egyaránt vonzottak / vonzanak külföldi harcosokat.

Az FTF-jelenség itt elsősorban regionális jellegű, de növekvő mértékben kapcsolódik globális narratívákhoz. A gyenge állami jelenlét, a gazdasági kizsákmányolás és a helyi konfliktusok ideális környezetet teremtenek a radikalizáció számára.

A visszatérő harcosok kezelése különösen nehéz, mivel sok esetben hiányoznak a működő igazságszolgáltatási és reintegrációs struktúrák. A nemzetközi missziók jelenléte ellenére a régió továbbra is olyan biztonsági vákuumként funkcionál, amely globális szinten is hatással van az FTF-jelenség alakulására. A nemzetközi közösség számára a térség

kihívása abban áll, hogy a katonai jelenlét önmagában nem képes kezelni az FTF-hez kapcsolódó problémákat. A visszatérők és helyi harcosok reintegrációja nélkül fennmarad a ciklikus erőszak veszélye, amely globális szinten is destabilizáló hatású lehet.

Közép-Ázsia és Délkelet-Ázsia: feltörekvő kockázatok

Közép-Ázsia a 2010-es években fokozatosan került a figyelem középpontjába az FTF-jelenség kapcsán, különösen az ISIS-hez csatlakozó közép-ázsiai állampolgárok miatt. A radikalizáció gyakran rejtett módon zajlik, mivel a politikai rendszerek erős kontrollt gyakorolnak, de ez a látszólagos stabilitás elfedheti azokat a társadalmi feszültségeket, amelyek a külföldi konfliktusokhoz való csatlakozást ösztönzik. Az FTF-ek hazatérése ezért különösen nehezen követhető és kontrollálható. A visszatérő FTF-ek kezelése gyakran titkosszolgálati és büntetőjogi keretek között zajlik, miközben a reintegrációs dimenzió kevésbé fejlett. Ez a megközelítés eltér az európai gyakorlattól és fontos összehasonlítási alapot nyújt az FTF-jelenség különböző kezelési modelljei között.

Délkelet-Ázsiában az FTF-jelenség új lendületet kapott az elmúlt években, különösen Indonézia, a Fülöp-szigetek és Malajzia esetében, megfigyelhető továbbá a radikális iszlám felfutása is, amely nemzetközi kapcsolatokkal és helyi sérelmekkel egyaránt összekapcsolódik. A régióban működő dzsihádisták csoportok kapcsolatban állnak globális hálózatokkal, miközben helyi konfliktusokba ágyazódnak. A szíriai konfliktus idején több száz délkelet-ázsiai harcos csatlakozott az ISIS-hez, akik közül sokan később visszatértek vagy megpróbáltak visszatérni. A visszatérő FTF-ek kezelése itt is egyensúlyozást igényel a kemény biztonsági fellépés és a közösségi alapú megelőzés között. A tapasztalatok arra utalnak, hogy a radikalizáció elleni fellépés csak akkor lehet sikeres, ha figyelembe veszi a helyi vallási és etnikai kontextusokat, különösen a visszatérő harcosok esetében.

Közel-Kelet: a jelenség epicentruma

A Közel-Kelet továbbra is az FTF-jelenség központi tere. A térség instabilitása, a polgárháborúk és a proxykonfliktusok olyan környezetet teremtettek, amelyek ideális táptalajt biztosítottak a külföldi harcosok tömeges beáramlásához. A szíriai és iraki konfliktusok nemcsak fegyveres mobilizációt indítottak el, hanem hosszú távú visszatérési hullámot is generáltak.

A Közel-Kelet geopolitikai realitása az, hogy a konfliktusok lezárása nélkül az FTF-jelenség fennmarad, de a hangsúly egyre inkább áthelyeződik a menekülttáborokban élő FTF-ek és családtagjaik helyzetére, tekintettel arra, hogy ezek a terek a radikalizáció potenciális

helyszínei és hosszú távú biztonsági kockázatot hordoznak. A térségben őrzött több ezer külföldi állampolgár sorsa közvetlen hatással van Európa és más régiók biztonságára

A térség jövője szempontjából kulcskérdés, hogy a nemzetközi közösség képes-e politikai megoldásokat találni a konfliktusokra vagy továbbra is ideiglenes biztonsági intézkedésekkel próbálja azokat kezelni. Az FTF-jelenség szempontjából ez kiemelt relevanciával bír, ugyanis fontos, hogy a visszatérés és reintegráció kezelhető kihívás lesz vagy újabb globális válság forrásává válik.

Konklúzió

Összességében a FTF-ek visszatérése az államok egyik legérzékenyebb kérdésévé vált. Az államok eltérő stratégiákat alkalmaztak: egyesek aktívan hazatelepítették állampolgáraikat, míg mások elutasították. Ez a gyakorlat súlyos geopolitikai feszültségeket eredményezett, különösen a fogolytáborok esetében, ahol sok európai állampolgár rekedt jogi vákuumban.

A visszatérés kezelése során a nemzetbiztonsági logika gyakran ütközik az emberi jogi és gyermekvédelmi szempontokkal. A reintegráció ebben a kontextusban nem pusztán szociálpolitikai eszköz, hanem a hosszú távú stabilitás egyik kulcseleme.

A fenti regionális áttekintés rámutat arra, hogy a külföldi terrorista harcosok jelensége nem redukálható egyetlen konfliktusra vagy ideológiai irányzatra. Az FTF-ek megjelenése a globális geopolitikai instabilitás, a regionális konfliktusok és az egyéni radikalizációs folyamatok metszéspontjában értelmezhető. E komplex összefüggésrendszer részletesebb feltárását szolgálja a következő fejezet, amely a külföldi terrorista harcosok fogalmát, jellemzőit és a velük kapcsolatos biztonsági dilemmákat vizsgálja.

Felhasznált irodalom

EU Terrorism Situation & Trend Reports (EU TE-SAT), <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/tesat-report>

Thomas F. Lynch III, Michael Bouffard, Kelsey King, Graham Vickowski: The Return of Foreign Fighters to Central Asia: Implications for U.S. Counterterrorism Policy, INSS, Strategic Perspectives 21, 2016., <https://inss.ndu.edu/Media/News/Article/990914/the-return-of-foreign-fighters-to-central-asia-implications-for-us-counterterro/>

Homecoming: The Return of Foreign Terrorist Fighters in South-East Asia, UNDP, 2020., https://icct.nl/sites/default/files/import/person/UNDP_HomecomingTheReturnofForeignTerroristFighters.pdf

Foreign Terrorist Fighters in the Sahel-Sahara Region of Africa: Recommendations for stemming a long-lasting threat, African Centre for the Study and Research on Terrorism, April 2022., <https://www.peaceau.org/en/article/policy-paper-foreign-terrorist-fighters-in-the-sahel-sahara-region-of-africa-recommendations-for-stemming-a-long-lasting-threat>

Thomas Hegghammer: Islam and the Globalization of Jihad, International Security, Vol. 35, No. 3 (Winter 2010/11), pp. 53–94, https://www.belfercenter.org/sites/default/files/pantheon_files/files/publication/The_Rise_of_Muslim_Foreign_Fighters.pdf

Filip Bryjka: The involvement of Western Balkan terrorist-fighters in armed conflicts in Syria and Iraq, Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej 19(2021), z. 4, s. 151-173, https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2021/12/riesw_2021-04-08.pdf

Elisabeth Johansson-Nogués and Aitor Bonsoms : The Politics of Foreign Terrorist Fighters in Europe: the deterritorialization and reterritorialization of citizens?, International Political Sociology, 18(3), 2024., <https://repositori.upf.edu/server/api/core/bitstreams/8f1abd25-b0bc-498e-b34a-cb96c18f40f1/content>

A külföldi terrorista harcos (FTF)

Az FTF-ek fogalma és megjelenése

A *külföldi terrorista harcos* (angolul *Foreign Terrorist Fighter*, rövidítve FTF) kifejezés olyan személyekre utal, akik lakóhelyüket elhagyva egy idegen országba utaznak, hogy terroristacsoportokhoz csatlakozva fegyveres konfliktusokban vegyenek részt. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2178. számú határozata (2014) e fogalmat hivatalosan is rögzítette: eszerint azok minősülnek FTF-nek, akik nem állampolgárságuk vagy lakóhelyük szerinti országba utaznak azzal a céllal, hogy terrorcselekményt kövessenek el, tervezzenek, készítsenek elő, vagy ilyen cselekményekre kiképzést nyújtsanak, illetve abban részesüljenek. Bár az idegen földön harcoló önkéntesek jelensége nem új (példaként említhető az 1980-as évek afganisztáni „arab” harcosai vagy az 1990-es évek balkáni háborúinak külföldi dzsihádistái), a *külföldi terrorista harcos* mint jogi és politikai kategória a 2010-es években került előtérbe. Különösen a Szíriában és Irakban zajló konfliktus kapcsán kapott hangsúlyt, amikor is az Iszlám Állam (ISIS) felemelkedése példátlan számú külföldi harcost vonzott a világ minden tájáról. A jelenség globális mértéket öltött: egyes konzervatív becslések szerint 2011 és 2016 között több mint 42 000 fő utazott Irakba és Szíriába, hogy csatlakozzon az ISIS-hez vagy más terrorcsoportokhoz, több mint 120 országból. Ez a szám és földrajzi diverzitás jól mutatja, hogy az FTF-ek jelensége világszerte elterjedté vált, még olyan államokból is indulva, amelyeknek korábban nem volt tapasztalatuk saját állampolgáraik terrorista célú külföldi harcba állásával.

Az FTF-jelenség kialakulása és főbb trendjei az elmúlt években

A 2010-es évek elején kibontakozó szíriai polgárháború és az ISIS térnyerése indukálta az FTF-jelenség eddigi legnagyobb hullámát. A fegyveres konfliktus és a kalifátus eszméje nyomán soha nem látott mértékű nemzetközi dzsihádista mozgósítás ment végbe. Európa ebből jelentős mértékben kivette a részét: 2011 és 2016 között több mint 5 000 fő hagyta el Európát (túlnyomórészt EU-tagállamokat) azért, hogy Irakban vagy Szíriában csatlakozzon terrorista szervezetekhez. A legnagyobb kontingenst Nyugat-Európa adta: Belgium, Franciaország, Németország és az Egyesült Királyság együtt az európai kiutazók jelentős hányadát adták, de hozzájárultak a jelenséghez kisebb lélekszámú országok is, mint például Ausztria, Dánia, Finnország, Olaszország, Hollandia, Spanyolország vagy Svédország. Az európai országok között jelentős különbségek mutatkoztak mind abszolút számok, mind arányok tekintetében. Bizonyos államok – főként, amelyekben nagyobb létszámú muszlim kisebbség él, vagy erősebb radikalizálódási góccok alakultak ki – sokkal több harcost „exportáltak” a közel-keleti hadszíntérre, mint mások. A mobilizáció 2014-2015 folyamán tetőzött, 2016-ra pedig számottevően visszaesett az Európából kiutazó FTF-ek száma. E trendforduló hátterében részben az ISIS katonai vereségei, a kalifátus

területi összeomlása álltak, részben pedig az európai hatóságok fokozódó fellépése (utazások megakadályozása, útlevelek bevonása stb.).

A konfliktus lecsengésével Európában az érdeklődés középpontjába a visszatérő harcosok problémája került. 2016 után attól tartottak, hogy az Iszlám Állam és más szervezetek közel-keleti veresége után a harcosok tömegesen fognak hazatérni, újabb biztonsági válságot okozva. Bár a szakértők egy esetleges tömeges exodus valószínűségét alacsonynak tartották, abban egyetértés mutatkozott, hogy a visszatérők száma lassú növekedést mutathat a következő években. Ezen belül is előrejelezték, hogy a hazatérők jelentős része nő és kiskorú lesz – mivel a férfi harcosok közül sokan életüket vesztették vagy börtönbe kerültek a konfliktuszónában. Összességében a becslések szerint az európai külföldi harcosok mintegy 30 százaléka tért haza 2016-2017-re, bár egyes országokban magasabb arányban (pl.: az Egyesült Királyságban, Svédországban vagy Dániában a hazatérési arány elérte a 45–50 százalékot). 2015 után új kiutazási hullám már nem indult, ami arra utal, hogy az FTF-jelenség intenzív szakasza lezárult, ugyanakkor öröksége – a már kiképzett és harci tapasztalattal rendelkező szélsőségesek csoportja – új kihívások elé állítja Európát.

A Nyugat-Balkán szerepe és helyzete

A Nyugat-Balkán országai (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Észak-Macedónia, Koszovó, Montenegró és Szerbia) földrajzilag és kulturálisan Európa részei, ám az uniós tagállamokhoz képest sajátos kontextussal rendelkeznek az FTF-jelenség szempontjából. A térségből jelentős számú harcos csatlakozott az ISIS-hez és más dzsihádisták szervezetekhez, noha abszolút értékben elmaradnak a nyugat-európai számoktól. 2012 végétől 2016 végéig hozzávetőleg 950–1 000 fő utazott a Közel-Keletre a Nyugat-Balkánról. Egy 2018-as regionális jelentés szerint a nyugat-balkáni országokból összesen kb. 1 075 személy vett részt a szíriai/iraki harcokban, akiknek mintegy 35 százalékát nők és kiskorúak tették ki. Az *egy főre jutó* (vagy a muszlim népesség arányára vetített) külföldi harcosok számát tekintve több balkáni ország – különösen Koszovó és Bosznia-Hercegovina – az élmezőnyben volt Európán belül. Koszovóból például a 2012–2016-os időszakban mintegy 316 fő (nagyraoszt muszlim vallású koszovói albán) csatlakozott külföldön dzsihádisták szervezetekhez, míg Bosznia-Hercegovinából kb. 240 fő, Albániából és Észak-Macedóniából egyaránt 140–150 fő. A régió kisebb államaiból jóval kevesebben indultak útnak: Montenegró esetében mindössze 20 fő körüli esetről tudni, Szerbiából pedig 50-nél kevesebbről. Fontos megjegyezni, hogy a nyugat-balkáni FTF-ek jelentős része nem egyedül utazott a konfliktuszónába, hanem családjával – több ország esetében

dokumentálták, hogy a kiutazók között számos nő és gyermek is volt (pl.: Bosznia esetében legalább 53 nő és 40 gyermek utazott ki, Albániából 12 nő és 32 gyermek).

A Nyugat-Balkánt érintő FTF-jelenség kialakulásában a szakértők a poszt-konfliktusos társadalmak sajátos problémáit is azonosították. Egyes elemzések rámutatnak, hogy a jelenség különösen azokban az országokban volt látványos, amelyek tartós kormányzati gyengeséggel, befagyott etnikai-vallási konfliktusokkal és identitásválságokkal küzdenek – ilyen Albánia, Bosznia-Hercegovina, Észak-Macedónia és Koszovó. Ezekben az államokban a belső instabilitás, a korábbi háborúk nyomán kialakult légtüres tér és a csalódott fiatal generációk perspektívtalansága termékeny talajt biztosított a radikális ideológiák terjedésének. A szalafista-vahabita irányzatok megjelenése, a külföldi (közel-keleti) finanszírozású hittérítés és a társadalmi beilleszkedés hiányosságai együttesen járulhattak hozzá ahhoz, hogy a térség egyes részein fiatalok egy csoportja a dzsihádisták propagandájának fogékony célcsoporttá vált.

Mindazonáltal fontos kiemelni, hogy a nyugat-balkáni FTF-ek visszatérése eddig nem vezetett a korábban esetleg várt mértékű terrorcselekmény-hullámhoz a régióban. Szakértői és hatósági vélemények szerint a jelenség biztonsági kockázatát részben túlbecsülték: a térség országaiban eddig elszigetelten vagy egyáltalán nem került sor visszatérő harcosok által elkövetett jelentős merényletekre. Több nyugat-balkáni országban a döntéshozók inkább a nem erőszakos szélsőséges ideológiák – például a fundamentalista vallási irányzatok vagy nacionalista radikalizmus – terjedését tartják fenyegetőnek a társadalmi kohézióra nézve. Ugyanakkor a FTF-ek visszatérése a Nyugat-Balkánon is komoly próbatétel elé állítja a biztonsági és bűnüldöző szerveket, valamint a reintegrációs rendszereket, különösen azon országokban, amelyek erőforrásai korlátozottak. A térség államai 2015-től kezdődően sorra kriminalizálták a külföldi harcban való részvételt, és tucatnyi visszatérőt bíróság elé is állítottak, illetve börtönbüntetésre ítélték. Emellett – az EU-országok közül elsőként – Bosznia-Hercegovina, Koszovó és Észak-Macedónia 2018–2021 között szervezett keretek közt visszafogadtak egyes csoportokat a konfliktusövezetben rekedt állampolgáraik közül (főként nőket és gyermekeket), felvállalva ezzel a rehabilitáció és reintegráció nehéz feladatát.

A visszatérők jelentette biztonsági, társadalmi és reintegrációs kihívások

A külföldi terrorista harcosok hazatérése összetett kihívásokat hoz felszínre a nemzetbiztonság, a bűnüldözés, valamint a társadalmi kohézió és reintegráció területén.

Biztonsági szempontból a legfőbb aggály, hogy a harcokban edződött, radikalizált személyek terrorcselekményeket követhetnek el hazatérésük után, vagy szervezőként segíthetik újabb merényletek előkészítését. E félelem nem alaptalan: 2015–2017 folyamán több súlyos európai terrortámadás (pl. a 2015. novemberi párizsi merényletek és a 2016. márciusi brüsszeli robbantások) aktív résztvevői között is voltak visszatért ISIS-harcosok. A párizsi Bataclan-támadás kitervelője, Abdelhamid Abaaoud például Szíriában harcolt az ISIS soraiban, mielőtt visszazökött Európába és megszervezte a több mint 130 halálos áldozatot követelő támadássorozatot. A brüsszeli Zaventem repülőtéren és metróban robbantó terrorsejt tagjai közül szintén többen szíriai veteránok voltak. Míg a legtöbb visszatérő nem válik aktív terroristanóvé vagy -férfivá, pusztán a tény, hogy kapcsolatba kerültek egy olyan terrorcsoporttal, mint az ISIS, komoly nemzetbiztonsági kockázatot jelent. A titkosszolgálatok és rendőri szervek számára komoly terhet ró az akár több száz főszre duzzadt visszatérői kör folyamatos megfigyelése, ellenőrzése, különösen, hogy előre nehezen megjósolható, ki jelent valós fenyegetést és ki az, aki valóban szakítani kíván múltjával. A szakirodalom a visszatérők több alcsoportját különbözteti meg: vannak kiábrándultak és bűnbánóak, akik csalódva térnek haza; mások továbbra is radikális nézeteket vallanak, és „alvó sejtekként” vagy befolyásos toborzókként jelenhetnek meg otthon; sőt akadnak, akik kifejezetten azzal a szándékkal jönnek vissza, hogy merényleteket hajtsanak végre szülőföldjükön.

Jogi és bűnüldözési szempontból a visszatérők kezelése szintén nehéz feladat. Sok esetben a hatóságoknak bizonyítékokat kellene gyűjteniük arról, hogy az illető milyen tevékenységet folytatott Szíriában vagy Irakban – harcolt-e, követett-e el háborús vagy terrorcselekményeket –, ami távoli háborús övezetekben rendkívül nehézkes. Ennek hiányában viszont a bírósági felelősségre vonás akadályokba ütközhet, így bizonyos visszatérők szabadlábban maradhatnak. Még ha sor is kerül büntetőeljárásra, felmerül a kérdés, milyen büntetés és utókezelés szolgálja leginkább a társadalom védelmét és az illető deradikalizációját. A börtönben letöltött évek alatt ugyanis fennáll a további radikalizálódás veszélye, illetve az, hogy a szélsőséges ideológia terjesztésével más rabokat is befolyásolnak. E kockázatok csökkentésére egyes országok külön terrorizmus elkövetői számára fenntartott börtönszárnyakat hoztak létre, vagy elkülönítve kezelik a radikalizált rabokat, bár e megközelítés hatékonyságáról megoszlanak a vélemények.

Társadalmi és reintegrációs kihívások is bőven akadnak. A hazatérő FTF-ek többsége hosszabb-rövidebb időt töltött háborús zónában, ahol gyakran extrém erőszaknak volt tanúja vagy részes okozója. Emiatt sokuk súlyos traumákkal, pszichés problémákkal küzd – ez a tényező pedig megnehezíti a békés hétköznapi életbe való visszailleszkedésüket. A poszttraumás stressz zavar, depresszió, vagy akár a harci cselekmények hiányából fakadó identitásválság mind gátolhatja azt, hogy a visszatérők produktív, törvénytisztelő életet

éljenek. Emellett a társadalom részéről is erőteljes elutasítással és megbélyegzéssel találkozhatnak: a közvélemény szemében sokszor „árulókként” vagy veszélyes fanatikusként vannak elkönyvelve, ami nehezíti befogadásukat a közösségbe. A visszatérőkkel foglalkozó szakemberek kiemelik, hogy e személyek gyakran szorulnak mentális egészségügyi támogatásra, deradikalizációs tanácsadásra és szociális segítségre (pl. lakhatás, munka). Ha ezek a reintegrációs erőfeszítések elmaradnak vagy sikertelenek, fennáll a veszélye annak, hogy a visszatérők ismét a szélsőségek felé fordulnak, vagy a társadalom peremére szorulva akár bűnözői csoportokba keverednek. Mindez hosszabb távon nemcsak biztonsági, hanem szociális problémát is jelent, ami a közösségek szintjén is destabilizáló hatású lehet.

Az európai uniós és tagállami szintű válaszok és megközelítések

Az FTF-jelenség súlyosságát felismerve a nemzetközi közösség, az Európai Unió, valamint az egyes államok számos intézkedést hoztak a probléma kezelésére. **Nemzetközi jogi keretek** jöttek létre: az ENSZ BT említett 2178 (2014) és a későbbi 2396 (2017) határozatai kötelezték az államokat, hogy tegyék büntetendővé a terrorista célú külföldre utazást és az ehhez nyújtott támogatást, szigorítsák a határellenőrzést, osszanak meg nemzetközi szinten információkat a terrorizmus utazókról, és működjenek együtt a visszatérők jelentette veszélyek minimalizálásában. Ezekre reagálva az EU is gyorsan lépett: a tagállamok közösen kiterjesztették büntető törvényeiket a terrorcselekmények előkészületeire is, beleértve a külföldi harcra toborzást, finanszírozást, kiképzésre utazást vagy annak megkísérlését. Az Eurojust és Europol keretében szorosabbra fonták az együttműködést az európai országok igazságügyi és rendőri szervei: közös nyomozócsoportok, kapcsolattartó-tisztek segítik az adatcserét, a külföldön harcoló vagy onnan visszatérő személyek azonosítását, nyomon követését. Az EU létrehozott egy Külföldi Terrorista Harcosokkal foglalkozó munkacsoportot is a globális koalíció részeként (Hollandia, Törökország és az Egyesült Államok vezetésével), amely a bevált gyakorlatok megosztását és az ENSZ BT-határozatok végrehajtását segíti.

Nemzeti szinten a tagállamok eltérő megközelítéseket alkalmaznak, de több közös nevező is azonosítható. Szinte minden érintett ország szigorította terrorizmusellenes törvényeit 2015 után, hogy könnyebben le lehessen tartóztatni és elítélni a hazatérőket, akkor is, ha csak bizonyítani tudott tettük annyi, hogy valamely terrorcsoporthoz csatlakoztak. Ennek nyomán Európa-szerte sok tucat visszatérő harcost vontak felelősségre, akár évekre börtönbe zárva őket. Ezzel párhuzamosan több ország hozott megelőző intézkedéseket is: például útlevelek visszavonása vagy az állampolgárság megvonása (különösen kettős állampolgárok esetében) annak érdekében, hogy potenciális FTF-ek ne tudjanak kiutazni,

illetve, hogy a már külföldön levők ne térhessenek haza könnyen. Néhány állam – Nagy-Britannia, Franciaország – határozott elrettentő politikát követett, míg mások – például a skandináv országok – inkább nyitottabbak voltak a visszatérők rehabilitációjára. Integrált, több szereplős (multi-agency) megközelítés honosodott meg sok helyütt, amelynek lényege, hogy a rendőrség, nemzetbiztonsági szolgálatok, szociális munkások, pszichológusok és helyi közösségi szervezetek együttműködve kezelik a visszatérőket. Az Európai Unió Radicalisation Awareness Network (RAN) nevű programja már 2015 óta fórumot biztosít a gyakorlati szakemberek számára a tapasztalatcserére, és részletes kézikönyvekben foglalja össze az ajánlásokat. A RAN 2017-ben kiadott kézikönyve például sorra veszi, milyen konkrét lépéseket tehetnek a hatóságok és civilek a visszatérők ügyének kezelésében – a beutazáskor végzett biztonsági kockázatelemzéstől a börtönön belüli deradikalizációs programokon át a szabadulás utáni utánkövetésig. Az egyik jó gyakorlat a mentorprogramok alkalmazása: Dániában már a 2010-es évek elején indult olyan kezdeményezés, amelyben képzett mentorok segítették a dzsihadisták hazatérés utáni reintegrációját, személyre szabott tanácsadással és támogatással. Hasonló programot mára több ország (pl. Németország, Hollandia) is bevezetett.

Egy másik fontos elem az információcsere és a nemzetközi együttműködés erősítése. Az EU-tagállamok rendszeresen megosztják egymással a visszatérőkre vonatkozó hírszerzési és bűnüldözési információkat – például a Schengeni Információs Rendszerbe (SIS) és az Interpol adatbázisaiba is felkerülnek a terrorista tevékenységgel összefüggésbe hozott személyek. Emellett több ország két- vagy többoldalú keretek között is együttműködik a visszatérők nyomon követésében, a nyomozások lefolytatásában és a bevált módszerek megosztásában. Az EU igazságügyi hatóságai – Eurojust – segítik azokat az eseteket, amikor a visszatérők ügyében bizonyítékok gyűjtése vagy büntetőeljárás indítása nemzetközi dimenziót ölt. Szintén európai szinten vetődött fel a külföldi harcosok rehabilitációs és reintegrációs alapelveinek kidolgozása: a globális fórumok (pl. a GCTF – Globális Terrorizmusellenes Fórum) keretében olyan dokumentumok születtek, mint a 2016-os Római Memorandum, amely jó gyakorlatokat fogalmaz meg a terrorizmusért elítélt vagy konfliktusövezetből hazatért egyének visszailleszkedésére.

Természetesen az EU-n kívüli európai országok, így a Nyugat-Balkán államai is reagáltak a problémára, gyakran nemzetközi támogatással. Több balkáni országban az EU és az USA finanszírozásával hajtottak végre CVE-programokat (az erőszakos szélsőséges megelőzését célzó projekteket), amelyek a fiatalok radikalizációjának megelőzését, a veszélyeztetett közösségek támogatását célozták. A nyugat-balkáni kormányok 2014–2015 folyamán mind szigorú törvényeket fogadtak el a külföldi harcban való részvétel tilalmáról, és számos letartóztatást, valamint ítéletet hajtottak végre a konfliktusokból hazatért személyek ellen. Ugyanakkor felismerték, hogy pusztán a büntetőjogi eszközök nem elegendők: a reintegráció támogatására is szükség van a visszaesés megelőzéséhez.

Például Koszovóban és Észak-Macedóniában a hatóságok külön reintegrációs munkacsoportokat hoztak létre, bevonva pszichológusokat, vallási vezetőket és civilszervezeteket is a visszatérők segítésébe. Összességében az európai válaszok tehát komplex megközelítést tükröznek, amely ötvözi a kemény biztonsági fellépést a megelőző és utókezelő programokkal.

A jövőre vonatkozó kilátások: a gyermek- és női visszatérők, valamint a deradikalizáció és reintegráció kérdései

A következő években az FTF-kérdés fókuszában várhatóan azok a speciális csoportok állnak majd, akik eddig kisebb figyelmet kaptak: nevezetesen a nők és a gyermekek, akik a háborús zónákból térnek vissza. Az európai országok becslése szerint a jövőben hazatérő FTF-ek jelentős része nő és kiskorú lesz. Ennek oka, hogy a férfi harcosok közül sokan meghaltak a harcok során, vagy fogságba kerültek Irakban/Szíriában, míg családtagjaik (özvegyeik és gyermekeik) gyakran menekülttáborokban vagy ideiglenes fogva tartó központokban várnak sorsukra. A női visszatérők sajátos kihívást jelentenek, mivel esetükben árnyaltan kell kezelni a bűnrészesség és a kiszolgáltatottság kérdését. Sok nő ugyanis nem pusztán "terroristafeleség" volt, hanem aktív szerepet is vállalt a terrrorszervezetben – például az ISIS női rendfenntartó alakulatának (Hiszba) tagjaként más nőket ellenőrzött, propagandaanyagokat terjesztett, vagy épp fiatalokat toborzott a közösségi médián keresztül. Kutatások kimutatták, hogy a nyugati nők közül számosan meggyőződéses ideológiai alapon csatlakoztak az ISIS-hez, utópisztikus célokat és kalandot keresve, nem csupán passzív áldozatként sodródtak a szervezethez. Ugyanakkor az is igaz, hogy sok nő rendkívül traumatizáltan, gyakran kisgyermekkel tér vissza, és támogatásra szorul az újrakezdéshez. A hatóságoknak ezért egyensúlyozniuk kell: felismerni a nők esetleges felelősségét terrorcselekményekben és adott esetben bíróság elé állítani őket, ugyanakkor biztosítani azt is, hogy – ha nem jelentenek közvetlen veszélyt – reintegrációs programokba kapcsolódhassanak be. Az európai gyakorlat vegyes: van, ahol automatikusan eljárást indítanak minden hazatérő nő ellen, máshol esetleg döntenek a szerepük, veszélyességük alapján. Abban viszont konszenzus formálódik, hogy a gyermekek nem tehetők felelőssé szüleik döntéseiért, és elsődlegesen védelemre szorulnak.

A gyermek-visszatérők kérdése az egyik legérzékenyebb terület a jövőre nézve. Ezek a kiskorúak – gyakran csecsemők vagy óvodáskorúak – sok esetben háborús övezetben születtek, az ISIS propagandájának légkörében nevelkedtek, és súlyos pszichés stressz érte őket (látva az erőszakot, elveszítve családtagjaikat stb.). A szakértők rámutatnak, hogy a gyermekkori traumák különösen hosszú távú hatással lehetnek a fejlődésre: a kora

gyermekkori intenzív stressz szó szerint megváltoztathatja az agy szerkezetét, ami félelmekhez, hiperérzékenységhez, agresszióhoz vagy épp érzelmi zárkózottsághoz vezethet. Minél hamarabb kerül sor megfelelő beavatkozásra (pszichológiai támogatásra, biztonságos környezet biztosítására), annál nagyobb az esély a negatív hatások mérséklésére – a gyermekagy plaszticitása ugyanis az első években a legnagyobb, később fokozatosan csökken. Ha viszont a segítség késlekedik, ezek a gyerekek a társadalom számára hosszú távon is problémát jelenthetnek, sőt potenciális biztonsági kockázatot, amikor felnőttként esetleg tovább viszik a radikalizáció örökségét. E felismerés nyomán az EU országokban konszenzus alakult ki, hogy a hazatérő gyerekeket elsősorban védelemre szoruló áldozatként kell kezelni, nem pedig bűnelkövetőként. Minden EU-tagállam részese a Gyermek Jogairól szóló ENSZ egyezménynek, amely előírja a gyermek mindenek felett álló érdekének figyelembevételét. Ennek megfelelően a gyakorlatban a kiskorú visszatérőket általában védelembe veszik: nevelőotthonokban vagy rokonoknál helyezik el őket, pszichológiai és egészségügyi ellátást kapnak, és bevonják őket az oktatási rendszerbe. Természetesen párhuzamosan zajlik a nemzetbiztonsági kockázatfelmérésük is, hiszen nem zárható ki, hogy a nagyobb (tizenéves) gyerekek között lehetnek, akiket súlyosan indoktrinált az ISIS ideológiája. A szakemberek hangsúlyozzák a multi-diszciplináris megközelítés fontosságát: gyermekpszichológusok, pedagógusok, rendőrök és szociális munkások együttműködésével kell kidolgozni az optimális rehabilitációs tervet minden egyes gyermek számára.

A deradikalizáció és reintegráció kérdései a jövőben is kiemelt figyelmet igényelnek. Deradikalizáció alatt azokat a programokat értjük, amelyek célja, hogy a szélsőséges ideológiát valló egyéneket meggyőzzék nézeteik elvetéséről vagy mérsékléséről. Reintegráció pedig azt a hosszú távú folyamatot jelenti, amely során a visszatérők visszailleszkednek a társadalomba – munkát találnak, befejezik tanulmányaikat, rendezik családi kapcsolataikat, és törvénytisztelő életet élnek. A kettő szorosan összefügg: valódi reintegráció deradikalizáció (vagy legalábbis disengagement, az erőszaktól való elfordulás) nélkül aligha képzelhető el, ugyanakkor a deradikalizáció sikeressége is azon múlik, kap-e az egyén esélyt a társadalomban való pozitív szerepre. Az elmúlt évek európai tapasztalatai vegyesek. Léteznek sikeres egyéni történetek, ugyanakkor ismert olyan eset is, amikor egy látszólag deradikalizálódott visszatérő néhány év múlva újabb terrorcselekménybe keveredett. Ez rávilágít, hogy a rehabilitáció hosszú távú utánkövetést igényel.

A szakértők egyetértenek abban, hogy nincs egyetlen "univerzális recept" – az egyéni utak, motivációk nagyon különbözőek, így személyre szabott megoldások kellene. A börtönben ülő visszatérők esetében például felmerült, hogy a hagyományos büntetés-végrehajtási megközelítést ki kell egészíteni rehabilitációs elemekkel: képzési és munkalehetőségekkel, mentorálással, pszichológiai foglalkozásokkal, hogy szabadulásuk után kisebb eséllyel

essenek vissza. A szabadlábbon lévő visszatérőknel a közösségi alapú reintegrációs programok (helyi imámok bevonása, civil segítők támogatása, sorstárs-közösségek) hozhatnak eredményt. Fontos szempont az is, hogy a társadalom – különösen a befogadó közösség – hozzáállása támogató legyen: ha a visszatérőt örökre kirekesztett "stigmaként" kezelik, aligha várható tőle sikeres beilleszkedés. Ennek érdekében egyes országokban érzékenyítő kampányokkal is igyekeznek csökkenteni a témát övező hisztériát, és tudatosítani, hogy a sikeres reintegráció valójában a közbiztonságot erősíti.

Végezetül megjegyzendő, hogy bár jelenleg elsősorban a 2010-es évek dzsihádisták harcosainak problémájára koncentrálnak, a külföldi harcosok jelensége a jövőben más formában is felütheti fejét. 2022-ben az ukrajnai háború kitörésekor például több ezer nyugati önkéntes indult Ukrajnába, hogy az orosz invázió ellen harcoljon – felvetve azt a kérdést, hogy az ő hazatérésük esetén milyen elbánásban részesülnek majd. Vajon hősként vagy potenciális veszélyforrásként tekintenek rájuk a hatóságok, és kész-e a jogrend az általuk jelentett esetleges kockázatok kezelésére? Hasonló dilemmák merülhetnek fel más konfliktusok külföldi résztvevőivel kapcsolatban is. Mindez arra figyelmeztet, hogy a nemzetközi terrorizmus és konfliktusok dinamikája folyamatosan változik. Az ISIS veresége után sem dőlhetünk hátra: a radikalizálódás újabb hullámai bármikor megjelenhetnek (akár más ideológiák mentén is), és a nemzetközi tapasztalatcsere, valamint a *megelőzés, deradikalizáció és reintegráció* hármására építő átfogó stratégia hosszú távon is kulcsfontosságú marad.

Felhasznált irodalom

Azinović, V. (2018). *Understanding Violent Extremism in the Western Balkans*. Extremism Research Forum – Regional Report. British Council.

Azinović, V. (Ed.). (2017). *Between Salvation and Terror: Radicalization and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans*. Sarajevo: Atlantic Initiative.

European Commission RAN. (2017). *Responses to Returnees: Foreign Terrorist Fighters and Their Families*. RAN Manual, July 2017.

Nexus (Vanchoski, A., Shikova, N., & Musliu, A.). (2020). *Enhancing the Understanding of Foreign Terrorist Fighters (FTF): Challenges for Rehabilitation, Resocialization and Reintegration of Returnees in the Republic of North Macedonia*. Skopje: NEXUS Civil Concept.

RAN Policy & Practice. (2021, April). *Management of Child Returnees: Learning from Adjacent Fields*. RAN Conclusions Paper – PBC Consensus Conference.

Rémai, D. (2023). Külföldi és visszatérő külföldi terrorista harcosok versenye a társadalmi jelzőrendszerekkel. *Scientia et Securitas*, 4(1), 20–30. <https://doi.org/10.1556/112.2022.00137>

United Nations Security Council. (2014). *Resolution 2178 (2014)*, adopted by the Security Council at its 7272nd meeting, on 24 September 2014. New York: United Nations.

United Nations Security Council. (2017). *Resolution 2396 (2017)*, adopted by the Security Council at its 8148th meeting, on 21 December 2017. New York: United Nations.

Szöveggyűjtemény

Nemzetközi válaszok és iránymutatások

United Nations Office on Drugs and Crime: Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups: The Role of the Justice System

[https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Child-Victims/Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist and Violent Extremist Groups the Role of the Justice System.E.pdf](https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Child-Victims/Handbook%20on%20Children%20Recruited%20and%20Exploited%20by%20Terrorist%20and%20Violent%20Extremist%20Groups%20the%20Role%20of%20the%20Justice%20System.E.pdf)

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Nemzetközi válaszok és iránymutatások

További releváns kategóriák:

- **Tagállami intézkedési tervek – esettanulmányok**
- **Reintegráció, rehabilitáció**
- **Gyermekek, nők és más sérülékeny csoportok védelme**

Besorolási indoklás

A kézikönyv az ENSZ szakosított szervezetének (UNODC) **normatív-operatív iránymutatása**, amely **nemzeti igazságszolgáltatási rendszerek számára** nyújt részletes keretet a **terrorista és erőszakos szélsőséges csoportok által toborzott és kizsákmányolt gyermekek** kezeléséhez. Bár a dokumentum nem egy konkrét ország gyakorlatát elemzi, **közvetlenül alkalmazható tagállami szakpolitikákra**, és erősen kapcsolódik a **reintegrációs és rehabilitációs megközelítésekhez**, különösen gyermekközpontú igazságügyi kontextusban.

Tartalmi ismertetés

Bevezetés – a jelenség súlya és normatív kerete

Az UNODC kézikönyve abból indul ki, hogy a **gyermekek toborzása és kizsákmányolása terrorista és erőszakos szélsőséges csoportok által nem marginális biztonsági kérdés**, hanem **súlyos, többszintű gyermekjogi jogsértés**, amely hosszú távon **a társadalmi stabilitást, a jogállamiságot és a közbiztonságot** is aláássa. A dokumentum világossá teszi, hogy a gyermekek ebben a kontextusban

elsődlegesen áldozatok, még akkor is, ha egyes esetekben **büntetőjogilag releváns cselekményekbe is bevonják őket**.

A kézikönyv hangsúlyozza: **a biztonsági és igazságügyi válaszok nem válhatnak öncélúan represszívvé**, mert ez növeli a másodlagos viktimizációt, a stigmatizációt és a későbbi újradikalizáció kockázatát. Az államok kettős kötelezettséggel szembesülnek: **védeniük kell a társadalmat a terrorizmus veszélyeitől**, miközben **maradéktalanul biztosítaniuk kell a gyermekek jogait** a nemzetközi jog alapján.

I. fejezet – A gyermekek toborzásának és kizsákmányolásának dinamikái

A kézikönyv részletesen bemutatja, hogy a gyermekek bevonása **tudatos stratégiai döntés** a terrorista és erőszakos szélsőséges szervezetek részéről. A gyermekek alkalmazása **propagandisztikus, taktikai és gazdasági előnyökkel** jár: könnyebben manipulálhatók, kevesebb erőforrást igényelnek és jelenlétük sokkoló médiavisszhangot generál.

A dokumentum kiemeli, hogy az **„önkéntes csatlakozás”** fogalma gyermekek esetében **jogilag és empirikusan is problematikus**. A szegénység, a közösségi nyomás, a családi érintettség, a traumatikus környezet és az online propaganda **olyan kényszerítő tényezőket hoz létre**, amelyek kizárják a valódi szabad döntést. **Különösen hangsúlyos az online toborzás szerepe**, ahol a „grooming” technikák, a célzott propaganda és az érzelmi manipuláció kiemelt veszélyt jelentenek.

II. fejezet – A gyermekek áldozatként való elismerése az igazságszolgáltatásban

A kézikönyv központi normatív állítása szerint a gyermekeket **elsősorban áldozatként kell kezelni**, függetlenül attól, hogy milyen szerepet töltek be a csoporton belül. Az igazságszolgáltatás feladata nem pusztán az elszámoltatás, hanem **a védelem, a biztonság és a jogok érvényesítése**.

A dokumentum részletes garanciákat határoz meg a gyermekbarát igazságszolgáltatásra vonatkozóan, beleértve:

- a kihallgatások pszichoszociális biztosítékait,
- a másodlagos traumatizáció elkerülését,
- valamint a gyermekek részvételének önkéntességét és biztonságát az eljárásokban.

Az áldozati státusz el nem ismerése hosszú távon a bizalomvesztéshez és a reintegráció kudarcához vezet.

III. fejezet – Gyermek, mint terrorizmushoz kapcsolódó bűncselekmények gyanúsítottjai

A kézikönyv külön fejezetben foglalkozik azokkal az esetekkel, amikor gyermekek **büntetőeljárás alá kerülnek**. Az UNODC hangsúlyozza, hogy a **speciális gyermek-igazságszolgáltatási rendszerek alkalmazása nem opcionális**, hanem nemzetközi jogi kötelezettség.

A dokumentum szerint:

- a szabadságelvonás **csak végső eszközként** alkalmazható,
- az eljárásoknak igazodniuk kell **korukhoz és fejlettségükhöz**,
- a cél nem a megtorlás, hanem **a felelősségre vonás rehabilitatív keretben**.

IV. fejezet – Rehabilitáció és reintegráció

A záró fejezet a kézikönyv egyik legfontosabb üzenetét fogalmazza meg: **a reintegráció nem „engedékenység”, hanem megelőzési eszköz**. A gyermekek társadalomba való visszavezetése nélkül **a terrorizmus hosszú távú újratermelődése valószínűsíthető**.

A sikeres reintegráció feltétele:

- az oktatáshoz és pszichoszociális támogatáshoz való hozzáférés,
- a közösségi befogadás elősegítése,
- valamint a stigmatizáció tudatos csökkentése.

A dokumentum hangsúlyozza a **határokon átnyúló esetek** komplexitását, különösen a visszatérő gyermekek esetében, és a nemzetközi együttműködés szükségességét.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **gyermek toborzása és kizsákmányolása** – recruitment and exploitation of children
- **gyermekbarát igazságszolgáltatás** – child-sensitive justice
- **áldozatközpontú megközelítés** – victim-centred approach
- **rehabilitáció és reintegráció** – rehabilitation and reintegration
- **erőszakos szélsőségesség megelőzése** – prevention of violent extremism

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Convention on the Rights of the Child
- United Nations Global Counter-Terrorism Strategy

- UN Model Strategies on the Elimination of Violence against Children
- Machel Report – Children and Armed Conflict
- UNICEF, OHCHR és UNODC kapcsolódó jelentések

Francesca Capone: The children (and wives) of foreign ISIS fighters: Which obligations upon the States of nationality?

https://www.qil-qdi.org/wp-content/uploads/2019/09/05_Child-Soldiers_CAPONE_FIN-2.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Nemzetközi válaszok és iránymutatások

További releváns kategóriák:

- **Európai uniós stratégiák és jogi keretek** (UNSC 2178, 2396; EU terrorizmus elleni irányelv; EJEB relevancia)
- **Bizonyítási eljárások** (FTF vs. FF fogalmi elhatárolás, „terrorista szándék”, affiliation-alapú kriminalizáció)
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák** (repatriáció vs. helyben hagyás, biztonság vs. jogállamiság)
- **Visszatérő csoportok** (nők és gyermekek – elkülönített jogi státusz, áldozat-elkövető kontinuum)
- **Jövőbeli kihívások** (extraterritoriális joghatóság, állami felelősség határai)

Besorolási indoklás

A dokumentum **nem operatív és nem tagállami policy**, hanem **nemzetközi jogi elemzés**, amely azt vizsgálja, hogy **milyen kötelezettségek terhelik az államokat nemzetközi jog alapján** a külföldi terrorista harcosok **női és gyermek családtagjaival** kapcsolatban.

A fókusz egyértelműen **normatív és értelmező** (IHL, IHRL, nemzetközi terrorizmus-ellenes jog, diplomáciai védelem), ezért az **1-es kategória az elsődleges**.

Tartalmi ismertetés

Francesca Capone tanulmánya az egyik **legátfogóbb nemzetközi jogi elemzés** a külföldi ISIS-harcosok **női és gyermek családtagjainak jogi státuszáról**, különös tekintettel arra, hogy **terheli-e az államokat repatriációs kötelezettség**. A szerző abból a megállapításból indul ki, hogy az ISIS katonai vereségét követően több ezer nő és gyermek került **jogilag rendezetlen, de facto fogva tartási helyzetbe** Szíriában és Irakban, miközben az államok többsége **politikai döntéssel elhárította a felelősséget**.

A tanulmány egyik alapvető hozzájárulása a **fogalmi tisztázás**: Capone részletesen elkülöníti a *foreign fighters* (FF) és a *foreign terrorist fighters* (FTF) kategóriákat, rámutatva arra, hogy az ENSZ BT 2178. sz. határozata által bevezetett FTF-fogalom **rendkívül tág**, és lehetővé teszi olyan személyek kriminalizálását is – különösen nők és gyermekek esetében –, akik **nem vettek részt közvetlen terrorcselekményekben**. A szerző hangsúlyozza, hogy az „affiliáció” vagy „tagság” önmagában **nem elegendő jogszerű fogvatartáshoz vagy büntetőeljáráshoz**, különösen gyermekek esetében.

A tanulmány részletesen elemzi a **nők szerepének változó értelmezését** az ISIS-ben. Míg a korai európai gyakorlat a nőket jellemzően passzív „jihadista menyasszonyokként” kezelte, a későbbi empirikus kutatások (és a jogalkalmazás) egyre inkább elismerik **aktív részvételüket propaganda-, toborzó- és akár fegyveres szerepekben**. Ez a felismerés több tagállamban szigorúbb büntetőjogi fellépést eredményezett, ugyanakkor **új jogállami dilemmákat** is teremtett.

A gyermekekkel foglalkozó rész a tanulmány normatív magját képezi. Capone bemutatja, hogy az ISIS rendszerében a gyermekek **szisztematikus indoktrináción és katonai kiképzésen** estek át, sok esetben rendkívül fiatal korban. Ugyanakkor hangsúlyozza: a nemzetközi jog szerint a gyermekek **elsődlegesen áldozatok**, még akkor is, ha erőszakos cselekményekben vettek részt. A „ticking time bomb” narratíva szerinte **nem jogi kategória**, hanem politikai diskurzus, amely súlyosan torzíthatja az állami válaszokat.

A tanulmány központi kérdése, hogy **létezik-e nemzetközi jogi kötelezettség a repatriációra**. Capone arra a következtetésre jut, hogy **szigorú, egyértelmű kötelezettség nem vezethető le egyetlen jogforrásból**, ugyanakkor több jogterület **együttes alkalmazása** (nemzetközi humanitárius jog, emberi jogok, gyermekjog, diplomáciai és konzuli jog) **erősen alátámasztja az állami felelősséget**. Különösen hangsúlyos az államok kötelezettsége a **gyermekek védelmére, rehabilitációjára és reintegrációjára**, valamint az önkényes fogva tartás és hontalanság tilalmára.

A szerző részletesen elemzi az **extraterritoriális emberi jogi kötelezettségek** kérdését, beleértve az EJEB és az ENSZ Emberi Jogi Bizottság gyakorlatát. Bár az európai államok formálisan nem gyakorolnak „hatékony ellenőrzést” a táborok felett, Capone szerint a **konzuli védelem, állampolgársági jogok és a gyermekek legfőbb érdekének elve** mégis releváns kötelezettségeket keletkeztet.

Összegzésében a tanulmány arra figyelmeztet, hogy a repatriáció elutasítása **nem jogsemleges döntés**, hanem olyan állami mulasztás, amely hosszú távon **jogállami, humanitárius és nemzetbiztonsági kockázatokat** hordoz.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **külföldi terrorista harcosok családtagjai** – families of foreign terrorist fighters
- **repatriációs kötelezettség** – obligation to repatriate
- **gyermekek fegyveres konfliktusban** – children in armed conflict
- **nemzetközi jogi kötelezettségek** – international legal obligations
- **diplomáciai és konzuli védelem** – diplomatic and consular protection

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Capone, F. (2019). *The children (and wives) of foreign ISIS fighters: Which obligations upon the States of nationality?* Questions of International Law, Zoom-in 60, 69–97
- UN Security Council Resolution 2178 (2014)
- UN Security Council Resolution 2396 (2017)
- Convention on the Rights of the Child (1989) & OPAC

Sofia Koller & Iva Mrvová: A Lawless Space - Alleged ISIS-affiliated Men and Boys from Germany Detained in Northeastern Syria, CEP Policy Paper, May 2025

https://www.counterextremism.com/sites/default/files/2025-05/CEP%20Policy%20Paper_%20A%20Lawless%20Space_May%202025%20FINAL.pdf

Tematikus besorolás:

Elsődleges: Nemzetközi válaszok és iránymutatások (A dokumentum központi kérdése, hogy a nemzetközi közösség – különösen az EU és partnerei – hogyan reagálnak a szíriai és iraki foglytáborokban és börtönökben kialakult helyzetre, valamint a visszatérő külföldi harcosok problémájára.)

További releváns kategóriák

- **Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok:** A tanulmány részletesen elemzi a foglytáborok és börtönök működését, mint radikalizációs tereket, amelyek közvetlen kockázatot jelentenek a nemzetközi biztonságra.
- **Reintegráció, rehabilitáció:** Kiemelt hangsúlyt kap a visszatérők (különösen nők és gyermekek) hazatelepítésének, rehabilitációjának és társadalmi reintegrációjának hiánya és kihívásai.
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák:** A dokumentumban megjelenik a biztonsági megfontolások, a jogállamiság és az emberi jogi kötelezettségek közötti dilemmák kérdése.
- **Visszatérő csoportok: férfiak** – volt harcosok, fogvatartottak; **nők** – ISIS-hez kötődő nők jogi és biztonsági státusza; **gyerekek** – radikalizáció, trauma, „elveszett generáció” kockázata; **családok** – családi kötelékek szerepe a radikalizációban és reintegrációban
- **Jövőbeli kihívások:** A tanulmány kifejezetten előretekintő: a jelenlegi helyzet fennmaradásának hosszú távú biztonsági következményeit elemzi.

Tartalmi ismertetés

A dokumentum a szíriai és iraki foglytáborok és börtönök által létrehozott jogi és biztonsági vákuumot elemzi, különös tekintettel az Iszlám Államhoz kötődő külföldi harcosokra, családtagjaikra és gyermekeikre. Bemutatja, hogy a nemzetközi közösség tétlensége miként járul hozzá a radikalizáció fennmaradásához, valamint a globális terrorfenyegetés hosszú távú növekedéséhez. A tanulmány kritikus szemmel vizsgálja az európai államok felelősségvállalásának hiányát, a hazatelepítés elutasítását és a

nemzetközi jogon kívüli megoldások következményeit, miközben konkrét szakpolitikai ajánlásokat fogalmaz meg a jogállami, fenntartható és biztonságorientált válaszok érdekében.

Kulcsszavak: külföldi terrorista harcosok; fogolytáborok; jogi vákuum; radikalizáció; nemzetközi biztonság

A dokumentum részletes bemutatása

A tanulmány abból az alapvetésből indul ki, hogy az Iszlám Állam katonai veresége nem jelentette a szervezet ideológiai megszűnését. A szíriai és részben iraki területeken működő fogolytáborok és börtönök, mint az al-Hol és al-Roj, illetve a túlszűfolt börtönrendszer mára kvázi jogon kívüli terekké váltak, ahol sem a nemzetközi humanitárius jog, sem a klasszikus büntetőjogi garanciák nem érvényesülnek teljeskörűen.

A szerzők részletesen elemzik, hogy ezek a helyszínek miként válnak a radikalizáció új központjaivá. A rossz életkörülmények, az erőszak mindennapossá válása, az oktatás és pszichoszociális támogatás hiánya, valamint a helyi hatóságok korlátozott kapacitásai mind hozzájárulnak ahhoz, hogy az ISIS ideológiája tovább éljen, különösen a nők és gyermekek körében. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a táborok nem csupán a humanitárius válság helyszínei, hanem aktív biztonsági kockázati gócpontok is.

Külön fejezet foglalkozik az európai államok hozzáállásával, amelyek túlnyomó többsége politikai és társadalmi okokból elutasítja állampolgárai hazatelepítését. A tanulmány kritikus hangon mutat rá arra, hogy ez a nemzeti biztonságra hivatkozó stratégia valójában a kockázatok kiszervezését jelenti, miközben aláássa a jogállamiságot és hosszú távon növeli a terrorfenyegetést.

A férfi fogvatartottak esetében a bizonyítás, a büntetőeljárások lefolytatása és a joghatóság kérdése kerül előtérbe, míg a nők kapcsán a dokumentum árnyalt képet ad a szerepek sokféleségéről: az áldozatiság, a kényszer, az aktív részvétel és az ideológiai elköteleződés gyakran egyszerre vannak jelen. A gyermekek helyzete különösen súlyos, mivel sokan közülük már radikalizált környezetben szocializálódtak és az oktatás, valamint rehabilitáció hiányában komoly biztonsági és társadalmi kihívást jelentenek a jövőben.

A tanulmány végül hangsúlyozza, hogy a jelenlegi status quo fenntartása nem opció. A szerzők sürgetik a koordinált nemzetközi fellépést, a hazatelepítési mechanizmusok kidolgozását, valamint a hosszú távú reintegrációs és megelőzési stratégiák bevezetését.

Szakirodalmi ajánlás

- Women and Children First: Repatriating the Westerners Affiliated with ISIS, International Crisis Group, Middle East Report N°208, 18 November 2019; <https://www.ecoi.net/en/file/local/2020502/208-women-and-children-first.pdf>
- Human Rights Watch jelentés Szíriáról, <https://www.hrw.org/world-report/2025/country-chapters/syria>
- EU Terrorism Situation & Trend Reports (EU TE-SAT), <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/tesat-report>

**Inmaculada Marrero Rocha: Foreign fighters and jihadists:
challenges for international and european security, In. Paix et
Sécurité Internacionales, Num. 3, janvier-décembre 2015, pp. 83-
108**

<https://revistas.uca.es/index.php/paetsei/article/view/4730>

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Nemzetközi válaszok és iránymutatások (A tanulmány nemzetközi kitekintéssel elemzi a külföldi harcos jelenségét, különös tekintettel a globális dzsihadista mozgalmak fejlődésére és az államok eltérő reakcióira.)

További releváns kategóriák:

Európai uniós stratégiák és jogi keretek: A dokumentum hangsúlyt fektet az európai államok válaszára, valamint az EU-szintű együttműködés korlátaira.

Bizonyítási eljárások: Részletesen tárgyalja a külföldi harcosokkal szembeni büntetőeljárások nehézségeit, a bizonyítékok hiányát és a joghatósági problémákat.

Visszatérő csoportok: férfiak – ideológiailag elkötelezett harcosok; **nők** – támogató és aktív szerepek kettőssége; **gyerekek** – másodgenerációs radikalizáció

Tartalmi ismertetés

A tanulmány átfogó elméleti és empirikus elemzést nyújt a külföldi harcos jelenségről, történelmi perspektívából indulva, egészen a jelenlegi nemzetközi biztonsági kapcsolatokra gyakorolt hatásukig, tekintettel arra, hogy nőtt azoknak a külföldi harcosoknak a száma, akik Európában élnek vagy európai állampolgársággal rendelkeznek. Legtöbbjüket radikális iszlamista vallási motivációk vezérlik, és számos állam és nemzetközi intézmény terroristának vagy potenciális terroristának minősíti őket. A szerző hangsúlyozza a megelőzés, a reintegráció és a nemzetközi együttműködés jelentőségét.

Kulcsszavak: külföldi harcosok; dzsihadizmus; radikalizáció; nemzetközi biztonság, európai biztonság

A dokumentum részletes bemutatása

A tanulmány fogalmi és elméleti keretet ad a külföldi harcos jelenség értelmezéséhez. A szerzők bemutatják, hogy a külföldi fegyveres részvétel nem új keletű jelenség, ugyanakkor a modern dzsihadista mozgalmak – különösen az al-Kaida és az Iszlám Állam – globális hálózatai új minőséget hoztak létre. A konfliktuszónák és a nyugati társadalmak közötti átjárhatóság a biztonsági kockázatok megsokszorozódásához vezetett.

A dokumentum tárgyalja a radikalizáció útvonalait. A szerzők hangsúlyozzák, hogy az ideológiai elköteleződés ritkán egyetlen tényező eredménye; sokkal inkább társadalmi marginalizáció, identitásválság, személyes sérelmek együttes hatásáról van szó. A dokumentum azt is elemzi továbbá, hogy miért jelenthetnek egyes külföldi harcosok csoportjai nagyobb veszélyt a nemzetbiztonságra, mint korábban, és miért okoz a fegyveres konfliktusokban részt vevő külföldi harcosok számának növekedése egy sor változást a konfliktusokkal terhelt nemzetközi kapcsolatokban.

Végül elemzi a Biztonsági Tanács, az Európai Unió és a nemzetközi együttműködési fórumok által javasolt intézkedéseket, amelyek célja az európai származású külföldi harcosok jelentette veszély kezelése.

Az ENSZ Biztonsági Tanácsa és olyan fórumok, mint a RAN és a GCTF egyre inkább tudatában vannak annak, hogy a külföldi harcosok és dzsihadisták problémáját multidiszciplináris és holisztikus szemléletmóddal kell kezelni, amelyben az adminisztratív szankciók és büntetések nem az egyetlen intézkedések, hanem a radikalizálódás megelőzésére és a társadalmi reintegrációra irányuló politikákba kell befektetni, amelyekben alapvető fontosságú a deradikalizált volt külföldi harcosok, a mérsékelt muszlim közösségek, a nem kormányzati szervezetek és a családok részvétele.

Szakirodalmi ajánlás

- Recruitment and Mobilisation for the Islamist Militant Movement in Europe, ICSR King's College London, https://kclpure.kcl.ac.uk/ws/portalfiles/portal/5776321/Pathways_into_Violent_Radicalisation.pdf
- Teemu Sinkkonen: War on Two Fronts - The EU Perspective on the Foreign Terrorist Fighters of ISIL, The Finnish Institute of International Affairs Briefing Paper, N° 166, 2015., <https://www.files.ethz.ch/isn/187029/bp166.pdf>

Európai uniós stratégiák és jogi keretek

**Dr. Armandine Scherrer, Cecilia Isaksson, Dr. Francesco Ragazzi,
Josh Walmsley: The return of foreign fighters to EU soil – Ex-post
evaluation**

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_STU%282018%29621811_EN.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Európai uniós stratégiák és jogi keretek

További releváns kategóriák:

- **Tagállami intézkedési tervek – esettanulmányok** (Belgium, Dánia, Franciaország, Németország, Hollandia, Egyesült Királyság)
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák** (biztonság vs. alapjogok, büntetés vs. megelőzés, repatriáció dilemmája)
- **Reintegráció, rehabilitáció** (deradikalizáció, börtönön belüli és kívüli programok)
- **Bizonyítási eljárások** (battlefield evidence, terrorista szándék bizonyítása, EU-tagállami nehézségek)
- **Visszatérő csoportok** (férfiak, nők, gyermekek – eltérő jogi és biztonsági megközelítés)

Besorolási indoklás

A dokumentum **elsődlegesen az Európai Unió szintjén kialakított jogi, intézményi és szakpolitikai kereteket** elemzi a visszatérő terrorista harcosok kezelésére (2017/541 irányelv, PNR, SIS, Europol, Eurojust, Frontex, RAN). Bár a tanulmány második része **tagállami példákat** dolgoz fel, ezek funkciója **az EU-s keretek gyakorlati alkalmazásának értékelése**, nem önálló nemzeti esettanulmányok bemutatása. Ez egyértelműen a **2. kategóriát** indokolja elsődlegesként.

Tartalmi ismertetés

A dokumentum az Európai Parlament számára készült átfogó ex post értékelés, amely a külföldi terrorista harcosok (foreign terrorist fighters – FTF) Európai Unióba történő visszatérésének kezelését vizsgálja uniós és tagállami szinten. A tanulmány központi kérdése nem pusztán az, hogy a visszatérők **biztonsági kockázatot** jelentenek-e, hanem az, hogy az Európai Unió és a tagállamok **milyen jogi, intézményi és szakpolitikai válaszokat** alakítottak ki egy rendkívül összetett, többdimenziós kihívásra.

A szöveg egyik alapvető kiindulópontja, hogy a visszatérő FTF-k jelensége **nem egységes**, és **nem kezelhető kizárólag terrorizmus-ellenes eszköztárral**. A tanulmány hangsúlyozza, hogy a visszatérők között **jelentős különbségek vannak nem, életkor, motiváció, részvételi forma és felelősség tekintetében**, ami alapvetően kérdőjelezi meg az egységes „harcos” narratíva alkalmazhatóságát.

A bevezető rész részletesen bemutatja azt a geopolitikai és biztonságpolitikai kontextust, amelyben a kérdés az uniós napirend élére került. A dokumentum rögzíti, hogy a szíriai konfliktus kezdete óta több ezer uniós állampolgár utazott a térségbe, és **a visszatérési arány megközelítőleg 30%**, ugyanakkor a pontos számok bizonytalanok. **A bizonytalanság önmagában is szakpolitikai problémává válik**, mivel megnehezíti a kockázatelemzést, a kapacitástervezést és az arányos válaszok kialakítását.

A tanulmány külön kiemeli, hogy a visszatérés **nem egyéni jelenség**, hanem gyakran **családi dimenzióval** jár együtt. **A nők és gyermekek visszatérése minőségileg más kihívást jelent**, mint a felnőtt férfi harcosoké. A szöveg hangsúlyozza, hogy a gyermekek esetében a „fenyegetés” különösen problematikus, mivel **a legtöbb gyermek elsődlegesen áldozat**, akik nem önálló döntés eredményeként kerültek konfliktuszónába, hanem családi környezetük részeként.

Az uniós jogi keretek elemzése során a dokumentum középpontba állítja a 2017/541/EU irányelvet, amely kriminalizálja a terrorista célú utazást és annak elősegítését. **A tanulmány ugyanakkor kritikus** az irányelv gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban. Kiemeli, hogy **a „terrorista szándék” bizonyítása**, valamint a **harctéri bizonyítékok hiánya** komoly akadályt jelent a büntetőeljárásokban, különösen olyan esetekben, ahol a részvétel nem volt fegyveres vagy közvetlen.

A dokumentum fontos megállapítása, hogy **a jogi eszközök kiterjesztése nem feltétlenül eredményez hatékonyabb biztonságot**, miközben növeli az alapjogi kockázatokat. Ez különösen érzékeny kérdés a gyermekek esetében, ahol a büntetőjogi logika **ütközésbe kerül a gyermekvédelmi kötelezettségekkel**. A tanulmány többször visszatér arra a dilemmára, hogy **a biztonságiasítás hosszú távon kontraproduktív lehet**, ha ellehetetleníti a rehabilitációt és a reintegrációt.

Az információcsere és határigazgatás területén a tanulmány részletesen elemzi a SIS, PNR, Europol, Eurojust és Frontex szerepét. **Kiemelt hangsúlyt kap az interoperabilitás kérdése**, amelyet a dokumentum nem technikai, hanem **politikai döntésként** értelmez. A szerzők rámutatnak arra, hogy a nagymennyiségű adatgyűjtés önmagában nem garantálja a jobb kockázatkezelést, azonban **jelentős adatvédelmi és alapjogi aggályokat** vet fel.

A második részben bemutatott tagállami elemzések egyik legfontosabb tanulsága, hogy **a gyakorlatok rendkívül fragmentáltak**. Bár a vizsgált országok hasonló eszközöket alkalmaznak (büntetőeljárás, adminisztratív intézkedések, megfigyelés), **jelentős eltérések mutatkoznak** az állampolgárság megvonásában, az előzetes fogvatartás alkalmazásában, valamint a gyermekek kezelésében. **Ez az eltérés aláássa az egységes uniós megközelítés lehetőségét.**

A dokumentum külön fejezetet szentel a **nemi dimenzió**nak, és hangsúlyozza, hogy a női visszatérők esetében gyakran **alul- vagy túlértékelik a részvétel mértékét**. A tanulmány kritizálja azokat a megközelítéseket, amelyek automatikusan passzív áldozatként vagy éppen teljes jogú elkövetőként kezelik a nőket, anélkül hogy figyelembe vennék az egyéni szerepeket és kényszereket.

A gyermek visszatérőkkel foglalkozó részek a dokumentum egyik **legfontosabb szakmai hozzájárulását** adják. A tanulmány egyértelműen kimondja, hogy **a gyermekek elsődlegesen áldozatok**, még akkor is, ha bizonyos esetekben katonai vagy ideológiai képzésben részesültek. **A „szisztematikus indoktrináció” fogalma kulcsfontosságú**, mivel a szerzők szerint ez magyarázza, miért nem kezelhetők ezek a gyermekek egyszerűen „kockázati tényezőként”.

A rehabilitációs és deradikalizációs programok értékelése során a dokumentum hangsúlyozza, hogy **az eredményesség mérése módszertanilag rendkívül nehéz**, ugyanakkor **a komplex, többágú megközelítések iránti konszenzus erősödik**. A tanulmány szerint a sikeres kezelés kulcsa a biztonsági, szociális, pszichológiai és oktatási eszközök összehangolása, különösen a gyermekek és fiatalok esetében.

Összegzésében a dokumentum arra a következtetésre jut, hogy az Európai Unió jelenlegi válaszai **reaktívak, fragmentáltak és gyakran túlzottan biztonságközpontúak**. A női és gyermek visszatérők esetében a tanulmány **egyértelműen a reintegráció- és jogállam-központú megközelítések megerősítését** sürgeti, hangsúlyozva, hogy a hosszú távú biztonság **nem a kizárásból, hanem a kezelhető reintegrációból fakad**.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **visszatérő terrorista harcosok** – foreign terrorist fighter returnees
- **európai uniós jogi keretek** – EU legal frameworks
- **határellenőrzés és információcsere** – border control and information exchange
- **nők és gyermekek** – women and children

- **büntetés és reintegráció dilemmája** – prosecution versus reintegration

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- European Parliamentary Research Service. (2018). *The return of foreign fighters to EU soil – Ex-post evaluation*. European Parliament.
- Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council on combating terrorism.
- Europol. *EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT)*.

Tagállami intézkedési tervek - esettanulmányok

Thomas Renard and Rik Coolsaet: Returnees: Who Are They, Why Are They (Not) Coming Back and How Should We Deal With Them? Assessing Policies on Returning Foreign Terrorist Fighters in Belgium, Germany and the Netherlands

https://www.egmontinstitute.be/app/uploads/2018/02/egmont.papers.101_online_v1-3.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Tagállami intézkedési tervek – esettanulmányok

További releváns kategóriák:

- **Visszatérő csoportok** (különösen: *nők és gyermekek*, valamint a visszatérők családi és közösségi beágyazottsága)
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák** (büntetés vs. reintegráció, kockázatértékelés, börtönből szabadulók kezelése)
- **Reintegráció, rehabilitáció** (poszt-büntetéses nyomon követés, multi-agency megközelítés)
- **BV szerepe és hatása** (differenciált fogvatartási rezsimek, radikalizáció-megelőzés börtönkörnyezetben)

Besorolási indoklás

A dokumentum **nem nemzetközi normatív iránymutatás**, és **nem EU-szintű stratégiai keret**, hanem **három konkrét tagállam (Belgium, Németország, Hollandia)** visszatérő terrorista harcosokra adott **gyakorlati, intézményi és jogalkalmazási válaszainak összehasonlító elemzése**. A tartalmi súlypont az **állami intézkedési mechanizmusokon**, azok evolúcióján, valamint a **nők és gyermekek eltérő kezeléséből fakadó biztonsági és jogállami dilemmákon** van. Ez egyértelműen a **3-as kategóriát** indokolja elsődlegesként.

A dokumentum másodlagosan, de érdemben foglalkozik a **visszatérő csoportok tipológiájával**, a **nemzetbiztonsági kockázatértékelés strukturális dilemmáival**, valamint a **börtönrendszer szerepével**, ezért ezek indokolt kiegészítő kategóriák.

Tartalmi ismertetés

A tanulmány az egyik **első átfogó, empirikusan megalapozott összehasonlító elemzés** az európai visszatérő terrorista harcosok kezeléséről. A szerzők becslése szerint **mintegy 5000 európai állampolgár** – férfiak, nők és gyermekek – utazott Szíriába és Irakba 2012 óta, akik közül **kb. 1500 fő már visszatért Európába**. A dokumentum kiindulópontja, hogy a visszatérés nem egységes jelenség: egyesek **dezilluzionáltan vagy traumatizáltan**, mások **továbbra is erőszakos szándékokkal** térnek vissza.

A tanulmány egyik központi megállapítása, hogy bár a visszatérők által jelentett biztonsági kockázat **nem elhanyagolható**, empirikus adatok alapján **nem igazolható a tömeges „blowback” narratíva**. A legtöbb európai terrortámadást nem visszatérők, hanem „homegrown” elkövetők hajtották végre. Ugyanakkor a szerzők hangsúlyozzák, hogy a **börtönkörnyezet** és a szabadulás utáni időszak **kritikus kockázati pont**, mivel a tapasztalt harcosok szerepet játszhatnak a radikalizáció újratermelésében.

A belgiumi fejezet részletesen bemutatja, hogy Belgium **lakosságarányosan a legmagasabb számú FTF-t** regisztrálta Európában. A hatóságok öt kategóriába sorolták az érintetteket (aktív harcosok, úton lévők, visszatérők, sikertelen próbálkozók, potenciális jelöltek). A szerzők kiemelik, hogy **legalább 137 belga gyermek** tartózkodott a konfliktuszónában, többségük ott született. A visszatérők kezelése kezdetben fragmentált volt, de a 2014–2016-os támadások után **szisztematikus büntetőeljárások**, differenciált fogvatartási eljárások és többügynökséges koordináció alakult ki. A nők kezdeti „engedékenyebb” kezelése megszűnt, és a **szisztematikus vádemelések** váltak jellemzővé.

A német fejezet a **föderális struktúra** sajátosságaira fókuszál. A visszatérők kezelése tartományonként eltérő, ugyanakkor közös jellemző a **kockázatalapú megközelítés**, amely büntetőjogi, titkosszolgálati és szociális eszközöket egyaránt alkalmaz. A tanulmány hangsúlyozza, hogy Németországban külön figyelmet fordítanak a **gyermekvédelmi dimenzióra**, mivel a gyermekeket elsősorban áldozatként kezelik, míg az anyák esetében a jogi felelősség kérdése továbbra is vitatott.

A holland fejezet a **lokális szintű végrehajtás** jelentőségét emeli ki. Hollandiában a visszatérők kezelése erősen **önkormányzati és közösségi szinthez kötött**, ugyanakkor a felügyeleti és korlátozó intézkedések (pl. mozgáskorlátozás, megfigyelés) **invazívabbak**, mint Belgiumban vagy Németországban. A szerzők szerint a holland modell a **megelőzés és a kontroll** közötti egyensúlyt keresi, de a hosszú távú reintegrációs eredmények még bizonytalanok.

Átfogó következtetésként a tanulmány megállapítja, hogy a három vizsgált ország válasza **fokozatosan konvergálnak**: a korai ad hoc megoldásokat **komplex, több szereplőt bevonó rendszerek** váltották fel. Ugyanakkor továbbra sincs egységes európai megközelítés a **nők és gyermekek visszatérésére**, ami hosszú távon jogállami, társadalmi és biztonsági kockázatokat hordoz.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **visszatérő terrorista harcosok** – foreign terrorist fighter returnees
- **nemzeti válaszmodellek** – national response models
- **nők és gyermekek** – women and children
- **büntetés és reintegráció** – prosecution and reintegration
- **európai összehasonlítás** – European comparative analysis

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Renard, T., & Coolsaet, R. (eds.). *Returnees: Who are they, why are they (not) coming back and how should we deal with them?* Egmont – Royal Institute for International Relations.
- Malet, D. *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts*. Oxford University Press.
- van Ginkel, B., & Entenmann, E. (eds.). *The Foreign Fighters Phenomenon in the European Union*. ICCT.

Sofia Koller: From Caliphate to Prison - Germany's approach to rehabilitating Islamic State returnees, December 2025

https://www.counterextremism.com/sites/default/files/2025-12/CEP%20Report_From%20Caliphate%20to%20Prison_December%202025.pdf

Tematikus besorolás:

Elsődleges kategória: Tagállami intézkedési tervek – esettanulmányok (A jelentés részletesen bemutatja a visszatérők rehabilitációjával kapcsolatban eddig rendelkezésre álló eredményeket, elsősorban Németország vonatkozásában.)

További releváns kategóriák:

- **Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok:** A dokumentum foglalkozik a börtönökön belüli radikalizációval, a hálózatépítéssel és az erőszakos szélsőséges ideológiák fennmaradásával.
- **Reintegráció, rehabilitáció:** A tanulmány központi eleme a börtönből való kikerülés utáni reintegráció hiányosságainak elemzése, valamint a rehabilitációs programok korlátjainak bemutatása.
- **Bizonyítási eljárások:** Tárgyalja a bizonyítékgyűjtés, vádemelés és ítélethozatal problémáit, különösen a konfliktuszónákban elkövetett cselekmények kapcsán.
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák:** Fontos kérdésként jelenik meg, hogy a börtönök vajon a kockázatkezelés vagy inkább a kockázat újratermelésének terepei-e.
- **BV szerepe és hatása:** A büntetés-végrehajtási intézmények kulcsszereplőként jelennek meg, mind pozitív (kontroll, elkülönítés), mind negatív (radikalizációs gócpontok) értelemben.
- **Visszatérő csoportok:** férfiak – elítélt harcosok, hálózati szereplők; nők – kisebb arányban, de speciális kihívásokkal; közösség – szabadulás utáni társadalmi kockázatok
- **Jövőbeli kihívások:** A dokumentum a közelgő szabadulásokból fakadó biztonsági kockázatokra koncentrálna.

Tartalmi összefoglaló

A jelentés azt vizsgálja, hogy az Iszlám Állam bukását követően bebörtönzött külföldi terrorista harcosok miként jelentenek továbbra is súlyos biztonsági kihívást Európa számára. A dokumentum bemutatja, hogy a börtönök nem csupán az elszámoltatás helyszínei, hanem gyakran az ideológiai megerősödés, hálózatépítés és radikalizáció

színterei is. A jelentés részletesen elemzi a büntetés-végrehajtási rendszerek strukturális hiányosságait, valamint a szabadulás utáni felügyelet és reintegráció nehézségeit.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtás; börtönradikalizáció; külföldi terrorista harcosok; reintegráció; szabadulás utáni kockázatok

A dokumentum részletes bemutatása

A jelentés kiindulópontja az a felismerés, hogy az Iszlám Állam európai tagjai közül sokan ma már európai börtönökben töltik büntetésüket, miközben egyre közelebb kerülnek szabadulásuk időpontjához. A tanulmány szerint ez az időbeli tényező sürgetővé teszi annak átgondolását, hogy a börtönök jelenlegi formájukban képesek-e valóban csökkenteni a terrorfenyegetést.

A dokumentum részletes képet ad a börtönökön belüli radikalizáció mechanizmusairól. Bemutatja, hogy a karizmatikus elítéltek hogyan válnak informális vezetőkké, miként terjesztik az erőszakos ideológiát és hogyan használják ki a túlsúlyfoltot, illetve a személyzethiányt.

A visszatérőkkel kapcsolatos főbb kihívások közé tartozik a biztonsági kockázatok értékelése és kezelése; a hamis megfelelés; a bűncselekmény feldolgozásának nehézségei; mentális egészségügyi problémák (pl. traumák kezelése); a visszatérők gyermekeivel való kapcsolattartás; az átmenet kezelése; valamint a börtönből való szabadulás után a számos különböző kormányzati és civil társadalmi szereplő koordinálása, a kölcsönös bizalmatlanság (különösen a visszatérők és az igazságszolgáltatási rendszer és a biztonsági szervek képviselői között), valamint a „terroristák” vagy „ISIS-visszatérők” stigmatizálása.

Kiemelt figyelmet kap a bizonyítás kérdése is. A konfliktuszónákban elkövetett bűncselekmények dokumentálása gyakran hiányos, ami rövidebb büntetéseket, illetve enyhébb ítéleteket eredményez.

A jelentés hangsúlyozza a börtönszemélyzet szerepét, ugyanakkor rámutat, hogy az állomány nincs mindig felkészítve az erőszakos szélsőségesség felismerésére, kezelésére vagy a rehabilitáció támogatására.

A szabadulás utáni időszak hangsúlyos eleme a tanulmánynak. A jelentés szerint a felügyeleti intézkedések, a pártfogás, valamint a társadalmi reintegráció gyakran alulfinanszírozott. Ennek következtében a volt elítéltek marginalizálódnak, ami újabb radikalizációs ciklushoz vezethet.

Bár a bűnözők rehabilitációjára vonatkozó koncepciók és megközelítések nem tesznek különbséget férfiak és nők között, fontos nemekhez kapcsolódó különbségek vannak. Ezek közé tartozik a női visszatérők által jelentett kockázatok értékelésének és kezelésének tapasztalatlansága; néhány visszatérő nőnek nehézséget okoz a bűncselekményükkel való megbékélés, akik például csupán háziasszonyi és anyai szerepükre hivatkoznak az ISIS-en belül; a traumák feldolgozása, beleértve a szexuális erőszakot, valamint a gyermekekkel való kapcsolattartás megszervezése a bebörtönzés alatt és után, illetve az egyszülős anya szerepe több gyermekkel.

Továbbá a börtönből való szabadulás utáni társadalmi reintegráció sikerét csak hosszú távon lehet értékelni, amellyel kapcsolatban még mindig kevés a tapasztalat.

Szakirodalmi ajánlás

- Council of Europe Handbook for Prison and Probation Services Regarding Radicalisation and Violent Extremism, Strasbourg, 1 December 2016;
<https://rm.coe.int/16806f9aa9>
- Handbook on the Management of Violent Extremist Prisoners and the Prevention of Radicalization to Violence in Prisons, UNODC, 2016.;
https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_VEps.pdf

Vlado Azinović: Western Balkans Extremism Research Forum - Regional Report - Understanding Violent Extremism in The Western Balkans, June 2018

https://www.britishcouncil.ba/sites/default/files/erf_report_western_balkans_2018.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Tagállami intézkedési tervek – esettanulmányok (A jelentés országonként (Albánia, Bosznia-Hercegovina, Koszovó, Észak-Macedónia, Montenegró, Szerbia) vizsgálja az erőszakos szélsőségeshez és a külföldi harcos jelenséghez kapcsolódó válaszokat.)

További releváns kategóriák:

- **Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok:** A dokumentum hangsúlyosan elemzi a radikalizáció mozgatórugóit, a közösségi szintű kockázatokat és a megelőzési hiányosságokat.
- **Média szerepe és hatása:** A jelentés külön foglalkozik a média és politikai diskurzus szerepével az extrémizmus felerősítésében vagy tompításában.
- **Visszatérő csoportok: férfiak** – harcosok és elítéltek; **nők** – támogató és ideológiai szerepek; **gyerekek** – konfliktuszónákból visszatérők; **a közösség** – befogadás és stigmatizáció kérdései
- **Jó gyakorlatok – Nyugat-Balkán:** A jelentés azonosít helyi szinten működő, ígéretes kezdeményezéseket.
- **Képzés, oktatás és civil társadalom, NGO-k bevonása:** Kiemelt hangsúlyt kap a civil szervezetek, vallási közösségek és oktatási intézmények szerepe.
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák:** A dokumentum végig a represszív és preventív megközelítések közötti feszültséget elemzi.
- **Jövőbeli kihívások:** A jelentés szerint a külföldi harcos jelenség lezártnak tekintése stratégiai hiba lenne.

Tartalmi ismertetés

A jelentés átfogó elemzést nyújt az erőszakos szélsőséges és a külföldi harcos jelenség sajátos nyugat-balkáni kontextusáról. A dokumentum bemutatja, hogy a térségben a dzsihadista radikalizáció nem elszigetelt jelenség, hanem szorosan összefonódik a posztkonfliktusos társadalmak strukturális problémáival, az identitáspolitikával, a társadalmi marginalizációval és a gyenge intézményi bizalommal. A jelentés hangsúlyozza,

hogy a kizárólag biztonságközpontú megközelítések nem képesek kezelni a radikalizáció okait és komplex, közösségközpontú válaszokra van szükség.

Kulcsszavak: Nyugat-Balkán; erőszakos szélsőségesesség; külföldi harcosok; közösségi megelőzés; posztkonfliktusos társadalmak

A dokumentum részletes bemutatása

A jelentés a Nyugat-Balkánt, mint sajátos társadalmi és politikai környezetet mutatja be, ahol az erőszakos szélsőségesesség különböző formái párhuzamosan vannak jelen. A szerző hangsúlyozza, hogy bár a nemzetközi figyelem elsősorban a dzsihadista külföldi harcosokra irányult, a térségben más típusú szélsőséges narratívák is jelentős kockázatot hordoznak.

A dokumentum részletesen elemzi a külföldi harcosok Szíriába és Irakba történő kiutazásának hátterét. A jelentés szerint a radikalizáció nem kizárólag vallási kérdés, hanem sokkal inkább társadalmi, gazdasági és identitásbeli tényezők együttese. A posztjugoszláv háborúk öröksége, a fiatalok körében tapasztalható perspektívihiány, valamint a politikai elitbe vetett alacsony bizalom mind hozzájárultak a radikális narratívák vonzerejéhez.

A tanulmány külön figyelmet szentel a visszatérők problémájának. Bár a régióban viszonylag kevés terrortámadás történt, a jelentés szerint a visszatérő harcosok, valamint a börtönben ülő radikalizált személyek hosszú távú kockázatot jelentenek.

A média és a politikai diskurzus szerepe szintén hangsúlyos. A jelentés szerint a szenzációhajhász vagy leegyszerűsítő narratívák felerősíthetik a félelmet és a társadalmi megosztottságot, miközben stigmatizálják az érintett közösségeket. Ezzel szemben a felelős kommunikáció és a közösségi párbeszéd a megelőzés fontos eszköze lehet.

A dokumentum pozitív példákat is bemutat a térségből. Ezek jellemzően helyi szintű, civil vagy vallási szervezetek által működtetett programok, amelyek a fiatalok bevonására, oktatásra és közösségi kohézió erősítésére fókuszálnak. A jelentés szerint ezek a kezdeményezések azonban gyakran alulfinanszírozottak.

Szakirodalmi ajánlás

- Vlado Azinović (szerk.): Between Salvation and Terror: Radicalization and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans, 2017., https://icct.nl/sites/default/files/import/publication/images_BetweenSalvationAndTerror_BetweenSalvationAndTerror.pdf

- Thomas Hegghammer: The Rise of Muslim Foreign Fighters: Islam and the Globalization of Jihad, *International Security*, Vol. 35, No. 3 (Winter 2010/11), pp. 53–94, <https://www.belfercenter.org/publication/rise-muslim-foreign-fighters-islam-and-globalization-jihad>

Aleksandar Vanchoski, Natalija Shikova, Afrodita Musliu:
Enhancing the Understanding of Foreign Terrorist Fighters (FTF):
Challenges for Rehabilitation, Resocialization and Reintegration of
Returnees in the Republic of North Macedonia, June 2020

https://hedayah.com/app/uploads/2021/09/NEXUS_FTF_RRR_ENG_FINAL.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Tagállami intézkedési tervek – esettanulmányok (A dokumentum Észak-Macedónia konkrét jogi, intézményi és társadalmi válaszait elemzi a visszatérő FTF-ek kezelésére.)

További releváns kategóriák:

- **Reintegráció, rehabilitáció:** Központi téma a reszocializációs és reintegrációs folyamatok hiányosságainak feltárása.
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák:** A biztonsági kockázatkezelés és az emberi jogi megközelítés közötti feszültség megléte.
- **Visszatérő csoportok: férfiak** – domináns csoport, büntetőeljárások fókusza; **családok** – másodlagos érintettség, stigma; **közösség** – társadalmi bizalmatlanság, marginalizáció
- **Jó gyakorlatok – Nyugat-Balkán:** A dokumentum regionális tanulságokat és adaptálható megoldásokat azonosít.
- **Civil társadalom és kiemelt stakeholderek bevonása:** A civil szervezetek szerepét kulcsfontosságú, de alulhasznosított tényezőként azonosítja.
- **Jövőbeli kihívások:** Fenntartható RRR (rehabilitáció, reszocializáció és reintegráció) -stratégiák hiánya, intézményi kapacitásproblémák.

Tartalmi összefoglaló (absztrakt)

A tanulmány Észak-Macedónia példáján keresztül vizsgálja a külföldi terrorista harcosok hazatérésével járó rehabilitációs, reszocializációs és reintegrációs kihívásokat. A kutatás rámutat arra, hogy bár a büntetőjogi és biztonsági válaszok viszonylag gyorsan kialakultak, a visszatérők társadalmi visszailleszkedését célzó intézkedések fragmentáltak és intézményileg alulfejlettek. A dokumentum hangsúlyozza a civil társadalom, a helyi közösségek és a pszichoszociális támogatás szerepét, miközben feltárja az intézményi koordináció hiányából fakadó kockázatokat.

Kulcsszavak: Észak-Macedónia; visszatérő FTF-ek; reintegráció; reszocializáció; civil társadalom

A dokumentum részletes ismertetése

A tanulmány kiindulópontja az, hogy Észak-Macedónia a szíriai és iraki konfliktusok során arányaiban magas számú külföldi terrorista harcost adott, ami a hazatérések megindulásával komplex biztonsági és társadalmi kihívásokat eredményezett, továbbá az állam válaszai elsősorban represszív logikára épültek, míg a reintegrációs dimenzió kevés és korlátozott kapacitásokkal jelent meg.

A dokumentum részletesen elemzi a jogi és intézményi keretrendszert, különös tekintettel a terrorcselekmények kriminalizálására és a bírósági gyakorlatra. Bár a jogszabályi háttér formálisan megfelel a nemzetközi elvárásoknak, a végrehajtás során jelentős hiányosságok mutatkoznak, különösen az elítéltek szabadulás utáni nyomon követésében.

A tanulmány egyik kulcseleme a rehabilitáció és reszocializáció hiánya. A börtönrendszerben nem áll rendelkezésre strukturált deradikalizációs vagy pszichológiai támogatás, ami növeli a visszaesés kockázatát, valamint a börtön inkább izoláló, mintsem rehabilitáló környezetként működik.

A civil társadalom szerepe hangsúlyosan jelenik meg: a dokumentum rámutat, hogy a helyi NGO-k jelentős tapasztalattal rendelkeznek a közösségi munkában és a megelőzésben, mégsem integrálódnak rendszerszinten az állami stratégiákba. Ez különösen problematikus a visszatérők családtagjainak támogatása és a közösségi stigma kezelése szempontjából.

Végezetül a tanulmány regionális és nemzetközi összehasonlításban vizsgálja Észak-Macedónia helyzetét, és arra a következtetésre jut, hogy a hosszú távú biztonság csak akkor érhető el, ha a büntetőjogi válaszokat komplex reintegrációs politikák egészítik ki, amelyek figyelembe veszik a társadalmi kohézió és az emberi jogok szempontjait is.

Szakirodalmi ajánlás

- Global Counterterrorism Forum: Rome Memorandum on Good Practices for Rehabilitation and Reintegration of Violent Extremist Offenders, <https://www.thegctf.org/Portals/1/Documents/Framework%20Documents/2016%20and%20before/GCTF-Rome-Memorandum-ENG.pdf?ver=2016-09-01-121309-677>
- Guiding Principles for Rehabilitating and Reintegrating Returning Foreign Terrorist Fighters and Their Family Members, Hedayah, 2020.,

https://hedayah.com/app/uploads/2021/09/Final-Version_Blueprint-of-a-Rehabilitation-and-Reintegration-Center_FullVersion.pdf

Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok

MAFIA-JIHAD – An Intersectional Study on Youth Trajectories and Innovative Models for Security Policies Aimed at Preventing Radicalization and Terrorism, June 2025

<https://www.siracusainstitute.org/transnational-threat/mafia-jihad-intersectional-study-on-youth-trajectories-and-innovative-models-for-security-policies-aimed-at-preventing-radicalization-and-terrorism/>

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok (A tanulmány központi fókusza a fiatalkorúak radikalizációjának megelőzése, különös tekintettel a családi és közösségi hatásokra, valamint az intézményi beavatkozási pontokra.)

További releváns kategóriák:

- **Reintegráció, rehabilitáció:** A kutatás hangsúlyosan foglalkozik a radikalizált vagy veszélyeztetett fiatalok társadalmi visszavezetésének, védelmének és alternatív életpályáinak kérdésével.
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák:** A dokumentum rávilágít arra a dilemmára, hogy a represszív biztonsági megközelítések miként ütköznek a gyermekvédelem, az alapjogok és a hosszú távú megelőzés logikájával.
- **Visszatérő csoportok – Gyerekek / Családok:** A kutatás egyik kulcseleme a családi radikalizáció, valamint a kiskorúak szerepe mind a dzsihadista, mind a szervezett bűnözői csoportokban.
- **Jó gyakorlatok – Európai Unió / Globális:** A tanulmány az olasz maffiaellenes tapasztalatokra építve fogalmaz meg adaptálható, nemzetközi szinten is releváns jó gyakorlatokat.
- **Jövőbeli kihívások:** A dokumentum előretekintően elemzi a családalapú radikalizáció, az intergenerációs átörökítés és a radikalizációs minták jelentette kihívásokat.

Tartalmi ismertetés

Kulcsszavak: fiatalkori radikalizáció, családi hatások, szervezett bűnözés és terrorizmus, megelőzés, interszekcionális megközelítés

A tanulmány interszekcionális megközelítésben vizsgálja a fiatalok radikalizációjának folyamatait, párhuzamot vonva a dzsihadista terrorizmus és az olasz maffiastruktúrák közötti családi, kulturális és szocializációs mintázatok között. A kutatás abból indul ki, hogy mind a terrorista, mind a szervezett bűnözői környezetekben a család kiemelt szerepet játszik az ideológiai átörökítésben, a lojalitás kialakításában és az erőszak normalizálásában. A dokumentum célja olyan innovatív biztonságpolitikai és megelőzési modellek azonosítása, amelyek a represszív eszközökön túlmutatva képesek kezelni a fiatalok radikalizációját, különös tekintettel a gyermekvédelem, az oktatás és a közösségi beavatkozások szerepére.

A dokumentum részletes ismertetése

A tanulmány elméleti keretbe helyezi a radikalizáció és a szervezett bűnözés közötti párhuzamokat, különösen a családi struktúrák szerepét illetően. A szerzők rámutatnak arra, hogy mind a maffia, mind a dzsihadista hálózatok esetében a család nem pusztán háttérkörnyezet, hanem aktív közvetítője az ideológiának, normáknak és viselkedési mintáknak. A gyermekek ebben a kontextusban nem autonóm döntéshozóként, hanem szocializációs folyamatok eredményeként válnak érintetté.

A dokumentum empirikus és összehasonlító elemzést nyújt az olasz maffiaellenes tapasztalatokról, különös tekintettel a kiskorúak védelmét célzó intézkedésekre. Bemutatja, hogy Olaszországban a hatóságok miként alkalmaztak gyermekvédelmi, oktatási és szociális eszközöket a maffiakörnyezetből származó fiatalok reintegrációjára. Ezek a gyakorlatok fontos tanulságokkal szolgálnak a terrorizmus elleni küzdelem számára is.

A dzsihadista radikalizáció sajátosságait is elemzi, különösen a családalapú toborzás és az intergenerációs ideológiai átörökítés mechanizmusait. A szerzők hangsúlyozzák, hogy a családi kötelékeken keresztül radikalizáció nehezen detektálható, mivel a folyamat zárt, informális és gyakran láthatatlan a klasszikus terrorelhárítási eszközök számára.

Innovatív biztonságpolitikai modelleket és ajánlásokat is megfogalmaz. Ezek közé tartozik az interdiszciplináris együttműködés erősítése a rendvédelem, a gyermekvédelem, az oktatás és a civil szféra között, valamint a korai beavatkozási mechanizmusok fejlesztése. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a kizárólag represszív válaszok hosszú távon kontraproduktívak lehetnek.

A záró rész a jövőbeli kihívásokra koncentrál, különösen a visszatérő külföldi harcosok gyermekeinek helyzetére, az identitásválságokra és a társadalmi kirekesztés veszélyeire.

A szerzők szerint a sikeres megelőzés kulcsa a biztonsági és szociális megközelítések kiegyensúlyozott integrációja.

Szakirodalmi ajánlás

- Alex P. Schmid: Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review, ICCT Research Paper March 2013, <https://icct.nl/publication/radicalisation-de-radicalisation-counter-radicalisation-conceptual-discussion-and>
- Nicholas Dudek and Allison Hartmann. PREVENT: The Lifecycle of Child Terrorism in Al-Shabaab, Next Wave, The International Center for Children and Global Security, 2021., <https://www.next-wave-center.com/post/al-shabaab-prevent-pilot>

Katerina Mojanchevska, Dr.: Understanding the Impact and Value of Preventing and Countering Violent Extremism (P/CVE) Activities Implemented in School Seing in North Macedonia, Association of Citizens "NEXUS Civil Concept", Skopje, September 2024

<https://hedayah.com/app/uploads/2025/01/Izvestaj-Nexus-Hedayah-ENG.pdf>

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok (A dokumentum empirikus kutatás keretében értékeli az iskolai környezetben megvalósított P/CVE-tevékenységeket, kifejezetten megelőzési fókuszban.)

További releváns kategóriák:

- **Képzés, oktatás és civil társadalom, kiemelt stakeholderek bevonása:** Az iskolák, pedagógusok, diákok, szülők és civil szervezetek központi szerepet kapnak a vizsgálatban.
- **Jó gyakorlatok – Nyugat-Balkán:** A tanulmány azonosítja azokat a beavatkozási formákat, amelyek adaptálható jó gyakorlatként szolgálhatnak más nyugat-balkáni országok számára.
- **Jövőbeli kihívások:** A kutatás feltárja az iskolai P/CVE-programok fenntarthatóságának, mérhetőségének és intézményesítésének strukturális problémáit.
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák:** A dokumentum közvetetten tárgyalja az oktatási tér biztonságiasításának kockázatait és határait.
- **Visszatérő csoportok – Közösség:** Bár nem FTF-specifikus anyag, a közösségi reziliencia és a radikalizációs előszobák vizsgálata szorosan kapcsolódik a későbbi visszatérési dinamikákhoz.

Tartalmi ismertetés

A tanulmány Észak-Macedónia példáján keresztül vizsgálja az iskolai környezetben megvalósított megelőzési és erőszakos szélsőségességet ellensúlyozó (P/CVE) programok hatását, értékét és fenntarthatóságát. A kutatás kvalitatív módszertanra épül, és széles körű érintetti interjúk, fókuszcsoportos beszélgetések, valamint programtérképezés révén értékeli a 2018–2023 között megvalósult beavatkozásokat. A dokumentum rámutat arra, hogy bár az iskolai P/CVE-kezdeményezések helyenként hatékonyak, rendszerszintű koordináció, egységes mérési keretrendszer és hosszú távú stratégiai beágyazottság nélkül korlátozott hatást képesek kifejteni.

Kulcsszavak: P/CVE; iskolai megelőzés; Észak-Macedónia; civil társadalom; hatásértékelés

A dokumentum részletes ismertetése

A dokumentum abból a felismerésből indul ki, hogy az oktatás kiemelt szerepet játszik a fiatalok radikalizációval szembeni ellenálló képességének kialakításában, ugyanakkor Észak-Macedóniában eddig nem készült átfogó, összehasonlítható hatásvizsgálat az iskolai P/CVE-programokról. A tanulmány célja ezért nem csupán az egyes projektek értékelése, hanem egy rendszerszintű kép kialakítása.

A módszertani rész különösen erős eleme a jelentésnek. A kutatás több mint ötven szakértői interjúra, nyolc fókuszcsoportos beszélgetésre, valamint részletes adatmátrixra épül, amely a különböző önkormányzatokban megvalósult iskolai programokat térképezi fel. Hét értékelési kritérium mentén vizsgálják az aktivitásokat, beleértve a relevanciát, hatékonyságot, koherenciát és fenntarthatóságot.

Az elemzés egyik fő megállapítása, hogy az iskolai P/CVE-tevékenységek általában pozitív fogadtatásra találnak, különösen akkor, ha interaktív, diákcentrikus módszereket alkalmaznak. Ugyanakkor a dokumentum hangsúlyozza, hogy a legtöbb beavatkozás projektalapú és rövid távú, ami megnehezíti a hosszú távú hatások mérését és fenntartását.

Külön foglalkozik a pedagógusok és iskolai szakemberek szerepével. Bár a tanárok kulcsfontosságú közvetítőként jelennek meg, de gyakran hiányzik számukra a megfelelő képzés és intézményi támogatás ahhoz, hogy érzékeny témákat – például identitásválságot, társadalmi kirekesztést vagy szélsőséges narratívákat – biztonságosan kezeljenek.

A dokumentum kritikai hangon elemzi az oktatási tér implicit biztonságiasítását is. A szerzők figyelmeztetnek arra, hogy a P/CVE-tevékenységek túlzott biztonsági keretezése alááshatja a diákok és szülők bizalmát és kontraproduktív hatást válthat ki.

A záró fejezet ajánlásai között szerepel egy országos szintű hatásmérési keretrendszer kidolgozása, az oktatási és biztonsági szektor közötti jobb koordináció, valamint a civil szervezetek strukturált bevonása. A tanulmány szerint csak így biztosítható, hogy az iskolai P/CVE-programok valódi, hosszú távú társadalmi rezilienciát építsenek.

Szakirodalmi ajánlás

- Global Counterterrorism Forum: Abu Dhabi Memorandum on Good Practices for Education and Countering Violent Extremism, https://www.thegctf.org/documents/10162/159880/14sept19_gctf+abu+dhabi+memorandum.pdf
- A Teacher's guide on the prevention of violent extremism, UNESCO, 2016., <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000244676>
- Preventing Violent Extremism through Inclusive Development and the Promotion of Tolerance and Respect for Diversity - A development response to addressing radicalization and violent extremism, UNDP, 2016., <https://www.undp.org/publications/preventing-violent-extremism-through-inclusive-development-and-promotion-tolerance-and-respect-diversity>

Inmaculada Marrero Rocha: La prevención de la radicalización violenta de corte yihadista en la Unión Europea, In. Revista de Derecho Comunitario Europeo, 73, 793-828., 2022.

<https://recyt.fecyt.es/index.php/RDCE/article/view/95846>

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok: A tanulmány központi fókusza a dzsihadista ihletésű erőszakos radikalizáció megelőzése, különös tekintettel a korai felismerésre és beavatkozásra.

További releváns kategóriák:

- **Képzés, oktatás és civil társadalom, kiemelt stakeholderek bevonása:** A dokumentum hangsúlyosan foglalkozik az oktatási intézmények, szociális szolgálatok és civil szereplők szerepével.
- **Jó gyakorlatok – Európai Unió:** A tanulmány több európai (különösen spanyol) prevenciók modelljét mutat be adaptálható példaként.

Tartalmi ismertetés

A tanulmány a dzsihadista ihletésű erőszakos radikalizáció megelőzésének elméleti és gyakorlati kereteit vizsgálja európai – elsősorban spanyol – kontextusban. A szerző a radikalizációs folyamat többszintű természetéből indul ki és hangsúlyozza, hogy a hatékony megelőzés csak komplex és multidiszciplináris megközelítéssel valósítható meg.

Kulcsszavak:

együttműködés, dzsihadizmus; korai beavatkozás; radikalizálódás; Európai Unió

A dokumentum részletes ismertetése

A tanulmány elméleti alapozással indít, amelyben a szerző kritikusan viszonyul a radikalizáció lineáris modelljeihez. Ehelyett dinamikus, többszintű folyamatként írják le az erőszakos szélsőségességhez vezető utakat, amelyekben az egyéni sérülékenységek, a társadalmi marginalizáció és a politikai narratívák egyaránt szerepet játszanak, továbbá foglalkozik a dzsihadista ideológia sajátosságaival, kiemelve annak transznacionális jellegét.

A dokumentum részletesen elemzi a megelőzés különböző szintjeit (primer, szekunder, tercier). A primer prevenció terén az oktatás, az állampolgári nevelés és a médiatudatosság

szerepét emeli ki. A szekunder prevenció kapcsán a korai jelzőrendszerek, míg a terciér prevenció esetében a radikalizálódott egyének reintegrációja kerül előtérbe.

Fontos része a tanulmánynak az intézményközi együttműködés kritikája. A szerző rámutat, hogy a rendészeti szervek dominanciája gyakran háttérbe szorítja a szociális és oktatási szereplőket, ami hosszú távon gyengíti a prevenció beavatkozásainak hatékonyságát. A civil társadalom bevonása ugyanakkor sok esetben ad hoc és projektalapú.

A tanulmány záró része a **jövőbeli kihívásokat** elemzi, különös tekintettel a radikalizáció gyors alkalmazkodóképességére és a magányos elkövetők megjelenésére. A szerző szerint a megelőzés sikerének kulcsa a bizalomépítés és a helyi közösségek megerősítése.

Szakirodalmi ajánlás

- Fernando Reinares, Carola García-Calvo, Álvaro Vicente: Yihadismo y yihadistas en España - Quince años después del 11-m, Real Instituto Elcano Madrid, 2019., <https://www.realinstitutoelcano.org/monografias/yihadismo-y-yihadistas-en-espana-quince-anos-despues-del-11-m/>
- Peter R. Neumann: Countering Violent Extremism and Radicalisation that Lead to Terrorism: Ideas, Recommendations, and Good Practices from the OSCE Region, 2017., <https://www.osce.org/sites/default/files/f/documents/1/2/346841.pdf>

Reintegráció, rehabilitáció

Cristián Correa: A Transitional Justice Approach to Dealing with Foreign Fighters and Their Families

https://www.ictj.org/sites/default/files/2022-03/ICTJ_Report_Foreign-Fighters_EN_0.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Reintegráció, rehabilitáció

További releváns kategóriák:

- **Nemzetközi válaszok és iránymutatások**
- **Tagállami intézkedési tervek – esettanulmányok**
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák**
- **Visszatérő csoportok – férfiak, nők, gyermekek, családok**
- **Jövőbeli kihívások – hosszú távú kockázatkezelés**

Besorolási indoklás:

Az ICTJ jelentése központi kérdésként **a külföldi terrorista harcosok és családtagjaik hosszú távú kezelését**, különösen **a társadalmi reintegráció, rehabilitáció és intézményi reform** összefüggéseit vizsgálja. Bár a dokumentum erősen támaszkodik nemzetközi jogi és normatív keretekre, elemzésének súlypontja **nem az azonnali biztonsági válaszokon**, hanem azon van, hogy **miként előzhető meg a konfliktus utáni társadalmi törésvonalak és az újraradikalizáció kockázatai**. A reintegráció nem kiegészítő elemként, hanem **a tartós biztonság előfeltételeként** jelenik meg, ezért a 6. kategória tekinthető elsődlegesnek.

Tartalmi ismertetés

Bevezetés – miért nem elég a biztonsági megközelítés?

Az **International Center for Transitional Justice (ICTJ)** jelentése abból az alapfelismerésből indul ki, hogy a külföldi terrorista harcosok (Foreign Fighters – FTF) és családtagjaik kezelése **nem kizárólag büntetőjogi vagy terrorelhárítási kérdés**, hanem **átmeneti igazságszolgáltatási probléma** is. A dokumentum szerint a Daesh területi vereségét követő helyzet számos tekintetben **strukturálisan hasonlít más, tömeges erőszakot követő kontextusokra**, ahol az államoknak egyszerre kell

foglalkozniuk az elszámoltathatósággal, az áldozati igazságossággal, a társadalmi megbékéléssel és a visszatérők reintegrációjával.

Kiemeli, hogy a kizárólag represszív, biztonságiasított válaszok hosszú távon **alááshatják a jogállamiságot**, marginalizálhatják az érintett közösségeket, és **növelhetik az újradikalizáció esélyét**. Az ICTJ ezért azt javasolja, hogy a visszatérők kezelését olyan komplex keretben értelmezzük, amely képes egyszerre kezelni az egyéni felelősséget és a kollektív társadalmi következményeket.

Az átmeneti igazságszolgáltatás relevanciája az FTF-jelenségben

A jelentés első tematikus egysége bemutatja az átmeneti igazságszolgáltatás (transitional justice) alapelveit, hangsúlyozva, hogy ez a megközelítés **nem kizárólag diktatúrák vagy polgárháborúk utáni társadalmakra alkalmazható**. Az FTF-jelenség több olyan jellemzővel bír – tömeges jogsértések, komplex áldozati körök, hosszú távú trauma –, amelyek indokolják az átmeneti igazságszolgáltatási eszköztár adaptálását.

A dokumentum szerint az FTF-ekhez kapcsolódó erőszak **nem izolált események sorozata**, hanem olyan folyamat, amely **mély társadalmi sebeket hagy maga után** mind a konfliktuszónákban, mind a kibocsátó államokban. A visszatérők kezelése ezért nem kizárólag az „elkövető-állam” viszonyban értelmezendő, hanem **az áldozatok, közösségek és intézmények közötti kapcsolatrendszerben** is.

Az átmeneti igazságszolgáltatás négy pillére

Az ICTJ a klasszikus négy pillért alkalmazza az FTF-kérdésre:

- **elszámoltathatóság,**
- **igazságfeltárás,**
- **jóvátétel,**
- valamint **intézményi reform és a megismétlődés elleni garanciák.**

A jelentés hangsúlyozza, hogy ezek a pillérek **nem helyettesítik a büntető igazságszolgáltatást**, hanem **kiegészítik és keretbe foglalják** azt.

Az elszámoltathatóság esetében a dokumentum a **differenciált felelősségre vonást** támogatja, amely figyelembe veszi az egyéni szerepeket, a kényszer, az ideológiai elköteleződés és a cselekvési autonómia mértékét. **Különösen hangsúlyos**, hogy a nők esetében kerülni kell mind az automatikus áldozatiasítást, mind az indokolatlan kriminalizációt.

Igazságfeltárás és narratívák

A jelentés szerint az igazságfeltárás nem pusztán történeti kérdés, hanem **a társadalmi bizalom újjáépítésének eszköze**. A visszatérők – beleértve a nőket és családtagokat – tanúvallomásai **hozzájárulhatnak az erőszakos múlt megértéséhez**, ugyanakkor ezek felhasználása csak **szigorú jogi és pszichoszociális garanciák mellett** képzelhető el.

Az ICTJ kiemeli, hogy az igazságfeltárás segíthet **lebontani a radikalizációt tápláló leegyszerűsítő narratívákat**, amelyek gyakran kollektív bűnösséggel operálnak, és ezáltal akadályozzák a reintegrációt.

Jóvátétel és az áldozati perspektíva

A jelentés hangsúlyozza, hogy az FTF-ek által okozott károk **nem kizárólag a konfliktuszónákban keletkeztek**. A terrorcselekmények, a propaganda és a toborzás **a kibocsátó társadalmakban is áldozatokat hozott létre**. A jóvátétel ezért nem pusztán anyagi kérdés, hanem **szimbolikus és pszichoszociális dimenziókkal is rendelkezik**.

Az áldozati perspektíva beépítése nélkül a reintegrációs folyamatok **elveszíthetik társadalmi legitimitásukat**, ami hosszú távon aláássa a biztonságot.

Rehabilitáció, reintegráció és intézményi reform

A dokumentum egyik legfontosabb része a **rehabilitáció és reintegráció** kérdésével foglalkozik. Az ICTJ szerint ezek nem „engedmények”, hanem **megelőző biztonságpolitikai eszközök**. A visszatérők marginalizálása, tartós megfigyelése vagy a tisztázatlan jogi státuszban tartása **növeli a visszaesés kockázatát**.

A jelentés hangsúlyozza az **intézményi reformok szükségességét**, különösen az igazságszolgáltatás, a gyermekvédelem és a szociális ellátórendszer területén. A sikeres reintegráció **multi-agency megközelítést** igényel, amelyben a rendészeti, szociális és közösségi szereplők együttműködnek.

Nők és gyermekek sajátos helyzete

Az ICTJ külön figyelmet szentel a nők és gyermekek kérdésének. **A gyermekeket egyértelműen áldozatként** határozza meg, míg a nők esetében **interszekcionális megközelítést** alkalmaz, amely figyelembe veszi az ügynökséget, a kényszert, az anyaságot és az ideológiai szerepeket. A kollektív bűnösség elutasítása **a reintegráció alapfeltételeként** jelenik meg.

Záró megállapítások

A jelentés végkövetkeztetése szerint a külföldi terrorista harcosok és családtagjaik kezelése **hosszú távú társadalmi projekt**, amelyben a büntető igazságszolgáltatás csak egy – bár fontos – elem. Az átmeneti igazságszolgáltatási megközelítés lehetőséget ad arra, hogy az államok **egyszerre szolgálják a biztonságot, az igazságosságot és a társadalmi kohéziót.**

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **átmeneti igazságszolgáltatás** – transitional justice
- **rehabilitáció és reintegráció** – rehabilitation and reintegration
- **külföldi terrorista harcosok** – foreign terrorist fighters
- **áldozati igazságosság** – victim-centred justice
- **nem-megismétlődés garanciái** – guarantees of non-recurrence

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Teitel, R. (2000). *Transitional Justice*
- UN Secretary-General (2010). *Guidance Note on Transitional Justice*
- de Greiff, P. – *Reparations and Transitional Justice*
- OHCHR – *Rule of Law and Transitional Justice*
- ICTJ kapcsolódó FTF-jelentések

Approaches to Female Returnees in the EU
Overview of existing expertise and experiences with female returnees in Belgium, France, Germany, and the Netherlands

https://www.counterextremism.com/sites/default/files/2022-08/CEP%20Policy%20Paper_Prosecution%20of%20German%20Women%20Returning%20from%20Syria%20and%20Iraq_August%202022_final.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Reintegráció, rehabilitáció

További releváns kategóriák:

- **Tagállami intézkedési tervek – esettanulmányok** (*Belgium, Franciaország, Németország, Hollandia – összehasonlító országprofilok*)
- **Európai uniós stratégiák és jogi keretek** (*RAN Policy Support, uniós szakpolitikai koordináció*)
- **Nemzetközi válaszok és iránymutatások** (*nemzetközi büntetőjogi és gender-normatív háttér*)
- **Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok** (*disengagement, kockázatkezelés, P/CVE logika*)
- **Bizonyítási eljárások** (*vádemelési gyakorlatok, kumulatív vádak, nemzetközi bűncselekmények*)
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák** (*elszámoltathatóság vs. reintegráció, rejtett megfelelés*)
- **BV szerepe és hatása** (*börtönalapú rehabilitáció, büntetés hatása a reintegrációra*)
- **Visszatérő csoportok – nők, gyermekek, családok, közösség**
- **Jó gyakorlatok – Európai Unió** (*multi-agency modellek, lokális koordináció*)
- **Képzés, oktatás és civil társadalom, NGO-k bevonása** (*civil és önkormányzati szereplők*)
- **Jövőbeli kihívások** (*genderérzékeny eszközök hiánya, utánkövetés és értékelés*)

Besorolási indoklás

A dokumentum elsődleges fókusza a női visszatérők rehabilitációs és reintegrációs kezelésének feltérképezése és javítása az Európai Unió tagállamaiban, ezért a 6. kategória az elsődleges. Ugyanakkor a tanulmány részletes tagállami esettanulmányokra épít, bemutatja a büntetőeljárési és bizonyítási gyakorlatokat, valamint hangsúlyosan tárgyalja

a megelőzés, a börtönalapú beavatkozások és a biztonság–reintegráció közötti strukturális dilemmákat, így több további tematikus területhez is szorosan kapcsolódik.

Tartalmi ismertetés

Bevezetés (Introduction)

A dokumentum átfogó kutatási áttekintést ad arról, hogyan kezelik az EU négy tagállamában – **Belgiumban, Franciaországban, Németországban és Hollandiában** – a **Szíriából és Irakból visszatérő női külföldi terrorista harcosokat (female returnees / female FTFs)**.

A tanulmány abból indul ki, hogy 2012 óta a dzsihadista szervezetekhez csatlakozó nyugat-európai állampolgárok **15–25%-a nő volt**, és az Iszlám Állam katonai vereségét követően az Európába visszatérők között a **nők aránya tovább emelkedett**. A női visszatérők büntetőjogi kezelése, rehabilitációja és reintegrációja ezért **új típusú szakpolitikai kihívássá** vált, különösen azért, mert (1) a nők szerepei a terrorista szervezetekben jóval **sokszínűbbek** a korábbi feltételezéseknél, (2) az érintetteknél gyakran egyszerre jelenik meg **elkövetői és áldozati dimenzió**, illetve (3) sokan **gyermekkel térnek vissza**, vagy a visszatérés folyamán elszakadnak tőlük.

A dokumentum fő célja annak feltárása, hogy milyen módon alakíthatók ki **hatékony, jogállami és genderérzékeny megközelítések**, amelyek egyszerre tudják kezelni a női visszatérők szükségleteit és az általuk esetlegesen jelentett biztonsági kockázatokat.

Módszertan (Methodology)

A kutatás több módszert kombinál: korábbi RAN- és ICCT-kutatások szintézisét, akadémiai és „szürke irodalom” (policy paper, NGO-jelentések) elemzését, valamint kiegészítő interjúkat helyi szakértőkkel és gyakorlati szakemberekkel.

Az áttekintés hat fő kérdés köré épül:

1. a radikalizáció és az elutazás kontextusa;
2. a nők szerepei a terrorista szervezetekben;
3. a női visszatérők szükségletei és potenciális kockázatai;
4. a büntetőeljárások gyakorlata;
5. a rehabilitációs és reintegrációs programok jellege;
6. jó gyakorlatok, hiányosságok és fejlesztési irányok.

Európai nők terrorista szervezetekben Szíriában és Irakban ((*European Women in Terrorist Groups in Syria and Iraq*))

Kiinduló kontextus

A tanulmány szerint a női utazók többsége európai állampolgár volt – gyakran migrációs háttérrel –, jellemzően 15–30 év közötti, és nem ritkán már gyermek(ek)et nevelők. Sok esetben munkanélküliséggel vagy társadalmi marginalizációval is érintettek voltak. A radikalizáció gyakran **közvetlen kapcsolatokon (család, barátok, párkapcsolat) keresztül** indult, és viszonylag alacsony belépési küszöbvel vezetett el a szalafizmuson át a dzsihadizmusig.

Radikalizációs folyamat – push és pull faktorok

A dokumentum részletesen tárgyalja a **push faktorokat** (pl. kontrolláló családi környezet, identitásválság, társadalmi kirekesztettség) és a **pull faktorokat** (pl. vallási „megváltás” narratívája, közösséghez tartozás, kalandvágy). A tanulmány értelmezésében a radikalizáció több esetben olyan – torz, de érthető – **problémamegoldási stratégiaként** jelent meg, amely választ ígért személyes, családi vagy társadalmi feszültségekre.

A nők szerepei az Iszlám Államban és más terrorista szervezetekben

A dokumentum egyik kulcsállítása, hogy a női részvétel **nem szűkíthető le a „jihadi feleség” szerepre**. A nők különböző funkciókat tölthettek be: ideológiai nevelőként, toborzóként, pénzgyűjtőként, adminisztratív vagy egészségügyi munkakörökben, a vallási rendőrség (Hisbah) tagjaként, és egyes esetekben fegyveres harcosként vagy öngyilkos merénylőként is.

A tanulmány azt is kiemeli, hogy az Iszlám Állam államszerű struktúrája bizonyos esetekben teret adott a nők ügynöki tevékenységének megélésére, amit az érintettek részben „empowermentként” is értelmezhettek.

Biztonsági kockázatok (Security Risks)

A női visszatérők által jelentett kockázatok nem egységesek, hanem erősen heterogének. A dokumentum a lehetséges kockázatok között említi a fegyverhasználati tapasztalatot, propaganda- és toborzási képességeket, a fogvatartotti környezetben gyakorolt befolyást, valamint a gyermekek ideológiai indoktrinációjának szerepét.

Külön problémaként jelenik meg a „rejtett megfelelés” (disguised compliance) és a taqiyya kérdése, amelyek megnehezíthetik a valódi disengagement felismerését és a kockázat reális megítélését.

A női visszatérők szükségletei (Needs of Female Returnees)

A tanulmány a szükségleteket időtávok szerint bontja. Rövid távon az egészségügyi és pszichológiai ellátás az elsődleges. Középtávon a gyermekelhelyezés, valamint a jogi és szociális stabilizáció kerül előtérbe. Hosszú távon az identitás újraépítése, a megélhetés rendezése és a vallási narratívák újraértelmezése jelenik meg kulcsterületként.

A dokumentum hangsúlyozza: a **traumafeldolgozás** és az **anyasághoz kapcsolódó kérdések** kezelése a reintegrációt érdemben befolyásoló, központi tényezők.

Büntetőeljárások országonként (Prosecution of Female Returnees)

A dokumentum részletes országprofilokat mutat be Belgium, Franciaország, Németország és Hollandia esetében, kitérve a vádemelési gyakorlatokra, a tipikus büntetési tételekre, valamint a nemzetközi bűncselekmények (háborús és emberiség elleni bűnök) alkalmazására. A kiemelt példa **Németország**, ahol a gyakorlatban a terrorizmushoz kapcsolódó tényállások és nemzetközi bűncselekmények kumulatív vádemelése is megjelenik.

Belgium

Belgium a női visszatérők esetében **korai és következetes kriminalizációs stratégiát** követ. A visszatérő nőket gyakran már távollétükben elítélik terrorista szervezetben való részvétel miatt, hazatéréskor pedig jellemzően automatikusan őrizetbe kerülnek. A vádemelések többnyire **tagságra, támogatásra és logisztikai közreműködésre** épülnek; konkrét erőszakos cselekmény ritkábban jelenik meg a tényállásban.

A belga megközelítés fontos sajátossága, hogy a **büntetőeljárás és a reintegrációs út már korán összekapcsolódik**: a női elítéltek a börtönben is kapcsolatba kerülhetnek a **Justice Houses** és a **Local Integrated Security Cells (LIVC-R)** szereplőivel, ami lehetővé teszi az igazságügyi kontroll és a szociális támogatás párhuzamos működését. A dokumentum ugyanakkor megjegyzi, hogy a genderérzékeny vádemelési és ítélkezési szempontok ritkán jelennek meg expliciten.

Franciaország

Franciaország a vizsgált országok közül az egyik **legszigorúbb és legerősebben centralizált büntetőjogi megközelítést** alkalmazza. A női visszatérők ellen rendszerint **széles körű terrorvádak** alapján indul eljárás, beleértve a terrorista célú társulást (association de malfaiteurs terroriste), és növekvő mértékben a nemzetközi bűncselekményekre (pl. emberiség elleni bűnök) épülő jogi érvelést is.

A francia gyakorlatban a női visszatérők jellemzően **nem részesülnek enyhébb elbánásban**; a hangsúly az elkövetői felelősségen marad akkor is, ha az érintett nő a konfliktuszónában anyai szerepben volt jelen. A büntetés-végrehajtásban speciális egységek (QER, QPR) működnek a radikalizáció kezelésére, ugyanakkor a dokumentum szerint a **kifejezetten biztonságiasított intézményi környezet** megnehezítheti a reintegráció későbbi szakaszait.

Németország

Németország büntetőeljárás gyakorlata **jogilag differenciált, és több tekintetben nemzetközi szinten is kiemelkedő**. A női visszatérők esetében gyakran megjelenik a kumulatív vádemelés: a terrorista szervezetben való részvétel mellett **háborús és emberiség elleni bűncselekmények** is szerepelhetnek (például jezidi nők rabszolgotartásához kapcsolódó ügyek).

Ez a megközelítés illeszkedik az **elszámoltathatóság logikájához**, ugyanakkor érdemben növeli a büntetési tételeket. A dokumentum erősségként értékeli a **tényállás-alapú, individualizált ítélkezést**, amely figyelembe veszi az egyéni cselekvőképességet (agency) és a konkrét cselekményeket. Gyengeségként jelenik meg viszont, hogy a hosszú szabadságvesztés **időben kitolja a reintegrációt**, és gyakran tartósan megterheli az anya–gyermek kapcsolatot.

Hollandia

Hollandiában a büntetőeljárás megközelítés kifejezetten **procedurális és kockázatalapú**. A hazatérő nőket őrizetbe veszik, majd részletes kockázatértékelést követően döntenek a vádemelésről és a büntetés mértékéről. A vádak többnyire terrorista szervezethez való csatlakozásra és támogatásra épülnek; konkrét erőszakos cselekmény ritkábban kerül előtérbe.

A holland rendszer sajátossága, hogy a **büntetőeljárás már a kezdetektől összehangolódik a rehabilitációval**: a fogvatartás alatt és után a Safety Houses és az önkormányzati szereplők aktívan részt vesznek az esetmenedzsmentben. A dokumentum ugyanakkor jelzi, hogy a nőkre szabott büntetőjogi és rehabilitációs eszközök inkább eseti jelleggel működnek, és **nem intézményesültek egységes standardokként**.

Összegző táblázat – a női visszatérők büntetőeljárás gyakorlata

Ország	Vádemelés jellege	Nemzetközi bűncselekmények	Büntetés súlya	Intézményesített utókezelés	Fő sajátosság

Belgium	Tagság, támogatás	Ritka	Közepes	Erős (Justice Houses, LIVC-R)	Multi-agency modell
Franciaország	Széles terrorvadás	Növekvő	Magas	Gyenge-közepes	Centralizált, security-first
Németország	Kumulatív vádemelés	Gyakori	Magas	Közepes	Jogállami, tényállás-alapú
Hollandia	Kockázatalapú vádemelés	Ritka	Közepes	Erős (Safety Houses)	Lokális koordináció

Rehabilitáció börtönben (Rehabilitation)

A dokumentum szerint mind a négy ország alkalmaz kockázatértékelési eszközöket (pl. **VERA-2R**), ugyanakkor ezek jellemzően **nem genderérzékenyek**. A börtönön belüli rehabilitáció többnyire multidiszciplináris, gyakran önkéntes alapon működik és erősen függ a szabadságvesztés hosszától. Közös hiányosságként jelenik meg a nőkre szabott programok korlátozott elérhetősége.

Reintegráció a közösségben (Reintegration)

A közösségi reintegráció kulcselemei a többügynökséges együttműködés, a helyi koordinációs fórumok (pl. Belgiumban LIVC-R, Hollandiában Safety Houses), valamint a civil szervezetek bevonása. A dokumentum kiemeli, hogy a hatékonyság szempontjából kritikus az intézményen belüli és az intézményen kívüli folyamatok folytonossága.

Következtetések (Conclusion)

A női visszatérők nem homogén csoportot alkotnak: egyszerre lehetnek sérülékenyek és jelenthetnek biztonsági kockázatot. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a reintegráció sikeressége nem csupán egyéni, hanem **hosszú távú társadalmi biztonsági kérdés** Európa számára.

Ajánlások (Recommendations)

A dokumentum többek között az alábbi fejlesztési irányokat javasolja: genderérzékeny kockázatértékelési eszközök kidolgozását, a rehabilitáció korai megkezdését, az anya-

gyermek kapcsolat célzott támogatását, valamint a hosszú távú utánkövetés és programértékelés megerősítését.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **női külföldi terrorista harcosok** – *female foreign terrorist fighters*
- **reintegráció és rehabilitáció** – *reintegration and rehabilitation*
- **genderérzékeny megközelítés** – *gender-sensitive approach*
- **radikalizáció és disengagement** – *radicalisation and disengagement*
- **multi-agency együttműködés** – *multi-agency cooperation*

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Vale, G. & Cook, J. (2019). *Women in ISIS*. ICSR
- van San, M. (2018). *Women, Jihad and Radicalisation*.
- UNODC (2019). *Gender Dimensions of Terrorism*
- Renard, T. & Coolsaet, R. (2018). *Returnees in Belgium*
- Eurojust (2020). *Prosecuting core international crimes*

Emily Winterbotham, Carola García-Calvo: Quarterly Research Review: Radicalised Women

<https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2022-12/Quarterly%20research%20review-radicalised%20women.pdf>

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Reintegráció, rehabilitáció

További releváns kategóriák:

- **Tagállami intézkedési tervek – esettanulmányok** (európai SPRR-gyakorlatok, állami válaszok szintézise)
- **Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok** (P/CVE, disengagement, kockázatértékelési logikák)
- **Nemzetközi válaszok és iránymutatások** (RAN mint normatív szakpolitikai keret, nemzetközi DDR-tanulságok)
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák** („positive security bias”, alul- vs. túlbecslés kockázata)
- **BV szerepe és hatása** (börtönkezelés, női fogvatartottak speciális problémái)
- **Visszatérő csoportok – nők, családok, közösség**
- **Jó gyakorlatok – Európai Unió** (kutatásalapú ajánlások, adaptálható megközelítések)
- **Képzés, oktatás és civil társadalom, NGO-k bevonása** (közösségi, családközpontú megoldások)
- **Jövőbeli kihívások** (programhiány, stigma, hosszú távú reintegrációs kockázatok)

Besorolási indoklás

A dokumentum elsődleges fókusza a radikalizálódott nők rehabilitációjának és reintegrációjának kritikai elemzése, valamint a genderérzékeny megközelítések hiányából fakadó strukturális problémák feltárása, ezért a 6. kategória az elsődleges. Ugyanakkor a QRR átfogó módon kapcsolja össze a megelőzési logikákat, a büntető igazságszolgáltatási és börtönkezelési gyakorlatokat, valamint az európai állami válaszokat és nemzetközi tanulságokat, így több további tematikus területhez is szorosan kapcsolódik.

Tartalmi ismertetés

Bevezetés – a kutatási probléma és célkitűzés

A Radicalisation Awareness Network (RAN) Policy Support keretében készült Quarterly Research Review (QRR) célja, hogy rendszerezett áttekintést adjon a radikalizálódott nőkről szóló, 2018 utáni szakirodalomról, különös tekintettel az európai tapasztalatokra. A dokumentum kifejezetten a 18 év feletti nőkre koncentrál, és abból az alapvető felismerésből indul ki, hogy a nők radikalizációja, szerepvállalása és kezelése az erőszakos szélsőséges környezetekben mindaddig alulkutatott és gyakran félreértelmezett terület maradt.

A jelentés normatív kiindulópontja szerint a nőket érintő szakpolitikai válaszokat rendszeresen torzítják bizonyos rögzült narratívák: a „passzív áldozat” képe, a „jihadi menyasszony” leegyszerűsítő ábrázolása, valamint az ún. „positive security bias”, amely a nőket eleve alacsonyabb kockázatú szereplőként kezeli. A QRR célja e torzítások korrekciója, és olyan bizonyítékokra épülő, genderérzékeny megközelítések előmozdítása, amelyek alkalmasak a nők radikalizációjának, büntetőjogi kezelésének, rehabilitációjának és reintegrációjának összetett értelmezésére.

Módszertan (Methodology)

A jelentés célzott szakirodalmi keresésre épül, amely angol és spanyol nyelvű forrásokat egyaránt magában foglal. A beválogatás fő kritériumai a 2018 utáni publikációs dátum, a nyílt hozzáférés vagy „grey literature” jelleg, valamint a nők és az erőszakos szélsőségeség kapcsolatára irányuló explicit fókusz voltak.

Összesen 12 kulcsfontosságú publikáció került részletes elemzésre, amelyek négy fő tematika köré rendeződtek: a nők radikalizációs útjai és motivációi; a női szerepek különböző ideológiai környezetekben (iszlamista, szélsőjobbaldali és szélsőbaloldali extrémizmus); a nők kezelése börtönön belül és kívül; valamint a disengagement és reintegráció mechanizmusai. A szerzők nyíltan jelzik a kutatás korlátait is, különösen azt, hogy Európában rendkívül kevés empirikusan dokumentált, kifejezetten nőkre szabott reintegrációs program áll rendelkezésre.

Stratégiai összefoglaló (Strategic Summary)

A stratégiai összefoglaló a QRR egyik kulcseleme, és több alapvető megállapítást rögzít.

Elsőként hangsúlyozza, hogy a nők nem passzív szereplők az erőszakos szélsőséges csoportokban: számos esetben aktívan részt vesznek toborzásban, propagandában, ideológiai formálásban és logisztikai támogatásban, sőt egyes helyzetekben közvetlen erőszakos cselekményekben is.

Másodszor rámutat arra, hogy a női radikalizáció komplex push–pull tényezők eredménye. A társadalmi marginalizáció, a gazdasági kiszolgáltatottság, az identitásválság, a nemi alapú erőszak, valamint a családi és intim kapcsolatok egyaránt szerepet játszhatnak a radikalizációs pályák kialakulásában.

Harmadrészt a jelentés megállapítja, hogy a legtöbb európai állam nem rendelkezik kifejezetten női visszatérőkre szabott rehabilitációs és reintegrációs programokkal. Ez a hiány a börtönkezelésben, a kockázatértékelésben és az utógondozásban is strukturális problémákat eredményez.

Végül a dokumentum kiemeli, hogy a stigma és a genderalapú megkülönböztetés súlyos reintegrációs akadályt jelent. A nők gyakran „rossz anyaként”, „erkölcstelenként” vagy eleve „veszélyforrásként” jelennek meg a közbeszédben, ami fokozza az elszigetelődést és növeli a visszaradikalizáció kockázatát.

Nők radikalizációs útjai és szerepei (Pathways into radicalisation and roles)

Ez a fejezet amellet érvel, hogy a nők radikalizációja nem minőségileg eltérő a férfiakétól, hanem elsősorban kontextusában és társadalmi megítélésében különbözik. A szakirodalom egyértelműen cáfolja azt az elképzelést, hogy a nők „érzelmi” vagy „irracionális” indíttatásból csatlakoznának szélsőséges csoportokhoz.

A dokumentum ideológiai bontásban mutatja be a női szerepeket. Az iszlamista extrémizmusban a családi és ideológiai funkciók mellett egyre gyakrabban jelennek meg operatív szerepek is. A szélsőjobboldali környezetben a nők sokszor ideológiai hordozóként, „faji megmentőként” vagy közösségépítőként jelennek meg, míg a szélsőbaloldali extrémizmus esetében nagyobb szervezeti egyenlőség és aktívabb erőszakos részvétel figyelhető meg. Külön hangsúlyt kap a családon belüli radikalizáció és az online tér szerepe, ahol nők gyakran más nőket radikalizálnak.

Mechanizmusok a radikalizálódott nők kezelésére (Mechanisms and processes for dealing with radicalised women)

Ez a rész a QRR egyik legfontosabb fejezete a szöveggyűjtemény szempontjából. A jelentés kritikai elemzést ad az európai SPRR-rendszerekről (screening, prosecution, rehabilitation, reintegration), amelyek jellemzően gender-vak megközelítésre épülnek, férfi tapasztalatokat vesznek alapul, és gyakran alulértékelik a nők által jelentett kockázatokat vagy sajátos szükségleteket.

A repatriáció és büntetőeljárás kapcsán a dokumentum rögzíti, hogy a női FTF-ekkel szemben kezdetben sok esetben enyhébb ítéletek születtek, a bizonyítékgyűjtés gyakran

hiányos volt, és a nőket automatikusan „gyermekkel együtt” kezelték. Ez a gyakorlat torzítja a kockázatértékelést és aláássa a jogegyenlőség elvét.

A börtönkezelés, rehabilitáció és reintegráció területén a női elítéltek rendszerint kevésbé fejlett intézményi infrastruktúrával szembesülnek, hiányoznak a gender- és traumaérzékeny szolgáltatások, és különösen problémás a gyermekes anyák kezelése. A jelentés a DDR-tapasztalatokra hivatkozva hangsúlyozza, hogy a nők reintegrációja több akadályba ütközik, mint a férfiaké, elsősorban gazdasági és társadalmi tényezők miatt.

Következtetések

A QRR összegző megállapítása szerint a radikalizálódott nők kezelése nem oldható meg kizárólag biztonsági eszközökkel. Strukturális, hosszú távú szakpolitikai válaszokra van szükség, amelyek integrálják a büntetőjogi, szociális és közösségi dimenziókat. A jelentés egyértelműen kimondja, hogy a nőket sem alulbecsülni, sem démonizálni nem szabad: a fenntartható megoldások kulcsa a differenciált, egyénre szabott, genderérzékeny megközelítés.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **radikalizálódott nők** – *radicalised women*
- **genderérzékeny P/CVE** – *gender-sensitive P/CVE*
- **női külföldi terrorista harcosok** – *female foreign terrorist fighters*
- **rehabilitáció és reintegráció** – *rehabilitation and reintegration*
- **pozitív biztonsági torzítás** – *positive security bias*

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Champion, K. (2020). *Women in the Extreme and Radical Right*
- Gasztold, A. (2020). *The Specificity of Female Terrorism*
- Gielen, A.-J. (2018). *Exit programmes for female jihadists*
- Altier, M. B. (2021). *Violent Extremist Disengagement and Reintegration*
- Brown, K. E. & Mohamed, F. N. (2021). *Logics of care and control*

Katherine E. Brown: Gender-sensitive responses to returnees from foreign terrorist organisations: Insights for practitioners

https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2021-12/ran_ad-hoc_gender_sensitive_response_ftfs_122021_en.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Reintegráció, rehabilitáció

Másodlagos kategóriák:

- **Európai uniós stratégiák és jogi keretek**
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák**
- **Visszatérő csoportok (nők, gyermekek)**
- **Képzés, oktatás és civil társadalom, stakeholderek**

Besorolási indoklás

A dokumentum középpontjában a **gender-érzékeny rehabilitációs és reintegrációs (R&R) megközelítések** állnak, kifejezetten a **külföldi terrorista szervezetekhez köthető női visszatérők** esetében. Bár erős biztonsági és igazságügyi vonatkozásai vannak (SPRR, kockázatértékelés, bizonyítás), a hangsúly **nem a represszív eszközökön**, hanem a **gyakorlati, hosszú távú R&R szükségleteken és intézményi válaszokon** van, ezért az elsődleges besorolás a 6-os kategória.

Tartalmi ismertetés

A dokumentum a **Radicalisation Awareness Network (RAN)** keretében, **Katherine E. Brown** szakértői vezetésével készült, és gyakorlati iránymutatást ad az **SPRR-folyamat (screening, prosecution, rehabilitation, reintegration)** gender-érzékeny megvalósításához, különös tekintettel a **Daesh-hez köthető női visszatérőkre és gyermekeikre**.

A tanulmány alapvetése, hogy **nincsenek gender-semleges beavatkozások**: minden szakpolitikai és gyakorlati döntés eltérően hat nőkre és férfiakra. A visszatérő nőket érintő jelenlegi európai gyakorlatok azonban jellemzően **gender-vak kockázatértékelési modellekre** és **férfi normákra épülő deradikalizációs logikákra** támaszkodnak, ami súlyos torzításokat eredményez mind a biztonsági kockázat megítélésében, mind a rehabilitáció hatékonyságában.

A dokumentum részletesen bemutatja a **Daesh-hez köthető női tapasztalatok heterogenitását**. A szerző hangsúlyozza, hogy a nők **különböző hullámokban**, eltérő motivációkkal és eltérő fokú autonómiával utaztak Irakba és Szíriába. A korai szakaszban gyakori volt a **családi egységben történő kiutazás**, míg később egyre több nő utazott **önállóan vagy peer-csoportokkal**, nagyobb fokú cselekvési szabadsággal. A dokumentum világosan elutasítja az egységes „áldozat” vagy „elkövető” narratívát, és **esetről esetre történő, strukturált szakmai kockázatértékelést** sürget.

Kiemelt elem a **bizonyítási nehézségek problémája**. A nők szerepei gyakran nem közvetlenül erőszakosak, hanem **logisztikai, ideológiai, toborzó vagy normalizáló funkciókhoz** kapcsolódnak, ami megnehezíti a klasszikus büntetőjogi tényállások alkalmazását. A dokumentum rámutat arra, hogy az enyhébb ítéletek mögött sokszor **implicit gender-előfeltevések** állnak („megtévesztett feleség”, „passzív követő”), amelyek hosszú távon **biztonsági kockázatot** hordozhatnak.

A tanulmány egyik legerősebb része a **rehabilitáció és reintegráció szakaszának részletes bontása** időtávok szerint. A rövid távú szükségletek közé tartozik a **traumafeldolgozás**, a nemi alapú erőszak kezelése, a gyermekektől való esetleges elválasztásra való felkészítés, valamint az adminisztratív stabilizáció. Külön hangsúlyt kap az anyaság „újraderfiniálása”, mivel a Daesh ideológiája az anyaságot stratégiai eszközként használta fel.

Közép- és hosszú távon a dokumentum az **identitás, jelentés és hovatarozás újraformálását** tekinti kulcsfontosságúnak. A női visszatérők gyakran **kettős devianciával** szembesülnek: egyrészt a terrorizmushoz való kötődés, másrészt a hagyományos nemi normák megszegése miatt. Ez súlyos stigmatizációhoz vezethet, amely – megfelelő közösségi beavatkozások hiányában – **újraradikalizációs kockázatot** hordoz.

A dokumentum részletesen elemzi az egyes **szektoriális szereplők** (igazságügy, rendvédelem, egészségügy, oktatás, szociális ellátás, önkormányzatok, P/CVE-szereplők) eltérő logikáit és együttműködési nehézségeit. Kiemeli, hogy a sikeres R&R csak **multi-agency, koordinált és bizalomra épülő** rendszerben képzelhető el, amely figyelembe veszi a nők eltérő élethelyzeteit (gyermeknevelés, munkavállalás korlátai, kulturális normák).

Zárásként a tanulmány hangsúlyozza, hogy a női visszatérők kezelése nem választható el a **szélesebb P/CVE- és Women, Peace and Security (WPS) napirendtől**. A gender-érzékeny megközelítés hiánya nemcsak hatékonysági problémát jelent, hanem **nemzetközi emberi jogi kötelezettségekkel is ellentétes**.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **Gender-érzékeny reintegráció** – *Gender-sensitive reintegration*
- **SPRR-folyamat** – *Screening, Prosecution, Rehabilitation and Reintegration (SPRR)*
- **Kettős deviancia** – *Double deviancy*
- **Strukturált szakmai kockázatértékelés** – *Structured professional judgment*
- **Női visszatérők** – *Female returnees*

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Brown, K. E. (2019). *Gender Mainstreaming in PVE*. UN Women
- CTED (2019). *Gender Dimensions of the Response to Returning FTFs*
- Cook, J. & Vale, G. (2018; 2019). *From Daesh to 'Diaspora'*
- UNODC (2016). *Handbook on the Management of Violent Extremist Prisoners*
- Ní Aoláin & Huckerby (2018). *Gendering Counterterrorism*

Austin C. Doctor, Haroro J. Ingram, Devorah Margolin, Andrew Mines, Lorenzo Vidino: Reintegration of Foreign Terrorist Fighter Families: A Framework of Best Practices for the U.S., 3-2023

<https://digitalcommons.unomaha.edu/ncitereportsresearch/1/>

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Reintegráció, rehabilitáció (A dokumentum átfogó keretrendszert vázol fel a külföldi terrorista harcosok házastársainak és gyermekeinek reintegrációja terén bevált gyakorlatokról.)

További releváns kategóriák

- **Visszatérő csoportok: nők** – ideológiai, támogató és kényszerített szerepek differenciált kezelése, **gyerekek** – trauma, radikalizáció, identitás és hosszú távú kockázatok, **családok** – családi dinamika, mint kockázati és védőfaktor
- **Jó gyakorlatok – Globális / USA:** A tanulmány nemzetközi tapasztalatokra építve, de kifejezetten az amerikai kontextusra adaptált jó gyakorlatokat mutat be.
- **Képzés, oktatás és civil társadalom, kiemelt stakeholderek bevonása:** Kiemelt szerepet kap az együttműködés, a civil szervezetek, szociális ellátórendszerek és helyi közösségek bevonása.
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák:** A jelentés végig a biztonság–jogállamiság–humanitárius megközelítés közötti egyensúlyt vizsgálja.
- **Jövőbeli kihívások:** A szerzők hangsúlyozzák, hogy a családtagok figyelmen kívül hagyása hosszú távon súlyosabb biztonsági kockázatot eredményezhet.

Tartalmi ismertetés

A jelentés átfogó szakpolitikai keretrendszert mutat be a külföldi terrorista harcosok családtagjainak reintegrációjára vonatkozóan. A dokumentum arra a felismerésre épül, hogy a nők és gyermekek kollektív kizárása vagy pusztán biztonsági problémaként való kezelése hosszú távon fokozza a radikalizáció és a társadalmi marginalizáció kockázatát. A tanulmány trauma-érzékeny, kockázatalapú és több szereplőt integráló megközelítést javasol, amely egyensúlyt teremt a nemzetbiztonsági érdekek, az emberi jogi kötelezettségek és a társadalmi reintegráció között. A jelentés konkrét ajánlásokat fogalmaz meg a hazatelepítés, az átvilágítás, a rehabilitáció és a hosszú távú közösségi befogadás területén.

Kulcsszavak: reintegráció; családtagok; kockázatértékelés; jó gyakorlatok

A dokumentum részletes bemutatása

A jelentés abból az alapvető problémameghatározásból indul ki, hogy a külföldi terrorista harcosok családtagjai – különösen a szíriai és iraki táborokban rekedt nők és gyermekek – gyakran kívül esnek mind a büntetőjogi, mind a klasszikus terrorelhárítási kereteken. Ennek következtében a politikai döntéshozatal sok esetben halogatásra vagy felelősségáthárításra épül.

A szerzők hangsúlyozzák, hogy a családtagok nem homogén csoportot alkotnak. A nők esetében a dokumentum részletesen tárgyalja az áldozatiság, a kényszer, az ideológiai azonosulás és az aktív részvétel közötti átmeneteket. A jelentés kifejezetten kritikus azzal a megközelítéssel szemben, amely a nőket automatikusan passzív követőként vagy kizárólag áldozatként kezeli, ugyanakkor elutasítja a kollektív bűnösség logikáját is.

A gyermekek helyzete a dokumentum egyik központi eleme. A szerzők rámutatnak, hogy sok gyermek már erőszakos szélsőséges ideológiával átítatott környezetben szocializálódott, gyakran súlyos traumát szenvedett el és oktatási, valamint pszichoszociális támogatás hiányában különösen sérülékeny. A jelentés szerint a gyermekekkel kapcsolatos késlekedés nemcsak humanitárius, hanem kifejezetten nemzetbiztonsági kockázatot is jelent.

A tanulmány egyik legnagyobb hozzáadott értéke a strukturált jó gyakorlat keretrendszer. A szerzők kockázatalapú megközelítést javasolnak, amely egyesíti a biztonsági átvilágítást, a pszichológiai és szociális szükségletek felmérését, valamint a hosszú távú reintegrációs tervezést. Kiemelt hangsúlyt kap a trauma központú ellátás, amely a múltbeli erőszak és veszteség feldolgozását a reintegráció alapfeltételének tekinti.

A dokumentum részletesen foglalkozik az együttműködések szükségességével. A szerzők szerint a sikeres reintegráció nem valósítható meg kizárólag nemzetbiztonsági eszközökkel; elengedhetetlen a szociális ellátórendszer, az oktatási intézmények, az egészségügy, a civil szervezetek és a helyi közösségek bevonása. A jelentés hangsúlyozza a stratégiai kommunikáció szerepét is, különösen a társadalmi ellenállás és stigmatizáció kezelésében.

A tanulmány záró része egyértelműen normatív állásfoglalást tesz: a családtagokkal kapcsolatos tétlenség vagy kizáró megközelítés hosszú távon aláássa a biztonságot. A szerzők szerint a reintegráció nem engedmény, hanem a terrorizmus megelőzésének egyik kulcseleme.

Szakirodalmi ajánlás

- Save the Children jelentések, <https://www.savethechildren.net/research-reports>
- Anita Perešin & Daniela PISOIU: Repatriated foreign terrorist fighters and their families: European Experiences & Lessons for P/CVE. Radicalisation Awareness Network, 2021., https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/radicalisation-awareness-network-ran/publications/repatriated-foreign-terrorist-fighters-and-their-families-european-experiences-lessons-pcve-june_en
- Ingram Haroro J., Coleman Julie, Doctor Austin C., Margolin Devorah: The Repatriation & Reintegration Dilemma: How states manage the return of foreign terrorist fighters & their families, Journal for Deradicalization, No. 31: Summer 2022, <https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/605>

Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák

Carlota Rigotti, Júlia Zomignani Barboza: Unfolding the case of returnees: How the European Union and its Member States are addressing the return of foreign fighters and their families

<https://international-review.icrc.org/sites/default/files/reviews-pdf/2022-02/unfolding-the-case-of-returnees-eu-and-member-states-return-of-foreign-fighters-916.pdf>

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák

További releváns kategóriák:

- **Nemzetközi válaszok és iránymutatások** – ENSZ-, IHL- és EU-keretek elemzése
- **Európai Unió stratégiai és jogi keretek** – uniós CT-jogalkotás, irányelvek
- **Reintegráció, rehabilitáció** – exit programok, reintegrációs utak
- **Bizonyítási eljárások** – battlefield evidence, bizonyítási nehézségek
- **Visszatérő csoportok – férfiak, nők, gyerekek, családok** – differenciált megközelítés
- **Jövőbeli kihívások** – statelessness, generációs kockázatok

Besorolási indoklás

A tanulmány központi kérdése az, hogy az EU és a tagállamok miként egyensúlyoznak a biztonsági kockázatok, a büntető igazságszolgáltatás, az emberi jogi kötelezettségek és a hosszú távú reintegráció között a visszatérők kezelése során.

Tartalmi ismertetés

Bevezetés – a visszatérők mint biztonsági és jogi kihívás

A tanulmány abból indul ki, hogy a külföldi harcosok és családtagjaik visszatérése az Európai Unióba alapvetően **biztonsági fenyegetésként** jelent meg a tagállami diskurzusokban. A szerzők ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy ez az egyoldalú megközelítés elfedi a jelenség **jogi, humanitárius és reintegrációs dimenzióit**, különösen a nők és gyermekek esetében. A cikk célja annak feltárása, hogy a represszív és a rehabilitatív válaszok közül – vagy azok kombinációjából – mely megoldások tekinthetők hosszú távon fenntarthatónak.

Az EU megközelítése – terrorelhárítási logika dominanciája

Az EU válasza a 2013 utáni időszakban döntően a **megelőzés és kriminalizáció** irányába tolódott. A szerzők részletesen bemutatják az uniós jogalkotási keretet, különösen a terrorizmus elleni irányelvet, a PNR-szabályozást és a határellenőrzési intézkedéseket. Ezek közös jellemzője, hogy **megelőző jelleggel kriminalizálnak** olyan magatartásokat is, amelyeknél konkrét bűncselekmény még nem valósult meg.

A tanulmány kritikai élel mutat rá arra, hogy ez a megközelítés kockázatot jelenthet az **IHL és a terrorizmus elleni jog** közötti határ elmosására, különösen akkor, amikor a visszatérők pusztán szervezeti tagság vagy utazás alapján kerülnek eljárás alá.

Tagállami válaszok – eltérő utak, közös dilemmák

A szerzők négy fő tagállami stratégiát különítenek el:

1. helyi (szíriai/iraki) büntetőeljárások támogatása,
2. nemzetközi vagy hibrid bíróság létrehozásának szorgalmazása,
3. a visszatérés akadályozása (állampolgárság megvonása, okmánymegtagadás),
4. repatriáció és hazai eljárás.

A tanulmány részletesen elemzi mindegyik opció jogi és gyakorlati problémáit, különösen az **eljárási garanciák hiányát**, a halálbüntetés és kínzás kockázatát, valamint a statelessness veszélyét. A szerzők következtetése szerint a visszatérés megakadályozása **nem csökkenti érdemben a biztonsági kockázatot**, viszont áthárítja a felelősséget más államokra.

Büntetőeljárások és bizonyítási nehézségek

A hazai büntetőeljárások egyik központi problémája a **bizonyítékok beszerzése**. A tanulmány bemutatja a battlefield evidence használatának korlátait, az információszerzés költségességét, valamint az intelligence és a bírósági bizonyítás közötti feszültségeket. Ennek következménye, hogy a gyakorlatban gyakran **alacsonyabb bizonyítási küszöbű tényállások** (pl. terrorista szervezetben való részvétel) alapján születnek ítéletek, ami arányossági problémákat vet fel.

Gyermek visszatérők – áldozat vagy elkövető?

A gyermekek helyzete külön fejezetben jelenik meg. A szerzők bemutatják a nemzetközi jog azon tendenciáját, amely a gyermekeket **elsősorban áldozatként** kezeli, ugyanakkor rámutatnak arra, hogy egyes tagállamok egyre alacsonyabb életkorban alkalmazzák rájuk

a terrorizmus elleni jogot. A tanulmány szerint ez a gyakorlat ellentétes a gyermek mindenképp felett álló érdekének elvével, és hosszú távon kontraproduktív lehet.

Reintegráció, exit programok és tranzicionális igazságszolgáltatás

A tanulmány záró része a **reintegrációs megközelítések** mellett érvel. Az exit programok, a multidiszciplináris együttműködés, valamint a közösségi befogadás kulcsszerepet kapnak. Különösen innovatív elem a **tranzicionális igazságszolgáltatás** eszköztárának bevonása, amely – a szerzők szerint – alternatívát kínálhat a pusztán büntető jellegű válaszokkal szemben, különösen gyermekek és sérülékeny felnőttek esetében.

Következtetések

A tanulmány végkövetkeztetése szerint a visszatérők kezelése nem redukálható kizárólag terrorelhárítási kérdésre. A kizárólag represszív válaszok **rövid távú biztonságot** ígérnek, de hosszú távon növelhetik a marginalizációt és az újradikalizálódás kockázatát. A szerzők ezért **integrált, jogállami és reintegráció-központú megközelítést** javasolnak.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **Visszatérő külföldi harcosok** – *Returnees / Foreign Fighters*
- **Terrorelhárítás** – *Counterterrorism*
- **Repatriáció** – *Repatriation*
- **Reintegráció** – *Reintegration*
- **Tranzicionális igazságszolgáltatás** – *Transitional justice*

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Rigotti, C., & Zomignani Barboza, J. (2021). *Unfolding the case of returnees*. International Review of the Red Cross.
- UNSC Resolution 2178 (2014).
- Eurojust (2020). *Memorandum on Battlefield Evidence*.
- UNODC (2017). *Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist Groups*.

Carola García-Calvo, Marta Driessen Cormenzana: The Shifting Role of Women in Extremist and Terrorist Groups: Implications for Prosecution and Rehabilitation

<https://media.realinstitutoelcano.org/wp-content/uploads/2024/10/informe-ranps-garcia-calvo-driessen-shifting-role-of-women.pdf>

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák

További releváns kategóriák:

- **Reintegráció, rehabilitáció**
- **Bizonyítási eljárások**
- **Visszatérő csoportok (nők)**
- **Jó gyakorlatok (globális / EU)**

Besorolási indoklás

A dokumentum központi fókusza a **nők szerepének átalakulása a szélsőséges és terrorista csoportokban**, és ennek **közvetlen hatása a büntetőeljárásokra, kockázatértékelésre és rehabilitációra**. A hangsúly nem programleíráson, hanem **strukturális és koncepcionális dilemmákon** van (pozitív biztonsági torzítás, bizonyítási nehézségek, gender-vak eszközök), ezért az elsődleges kategória a nemzetbiztonsági/CT dilemmák.

Tartalmi ismertetés

A tanulmány a **Radicalisation Awareness Network – Policy Support (RAN-PS)** keretében készült, és átfogó elemzést nyújt a **nők szerepének dinamikus átalakulásáról** a **jihadista** és a **violent right-wing extremist (VRWE)** mozgalmakban, különös tekintettel arra, hogy ezek a változások **hogyan kérdőjelezik meg a jelenlegi büntetőjogi és rehabilitációs gyakorlatokat** az Európai Unióban.

A kiindulópont a szakirodalomban és a szakpolitikában régóta jelen lévő **„pozitív biztonsági torzítás”** kritikája: a nők gyakran **áldozatként vagy passzív követőként** jelennek meg, miközben a valóságban **aktív, sokszor kulcsszereplők** a szélsőséges ökoszisztémákban. Ez a torzítás nemcsak az **észlelt fenyegetést**, hanem a **bizonyítási eljárásokat, vádemelést, ítélezést és a rehabilitációs jogosultságot** is torzítja.

A tanulmány részletes tipológiát ad a **VRWE-környezetben megjelenő női szerepekről**, amelyek a hagyományos „feleség/anya” szerepen messze túlmutatnak: **erőszakos elkövetők, logisztikai segítők, aktivisták, ideológiai gondolkodók, propagandisták és szimbolikus példaképek** is megjelennek. A digitális tér – különösen a közösségi média és az algoritmikus erősítés – kulcsszerepet játszik abban, hogy a nők **normalizáló, legitimáló és toborzó funkciókat** töltsenek be, gyakran „ártalmatlan” témák (életmód, anyaság, nőiesség) mögé rejtve a szélsőséges narratívákat.

A **globális dzsihadizmus** esetében a tanulmány bemutatja, hogy az Iszlám Állam felemelkedése és bukása **strukturális törést** hozott a női szerepekben. Az ISIS államépítő logikája a nőket nem csupán családi szereplőként, hanem **adminisztratív, rendfenntartó, propagandista, toborzó és – a végső fázisban – fegyveres szereplőként** is integrálta. A kalifátus bukása után a nők **ideológiai vállalkozóként** jelennek meg a táborokban és a diaszpórában, kulcsszerepet játszva az intergenerációs radikalizációban.

A tanulmány egyik legerősebb része a **büntetőeljárások elemzése**. Rámutat arra, hogy:

- a nőkkel szembeni nyomozások sokáig **alulpriorizáltak** voltak,
- a bizonyítás nehéz, mivel a női szerepek gyakran **nem-erőszakos, de stratégiailag kulcsfontosságú** tevékenységekhez kötődnek,
- az ítélezési gyakorlat sok esetben **enyhébb**, vagy nem terrorcselekményhez kötött tényállásokra épül.

A **rehabilitáció** területén a tanulmány kimutatja, hogy a legtöbb kockázatértékelő és deradikalizációs eszköz **gender-vak**, férfi tapasztalatokra épül, és nem képes kezelni azokat a női szerepeket, amelyek a családi-ideológiai közvetítéshez, online toborzáshoz vagy közösségi normaképzéshez kapcsolódnak. Ennek következménye a **nem megfelelő kockázatbecslés és a visszaesés kockázata**.

Végül a dokumentum a **DDR (Disarmament, Demobilisation and Reintegration)** tapasztalataiból von le tanulságokat, hangsúlyozva a **gender-szempontrú adatgyűjtés, képzés és intézményi tanulás** szükségességét, mint a hatékony büntetőjogi és reintegrációs válaszok előfeltételét.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **Nők szerepe a szélsőségességben** – *Women’s roles in violent extremism*
- **Pozitív biztonsági torzítás** – *Positive security bias*
- **Gender-érzékeny büntetőeljárás** – *Gender-sensitive prosecution*
- **Rehabilitáció és kockázatértékelés** – *Rehabilitation and risk assessment*

- **DDR-tanulságok** – *DDR lessons learned*

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Winterbotham, E., & García-Calvo, C. – *Quarterly Research Review: Radicalised Women*
- CTED (2019). *Gender Dimensions of the Response to Returning FTFs*
- UNODC (2019). *Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist Groups*
- Altier et al. (2022). *Terrorist Transformations*
- Bloom & Lokmanoglu (2020). *Women's Agency in Terrorism*

Christopher Baker-Beall: The Concept of the Foreign Terrorist Fighter: An Immanent Critique

<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/912480084C80ED3DA7FE5554EB055119/S205756372200030Xa.pdf/the-concept-of-the-foreign-terrorist-fighter-an-immanent-critique.pdf>

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák

További releváns kategóriák:

- **Nemzetközi válaszok és iránymutatások**
- **Bizonyítási eljárások**
- **Jövőbeli kihívások**
- **Visszatérő csoportok – férfiak, nők, gyerekek, családok, közösség**

Besorolási indoklás

A dokumentum **nem operatív és nem gyakorlati** anyag, hanem az FTF-fogalom **kritikai, elméleti és jogpolitikai elemzése**. A központi fókusz a terrorizmus elleni küzdelem során kialakult **fogalmi bizonytalanságokon, normatív feszültségeken és jogi következményeken** van. Ezért elsődlegesen a nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák közé illeszkedik, miközben háttérértelmezést ad a visszatérő csoportokról szóló policy-anyagokhoz.

Tartalmi ismertetés

A tanulmány célja a **foreign terrorist fighter (FTF)** fogalom kritikai elemzése abból a szempontból, hogy miként vált ez a kifejezés a nemzetközi és európai terrorelhárítás egyik **kulcsfogalmává**, miközben belső ellentmondásai és normatív problémái nagyrészt reflektálatlanok maradtak. A szerző nem a fogalom gyakorlati hasznát vitatja, hanem azt vizsgálja, hogy **milyen jogi, politikai és etikai következményekkel jár**, ha egy ilyen kategória a biztonságpolitikai gondolkodás középpontjába kerül.

Az FTF-fogalom kialakulása és intézményesülése

A tanulmány bemutatja, hogy az FTF-fogalom nem alulról építkező analitikus kategóriaként, hanem **politikai–jogi válaszként** született meg, elsősorban az Iszlám Államhoz kapcsolódó külföldi mobilizációra reagálva. Az ENSZ BT 2178. számú határozata

kulcsszerepet játszott abban, hogy a fogalom **nemzetközi jogi és szakpolitikai normává** vált, amelyet az EU és a tagállamok gyorsan átvettek.

A szerző hangsúlyozza: az FTF kategória **preventív logikára épül**, nem kizárólag elkövetett cselekményekhez kötődik, hanem potenciális veszélyességet feltételez. Ez már a fogalom szintjén elmozdulást jelent a klasszikus büntetőjogi gondolkodástól.

Immanens kritika: mit rejt a fogalom?

Az „immanens kritika” módszerével a szerző azt vizsgálja, hogy az FTF-fogalom **saját deklarált céljaihoz képest** milyen belső feszültségeket hordoz. A tanulmány egyik fő állítása, hogy a fogalom:

- **homogenizál** rendkívül eltérő életutakat, motivációkat és szerepeket,
- **összemossa** a harcos, a támogató, a családtag és az áldozat kategóriáit,
- valamint **előzetes veszélyességet** tulajdonít olyan személyeknek is, akik ténylegesen nem követtek el erőszakos cselekményt.

Ez különösen problematikus a **nők és gyermekek** esetében, akik az FTF-diskurzusban gyakran „járulékos szereplőként” jelennek meg, miközben jogi és társadalmi következményeik azonos súlyúak lehetnek.

Biztonság vs. jogállamiság

A tanulmány központi dilemmája a **biztonságpolitikai racionalitás és a jogállami elvek** közötti feszültség. Az FTF-fogalom lehetővé teszi:

- az utazás kriminalizálását,
- az állampolgárság megvonását,
- a büntetőeljárás előrehozását a megelőzés érdekében.

A szerző szerint ezek az intézkedések **strukturálisan kitágítják az állami kényszer eszköztárát**, miközben a bizonyítási standardok és az egyéni felelősség kérdései elmosódnak. A tanulmány nem állítja, hogy ezek az eszközök illegitimek, de hangsúlyozza: **normatív költségekkel járnak**, amelyek ritkán jelennek meg a szakpolitikai diskurzusban.

Az FTF-kategória hatása a visszatérőkre

A tanulmány egyik fontos – a szöveggyűjteményed szempontjából különösen releváns – része az, ahogyan az FTF-fogalom **strukturálja a visszatérőkkel kapcsolatos gondolkodást**. A szerző szerint a „returnee” státusz sok esetben **másodlagos**, és a személy továbbra is elsősorban FTF-ként van értelmezve, ami:

- erősíti a stigmatizációt,
- megnehezíti a reintegrációt,
- és legitimizálja a hosszan tartó rendészeti kontrollt.

Ez a logika közvetetten hatással van a családtagokra és gyermekekre is, akik az FTF-címke „árnyékában” kerülnek a hatóságok látókörébe.

Jövőbeli kihívások és alternatívák

A tanulmány nem kínál kész alternatív fogalmat, de felveti, hogy a jövőben **finomabb, differenciáltabb kategóriákra** lenne szükség, amelyek jobban tükrözik az egyéni felelősséget, szerepeket és sérülékenységeket. A szerző szerint a jelenlegi FTF-diskurzus hosszú távon **önfenntartó biztonsági logikát** hoz létre, amely nehezen egyeztethető össze a rehabilitációs és reintegrációs célokkal.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **Külföldi terrorista harcos fogalma** – *Foreign terrorist fighter concept*
- **Biztonság és jogállamiság** – *Security vs rule of law*
- **Preventív büntetőjog** – *Preventive criminal law*
- **Stigmatizáció és kategorizáció** – *Stigmatisation and categorisation*
- **Normatív dilemmák** – *Normative dilemmas*

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Baker-Beall, C. (2022). *The Concept of the Foreign Terrorist Fighter: An Immanent Critique*
- UNSCR 2178 (2014)
- European Union (2017). *Directive on Combating Terrorism*
- McGarrity, N. (2015). *The expansion of preventive counter-terrorism law*

Visszatérő csoportok (férfiak, nők, gyerekek, családok, közösség)

Joana Cook, Gina Vale: From Daesh to 'Diaspora': Tracing the Women and Minors of Islamic State

<https://icsr.info/wp-content/uploads/2018/07/ICSR-Report-From-Daesh-to-%E2%80%98Diaspora%E2%80%99-Tracing-the-Women-and-Minors-of-Islamic-State.pdf>

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Visszatérő csoportok – férfiak, nők, gyerekek, családok, közösség

További releváns kategóriák:

- **Nemzetközi válaszok és iránymutatások** – nemzetközi policy-következtetések, ENSZ- és EU-kompatibilis ajánlások
- **Reintegráció, rehabilitáció** – nők és kiskorúak hosszú távú kezelése
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák** – kockázatértékelés, bizonytalansági tényezők („unknowns”)
- **Jó gyakorlatok – globális** – adatbontás, differenciált megközelítések
- **Jövőbeli kihívások** – generációs kockázatok, állampolgárság, hontalanság (statelessness)

Besorolási indoklás

A jelentés központi fókusza az Iszlám Államhoz kötődő nők és kiskorúak globális léptékű feltérképezése, különös tekintettel konfliktus utáni státuszukra, mobilitásukra és a visszatéréshez kapcsolódó szakpolitikai dilemmákra.

Tartalmi ismertetés

Executive summary – stratégiai jelentőség

A jelentés az első olyan, globális léptékű és részletezett adatbázisra épülő áttekintést nyújtja, amely kifejezetten az Iszlám Államhoz (IS) kötődő **nők és kiskorúak** számát, földrajzi megoszlását és konfliktus utáni státuszát vizsgálja. A kutatás szerint **41 490**

külföldi állampolgár vált IS-affiliálttá Irakban és Szíriában; közülük **13% nő, 12% kiskorú**.

A „kalifátus” bukását követően **7 366** fő tért vissza, illetve áll repatriáció alatt, miközben a nők és kiskorúak aránya a visszatérők körében régióként jelentős eltéréseket mutat. A jelentés külön hangsúlyozza az **adat- és elszámoltathatósági hiányosságokat**, elsősorban a MENA-régióban, valamint a **nem és életkor szerinti bontás** elengedhetetlen szakpolitikai szerepét.

Bevezetés

Az Iszlám Állam példátlan mértékű mobilizációt valósított meg, amelyben a nők és kiskorúak nem csupán kísérő szereplőkként jelentek meg, hanem **szimbolikus legitimációs** és **gyakorlati államépítési** funkciókat is betöltöttek. A „kalifátus” területi bukása nem jelenti a fenyegetés végét: az ideológiai továbbélés **hosszú távú, generációs kihívásként** jelenik meg.

A tanulmány célja a női és kiskorú affiliáltak **láthatóvá tétele**, elkülönített kezelése – elutasítva a „womenandchildren” összevont kategóriát –, valamint a hosszú távú szakpolitikai válaszok megalapozása.

Adatbázis és módszertan

A szerzők **80 ország** (2013–2018 közötti) adatait szintetizálják, elsődlegesen kormányzati forrásokra támaszkodva, amelyeket akadémiai kutatások és hiteles médiabeszámolók egészítenek ki. A módszertan transzparensten kezeli a korlátokat: az **adat-hiányt**, az eltérő nemzeti definíciókat, a kettős állampolgárság kérdését, valamint azt a problémát, hogy számos ország nem bontja külön a nőket és kiskorúakat.

Pozitív példaként jelenik meg a kiskorúak életkori bontása (0–4, 5–14, 15–17), amely a nemzetközi gyakorlatban továbbra is ritkaságnak számít.

IS-affiliáltak a „kalifátusban”

A fejezet a **globális mintázatokat** tárja fel, bemutatva, hogy a nők és kiskorúak együttesen akár az affiliáltak **negyedét** is kitehetik. A regionális bontás rávilágít az **aránybeli különbségekre**, különösen Kelet-Ázsia, Kelet-Európa és a MENA-régió összevetésében.

A szerzők kiemelik az **aluljelentés** problémáját, különösen azokban az államokban, ahol a hivatalos statisztikák nem tesznek különbséget nem és életkor szerint.

A „kalifátus” bukása utáni státuszok

A jelentés részletesen feltérképezi az IS-affiliáltak **posztkonfliktusos pályáit**, beleértve a halált, a fogvatartást, a fogolycserét, a repatriációt, a harmadik országokba történő áttelepülést, valamint az „**unknowns**” kategóriát.

A nők és kiskorúak esetében a státusz bizonytalansága egyszerre vet fel **biztonsági, jogi és humanitárius dilemmákat**, ideértve a fogvatartás alatti radikalizáció kockázatát és az igazságos eljáráshoz való hozzáférés kérdését.

Nők és kiskorúak mint biztonsági kockázat – differenciált értékelés

A tanulmány határozottan elutasítja az egységes kategorizálást, és hangsúlyozza, hogy a nők és kiskorúak **eltérő mértékű ügynökséggel (agency)** rendelkeznek. A kiskorúaknál kiemelten fontos az életkor szerinti bontás és a szerepek differenciálása, míg a nőknél a „jihadi bride” narratíva kritikája, valamint az aktív ideológiai, toborzási és logisztikai szerepek elismerése kerül előtérbe.

Jó gyakorlatok és ajánlások

A jelentés fő üzenetei:

- a **nem és életkor szerinti adatbontás kötelező alkalmazása**,
- a **differenciált kategorizálás** (nők és kiskorúak elkülönítése),
- **életkor- és szerepérzékeny kockázatértékelés**,
- **integrált szakpolitikai válaszok** (biztonság, jog, gyermekvédelem, reintegráció),
- a **hontalanság (statelessness)** és az árvaság megelőzése.

Következtetések

A jelentés megállapítja, hogy a nők és kiskorúak az Iszlám Állam ideológiai továbbélésének **kritikus hordozóivá** válhatnak, amennyiben a szakpolitikai válaszok nem differenciáltak. A tanulmány a **gender- és minor-tudatos megközelítést** a jövőbeni P/CVE és CT stratégiák **alapfeltételévé** teszi.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **Nők és kiskorúak** – *Women and minors*
- **Külföldi terrorista harcosok** – *Foreign Terrorist Fighters (FTFs)*
- **Repatriáció** – *Repatriation*
- **Kockázatértékelés** – *Risk assessment*
- **Reintegráció** – *Reintegration*

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- Cook, J., & Vale, G. (2018). *From Daesh to 'Diaspora'*. ICSR, King's College London.
- UN Security Council Resolution 2178 (2014).
- Kapcsolódó ICCT és RAN elemzések (gender- és minor-tudatos megközelítések).

Anita Peresin, Daniela PISOIU: Repatriated foreign terrorist fighters and their families: European experiences & lessons for P/CVE

https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/1b9eec31-b7d7-462c-872b-6f0021b8ab6d_en?filename=ran_ad-hoc_repatriated_ftfs_june_2021_en.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Visszatérő csoportok – férfiak, nők, gyerekek, családok, közösség

További releváns kategóriák:

- **Nemzetközi válaszok és iránymutatások** – EU-szintű gyakorlatok és ajánlások
- **Európai Unió stratégiai és jogi keretek** – terrorizmus elleni jog és nemzeti végrehajtás
- **Megelőzés, terrorfelderítés – esettanulmányok** – tagállami repatriációs gyakorlatok
- **Reintegráció, rehabilitáció** – multilaterális exit és reintegrációs mechanizmusok
- **Bizonyítási eljárások** – jogi kihívások a büntetőeljárásokban
- **Jövőbeli kihívások** – gyermekvédelmi és statelessness kérdések

Besorolási indoklás

A dokumentum az EU- és tagállami válaszokat vizsgálja a külföldi terrorista harcosok (Foreign Terrorist Fighters, FTFs) és családtagjaik – különösen a nők és gyermekek – **visszatérésének kezelésére**, beleértve a repatriációt, kockázatértékelést, reintegrációt és multilaterális együttműködést.

Tartalmi ismertetés

Bevezetés – cél és kontextus

Ez az **RAN ad-hoc jelentés** az Európai Unióban és a Nyugat-Balkánon alkalmazott gyakorlatokat gyűjti össze a **külföldi terrorista harcosok és családtagjaik visszatérésével** kapcsolatosan, különös tekintettel a megelőzésre, biztonságra, jogi eljárásokra és reintegrációs folyamatokra. A tanulmány notóriusan híján van olyan egységes módszertannak, ami minden tagállamra egységesen alkalmazható lenne, ezért a gyakorlatok és kihívások országonkénti összehasonlítása feltárja a rendszeres eltéréseket és közös trendeket.

Az európai repatriációs gyakorlatok áttekintése

A dokumentum rögzíti, hogy a **repatriáció és a visszatérők kezelése** eltérő módon valósul meg az EU-tagállamokban, de legtöbb esetben a meglévő **terrorizmusellenes jogi keretekre** épül, ami gyakran nem különül el világosan a reintegrációs vagy rehabilitációs mechanizmusoktól. A vizsgált gyakorlatokban megjelennek a multi-agency együttműködés elemei, nemzeti koordinátorok, exit-programok és speciális reintegrációs tervek, de ezek széles skálán mozognak tagállamonként.

Tagállami példák és megközelítések

A jelentésben szereplő tagállami gyakorlatok konkrét példákon keresztül szemléltetik, hogyan épülnek be a visszatérők kezelése az adott országok biztonsági, igazságügyi és szociális rendszereibe:

- **Belgium:** korai kockázatértékelési mechanizmusok és Justice Houses alkalmazása a reintegrációhoz; a multi-agency koordináció kulcselemei.
- **Hollandia:** strukturált repatriációs tervek és helyi önkormányzati szereplők aktív bevonása; a reintegráció differenciált megközelítését alkalmazza specifikus risk assessment protokollokkal.
- **Németország:** regionális koordináció és Returnee Koordinátorok szerepe; hangsúly a gyermekek reintegrációján és szociális stabilizáción
- **Spanyolország és Franciaország:** szigorúbb büntetőjogi megközelítések, erős kriminalizációs elemek, miközben a reintegrációs támogatások jellemzően civil szervezetekhez kapcsolódnak.

Ezek a példák nem teljesek, de jelzik a tagállami gyakorlatok heterogenitását és azt, hogy a reintegrációs komponensek gyakran **nem épülnek be teljesen tudatosan** a rehabilitációs stratégiákba.

Kockázatértékelés és biztonsági dimenzió

A dokumentum kiemeli, hogy a repatriáció **nem automatizmus**, hanem **tervezett folyamat**, amelyben a kockázatértékelés kulcsszerepet játszik. A sikeres repatriációs műveletekben speciális eszközöket használnak, amelyek képesek figyelembe venni a visszatérők egyéni profilját, családi helyzetét és korábbi szerepét. Azt is megjegyzi, hogy a gyermekek és nők esetében a repatriáció és első befogadás folyamata gyakran bonyolultabb, mivel a nemzetközi emberi jogi kötelezettségek és a gyermek védelmének elvei meghatározóak.

Reintegráció és jó gyakorlatok

A tanulmányban összegyűjtött említett gyakorlatok alapján a jó reintegrációs modellek több rétegre épülnek:

- **multi-agency kooperáció** a nemzeti és helyi szinteken;
- **helyi közösségi szereplők bevonása**, civil szervezetekkel való együttműködés;
- **egyéni reintegrációs tervek**, amelyek figyelembe veszik a nők és gyermekek speciális szükségleteit;
- **exit-programok és pszichoszociális támogatás**, beleértve a képzést és foglalkoztatási lehetőségeket.

A jelentés rámutat: bár léteznek példák ezekre, a legtöbb tagállami gyakorlat **infrastruktúra és kapacitás szempontjából hiányos** marad, ami nehezíti a fenntartható reintegrációt.

Főbb kihívások és tanulságok

A dokumentum hangsúlyozza, hogy a repatriáció és reintegráció sikere nagymértékben függ a **koordinációtól, forrásoktól és globális együttműködéstől**. A főbb kihívások közé tartoznak:

- a **nemzeti jogi keretek és definíciók heterogenitása**;
- az **adatmegosztás hiánya** nemzetközi szinten;
- a **stigma és társadalmi ellenállás** a visszatérőkkel szemben;
- a **gyermekvédelmi és emberi jogi kötelezettségek integrálása** a CT-válaszokba.

Ezek a dilemmák rávilágítanak arra, hogy a visszatérők kezelése **nem csak biztonsági kérdés**, hanem komplex társadalmi és jogi probléma, amely multidiszciplináris választ igényel.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **Repatriált külföldi harcosok és családtagok** – *Repatriated foreign terrorist fighters and their families*
- **Multi-agency együttműködés** – *Multi-agency cooperation*
- **Kockázatértékelés** – *Risk assessment*
- **Reintegráció és reintegrációs stratégiák** – *Reintegration and reintegration strategies*
- **Gyermekvédelmi intézkedések** – *Child protection measures*

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- RAN-ad-hoc: *Repatriated foreign terrorist fighters and their families: European experiences & lessons for P/CVE*. EU Radicalisation Awareness Network (2021).
- Directive (EU) 2017/541 on combatting terrorism – jogi háttér a terrorizmus elleni fellépéshez.
- Ingram, H.J. – nemzetközi összehasonlító elemzések a repatriáció és reintegráció politikáinak motivációjáról.

Management of returning FTFs and their family members with a focus on returning women and children

https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/d283de6f-15fe-4c5d-81c5-b501acb3a4bb_en?filename=ran_cross_cutting_thematic_event_rr_of_ftf_families_14-15122021_en.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Visszatérő csoportok – férfiak, nők, gyerekek, családok, közösség

További releváns kategóriák:

- **Reintegráció, rehabilitáció**
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák**
- **BV szerepe és hatása**
- **Jó gyakorlatok – Európai Unió**
- **Képzés, oktatás és civil társadalom, stakeholderek bevonása**
- **Jövőbeli kihívások**

Besorolási indoklás

A dokumentum kifejezetten **a visszatérő FTF-ek és családtagjaik kezelésére** fókuszál, ezen belül hangsúlyosan a **nők, gyermekek és a prison–exit continuum** kérdéskörére. A szöveg célcsoport-logikája domináns: a különböző visszatérő alcsoportok eltérő szükségleteit, sérülékenységeit és intézményi kezelési dilemmáit vizsgálja. A reintegráció, a büntetés-végrehajtás, valamint a nemzetbiztonsági megfontolások mind e célcsoport-specifikus megközelítés alárendelt elemeiként jelennek meg.

Tartalmi ismertetés

A Radicalisation Awareness Network (RAN) 2021. decemberében megrendezett cross-cutting tematikus eseményének zárójelentése átfogó képet ad a **visszatérő külföldi terrorista harcosok (FTF-ek) és családtagjaik kezelésének** aktuális európai kihívásairól. A dokumentum három egymással szorosan összefüggő fókuszterület köré szerveződik: a **nők**, a **gyermekek**, valamint a **prison–exit continuum** (a büntetés-végrehajtástól a szabadulásig és reintegrációig tartó folyamat).

Változó kontextus, elkerülhetetlen visszatérések

A jelentés kiindulópontja az a széles körben megosztott felismerés, hogy az európai államok számára a **nők és különösen a gyermekek repatriálása elkerülhetetlenné vált**. A szíriai és iraki táborokban uralkodó körülmények – az elhúzódó bizonytalanság, a radikalizált normák fennmaradása, az egészségügyi és jogi hiányosságok – hosszú távon nemcsak humanitárius, hanem **biztonsági kockázatot** is jelentenek. A dokumentum hangsúlyozza: miközben a korábbi európai gyakorlatok jellemzően férfi FTF-ekre lettek szabva, a visszatérési valóság ma már **nők és gyermekek köré szerveződik**, ami új megközelítéseket tesz szükségessé.

Heterogén hátterek, egyéni utak

A jelentés egyik központi állítása, hogy a visszatérők nem kezelhetők homogén csoportként. A radikalizáció, az aktív részvétel, a kényszer és az áldozatiság **különböző kombinációi** jelennek meg az egyéni történetekben. A Daesh bukása után a visszatérők identitása gyakran többszörösen töredezett: egyszerre hordozzák a múlt terheit, az átélt traumákat és a „újrakezdés” reményét.

A dokumentum kritikus hangon jegyzi meg, hogy a visszatérőkkel kapcsolatos szakpolitikai és intézményi reflexek sokszor **túlzottan kollektív, valláscentrikus magyarázatokra** épülnek. Ehelyett a jelentés az **individualizált megközelítések** szükségességét hangsúlyozza, amelyek figyelembe veszik az egyéni motivációkat, világlátást és sérülékenységeket.

Gyermekek: védelem, normalizáció és stigma

A gyermekekkel való munka a dokumentum szerint alapvetően **védelmi és normalizációs logikát** igényel. A visszatérő gyermekek sérülékenysége többretegű: sokan okmányok nélkül térnek vissza, árvák, hosszú időn keresztül elszakadtak anyjuktól, vagy olyan közegben éltek, ahol az erőszak és az ideológiai indoktrináció mindennapos volt. A jelentés kiemeli a stigmatizáció veszélyét, amely az iskolai és közösségi környezetben **önbeteljesítő jóslattá** válhat.

A dokumentum hangsúlyozza, hogy a gyermekek esetében a **szükségletalapú megközelítésnek elsőbbséget kell élveznie** a kockázatértékeléssel szemben. A hosszú távú siker kulcsa a stabil napi rutin, az oktatáshoz való hozzáférés, valamint az, hogy egyetlen vezető szereplő koordinálja a komplex intézményi folyamatokat. A gyermekek identitásának újraépítése nem a múlt eltörlését, hanem annak **biztonságos narratívába rendezését** jelenti.

Nők: többszörös identitások és láthatatlan traumák

A női visszatérőkkel kapcsolatban a dokumentum rámutat a **gender-sztereotípiák lassú lebontására**, ugyanakkor a fennmaradó hiányosságokra is. A nők esetében a büntetőeljárások, a rehabilitációs programok és a kockázatértékelési eszközök jelentős része továbbra is férfiakra lett szabva. Ez különösen problémás a magas fokon radikalizált női visszatérők esetében.

A jelentés hangsúlyozza, hogy a nők identitása gyakran több rétegű: anya, feleség, állampolgár, adott esetben elkövető és áldozat egyszerre. A gyász, a veszteség és a bántalmazás feldolgozása nélkülözhetetlen része a rehabilitációnak, ugyanakkor az anyaság – különösen a gyermekekkel való újraegyesítés lehetősége – **motiváló tényező** lehet a deradikalizációs folyamatban.

Prison–exit continuum: intézményi átmenetek törékenysége

A prison–exit continuum a dokumentum szerint a reintegráció egyik **legsebezhetőbb szakasza**. Bár ezen a területen léteznek kialakult gyakorlatok, a női visszatérők és családtagjaik esetében számos új kihívás jelenik meg. A jelentés hangsúlyozza a korai beavatkozás fontosságát, az intézmények közötti folyamatos kommunikációt, valamint azt, hogy az ideológiai kérdések kezelése csak **szükségletalapon**, óvatosan történjen.

A dokumentum külön kiemeli, hogy a tanácsadók személyisége, megközelítése és cserélhetősége kulcsszerepet játszhat a bizalom kialakításában. A túlzottan teologikus megközelítések sok esetben kontraproduktívak lehetnek.

Jó gyakorlatok és együttműködés

A jelentés konkrét európai jó gyakorlatokat mutat be, például kötődésalapú szülői intervenciókat, genderérzékeny deradikalizációs projekteket és mentorprogramokat. Ugyanakkor hangsúlyozza, hogy ezek fenntarthatósága gyakran az **NGO-k és civil szervezetek bizonytalan finanszírozásától** függ. A multi-agency együttműködés világos szereposztás nélkül konfliktusokhoz és párhuzamosságokhoz vezethet.

Jövőbeli kérdések

A dokumentum zárásként több nyitott kérdést azonosít: a gyermekek „legjobb érdekének” egységes értelmezése, az elkövető–áldozat ambivalencia kezelése, valamint a reintegrációs programok hatásának mérése továbbra is kidolgozásra vár. A jelentés szerint ezek a kérdések **nem technikai, hanem mélyen normatív dilemmák**, amelyek hosszú távon is meghatározzák az európai megközelítéseket.

Összességében a dokumentum a visszatérő FTF-ek és családtagjaik kezelését **komplex, hosszú távú társadalmi folyamatként** értelmezi, amelyben a biztonsági megfontolások, az emberi jogok és a társadalmi befogadás egymást feltételező elemek.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **Visszatérő FTF családok** – *Returning FTF families*
- **Prison–exit continuum** – *Prison-exit continuum*
- **Genderérzékeny rehabilitáció** – *Gender-sensitive rehabilitation*
- **Gyermekkori stigmatizáció** – *Childhood stigmatisation*
- **Multiszektorális együttműködés** – *Multi-agency cooperation*

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- PISOIU, D. (2021). *Management of returning FTFs and their family members*. RAN Conclusion Paper.
- RAN (2021). *Gender-sensitive responses to returnees from foreign terrorist organisations*.
- RAN (2021). *Focus on Children – Reflecting on values with imprisoned extremist parents*.
- RAN (2021). *The role of psychotherapy in rehabilitation and exit work*.

Elena Dal Santo, Hawa Noor Zitzmann, Alexandra Korn: Managing the Needs of Child Returnees (*RAN in the Western Balkans – Study Visit Conclusion Paper*)

https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/f6c836af-68ab-427b-add0-6a917890de54_en?filename=ran_wb_study_visit_managing_needs_of_child_returnees_en.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Visszatérő csoportok – férfiak, nők, gyerekek, családok, közösség

További releváns kategóriák:

- **Reintegráció, rehabilitáció**
- **Tagállami intézkedési tervek – esettanulmányok**
- **Jó gyakorlatok – Európai Unió, Nyugat-Balkán**
- **Képzés, oktatás és civil társadalom, stakeholderek bevonása**
- **Média szerepe és hatása**

Besorolási indoklás

A dokumentum elsődleges fókusza a **visszatérő gyermekek szükségleteinek kezelése**, különös tekintettel azokra az intézményi, jogi és pszichoszociális kihívásokra, amelyekkel a gyermekek és családjaik szembesülnek a repatriációt követően. A tanulmány célcsoportlogikája domináns (child returnees + mothers), miközben konkrét **tagállami és nyugat-balkáni gyakorlatokat** mutat be, ezért a visszatérő csoportok kategóriája indokolt elsődlegesen.

Tartalmi ismertetés

A Radicalisation Awareness Network (RAN) 2023-as tanulmányútjának záródokumentuma a **Daesh által korábban ellenőrzött területekről visszatérő gyermekek kezelésének** kihívásait és jó gyakorlatait vizsgálja, különös tekintettel a **Nyugat-Balkán országaira**, valamint a francia modellre mint összehasonlítási pontra. A dokumentum egy párizsi study visit tapasztalataira épül, ahol nyugat-balkáni szakemberek a francia igazságügyi, gyermekvédelmi és oktatási rendszer szereplőivel cseréltek tapasztalatot.

A jelenség mértéke és összetettsége

A tanulmány kiindulópontja, hogy a gyermekek repatriálása **nem rendkívüli esemény**, hanem egyre inkább strukturált állami feladattá válik. Franciaország kevesebb mint egy év alatt több mint száz gyermeket repatriált Szíriából és Irakból, miközben a Nyugat-Balkán országában is folyamatosan zajlanak visszatérések vagy ezek előkészítése. A gyermekek többsége tíz év alatti, sokan konfliktuszónában születtek, és jogi státuszuk gyakran tisztázatlan.

A dokumentum hangsúlyozza, hogy a gyermekek visszatérése **nem pusztán biztonsági vagy igazságügyi kérdés**, hanem komplex gyermekvédelmi, egészségügyi, oktatási és társadalmi kihívás.

A francia megközelítés: jogi keret és koordináció

A tanulmány részletesen bemutatja a francia modellt, ahol a **juvenile judge (gyermekbíró)** kulcsszereplőként koordinálja a gyermekeket érintő intézkedéseket. A gyermekek automatikusan a gyermekvédelmi rendszer hatáskörébe kerülnek, és multidiszciplináris értékelésen esnek át, amely kiterjed:

- egészségügyi és pszichológiai állapotra,
- oktatási szükségletekre,
- családi környezetre és kapcsolatokra.

A cél minden esetben a gyermek **„normális gyermekkora”**, nem pedig a securitizált kezelés.

Nyugat-balkáni gyakorlatok: hasonlóságok és eltérések

A Nyugat-Balkán országai hasonló alapelvekből indulnak ki – a gyermekek elsődlegesen **áldozatok** –, ugyanakkor az intézményi struktúrák eltérnek. A dokumentum rámutat, hogy több országban hiányzik a francia modellhez hasonló **egyértelmű jogi koordinátor**, ami nehezíti az intézkedések kötelező erejű és következetes végrehajtását.

Ugyanakkor a régióban számos **jó gyakorlat** is megjelent:

- nemzeti koordinációs központok (Albánia),
- interministeriális munkacsoportok (Koszovó, Észak-Macedónia),
- NGO-k és nemzetközi szervezetek (pl. IOM) aktív bevonása.

Anyák szerepe és dilemmái

A dokumentum hangsúlyos része az **anyák és gyermekek kapcsolatának kezelése**. Franciaországban az anyák jellemzően büntetőeljárás alá kerülnek, ami a gyermekek ideiglenes elválasztását eredményezi. A Nyugat-Balkánon ezzel szemben az anyák többsége **nem kerül őrizetbe**, hanem gyermekükkel együtt vesz részt rehabilitációs programokban.

A tanulmány világossá teszi, hogy az anyák egyszerre jelentenek:

- **védőfaktort** (érzelmi stabilitás, folytonosság),
- és **potenciális kockázatot** (negatív narratívák, feldolgozatlan trauma).

Ezért az anyákkal való munka **nem opcionális**, hanem a gyermekek reintegrációjának egyik kulcseleme.

Trauma, oktatás és normalizáció

A dokumentum részletesen tárgyalja a gyermekek által átélt traumák következményeit: alvászavarok, kötődési problémák, tanulási nehézségek, identitásbizonytalanság. A résztvevő országok között konszenzus van abban, hogy az oktatásba való visszavezetés a normalizáció egyik legfontosabb eszköze, ugyanakkor **esetről esetre eltérő megoldásokat** igényel.

Kiemelt kihívás a nyelvi és kulturális beilleszkedés, valamint a stigmatizáció kezelése az iskolai közegben.

Multi-agency együttműködés és szakemberek terhelése

A tanulmány hangsúlyozza, hogy a sikeres reintegráció **nem egyetlen intézmény felelőssége**. A gyermekvédelem, igazságügy, egészségügy, oktatás és civil szféra közötti együttműködés elengedhetetlen, ugyanakkor komoly feszültségekkel jár. A szakemberek gyakran nagy nyomás alatt dolgoznak, miközben egy viszonylag új jelenséggel szembesülnek.

A dokumentum kiemeli a **közös képzések, adatmegosztási mechanizmusok és szupervízió** jelentőségét.

Jövőbeli kihívások

A záró rész előretékint a várható újabb visszatérésekre, köztük **serdülőkorú gyermekekre**, akiknél az identitásformálódás különösen érzékeny időszakban zajlik. A tanulmány hangsúlyozza, hogy a gyermekek támogatása **hosszú távú elköteleződést** igényel, és a látszólagos stabilizáció után is szükség lehet utánkövetésre.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **Visszatérő gyermekek** – *Child returnees*
- **Multi-agency megközelítés** – *Multi-agency approach*
- **Gyermekek legfőbb érdeke** – *Best interest of the child*
- **Anya–gyermek kapcsolat** – *Mother–child relationship*
- **Reintegráció és normalizáció** – *Reintegration and normalisation*

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- RAN (2023). *Managing the Needs of Child Returnees*.
- RAN FC&S (2021). *Dealing with returning children and their mothers from Daesh*.
- RAN (2022). *Management of returning FTFs and their family members*.
- UNODC (2019). *Handbook on Children Recruited and Exploited by Terrorist Groups*.

Képzés, oktatás és civil társadalom és kiemelt stakeholderek, NGO-k bevonása

Anne Speckhard: Women in Preventing and Countering Violent Extremism – A Training Manual

https://www.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20ECA/Attachments/Publications/2021/2/PVE_TrainingManual-min.pdf

Tematikus besorolás

Elsődleges kategória: Képzés, oktatás és civil társadalom, NGO-k bevonása

További releváns kategóriák:

- **Nemzetközi válaszok és iránymutatások**
- **Reintegráció, rehabilitáció**
- **Nemzetbiztonsági és terrorelhárítási dilemmák**
- **Visszatérő csoportok – nők, gyermekek, családok**
- **Jövőbeli kihívások** – fenntartható P/CVE kapacitások

Besorolási indoklás

A dokumentum **elsődlegesen gyakorlatorientált képzési kézikönyv**, amelynek célja az erőszakos szélsőségesség megelőzésével és kezelésével foglalkozó szakemberek **kompetenciáinak, érzékenységének és elemző képességeinek fejlesztése**, különös tekintettel a nők szerepére és tapasztalataira. A kézikönyv **nem önálló szakpolitikai stratégiát vagy reintegrációs modellt mutat be**, hanem olyan **kapacitásépítő eszközt kínál**, amely előfeltétele a hatékony, jogállami és genderérzékeny P/CVE-gyakorlatok kialakításának.

Ugyanakkor a dokumentum hangsúlyosan foglalkozik a **visszatérők és családtagjaik reintegrációjával**, különösen a nők és gyermekek sajátos helyzetével, és bemutatja, hogy **a képzés hiánya miként vezethet kontraproduktív, stigmatizáló vagy biztonságiasított beavatkozásokhoz**. Ebben az értelemben a kézikönyv **szorosan kapcsolódik a reintegráció és rehabilitáció tematikájához**, mivel a bemutatott tréningek és módszertani elemek **közvetlenül alkalmazhatók a reintegrációs gyakorlatok humán, pszichoszociális és közösségi dimenzióiban**.

Ennek megfelelően a dokumentum **elsődlegesen a „Képzés, oktatás és civil társadalom bevonása” kategóriába illeszkedik**, miközben **keresztmetszeti, alkalmazási jelentőséggel bír** a reintegrációs és rehabilitációs szakpolitikák és programok számára is.

Tartalmi ismertetés

Bevezetés – miért nélkülözhetetlen a genderperspektíva a P/CVE-ben?

A UN Women által készített *Women in Preventing and Countering Violent Extremism* kézikönyv a nők szerepét helyezi középpontba az erőszakos szélsőségesség (violent extremism, VE) megelőzésében és kezelésében. A dokumentum hangsúlyozza, hogy a nők **nem csupán áldozatok**, hanem **támogatók, elkövetők, közvetítők, megelőző szereplők és közösségi reziliencia-építők** is lehetnek. Ennek figyelmen kívül hagyása a P/CVE-programokat **kevésbé hatékonyá** teszi.

A kézikönyv kifejezetten **Európa és Közép-Ázsia** kontextusára fókuszál, ahol a szíriai–iraki konfliktus következményeként **jelentős számú nő és gyermek érintett** a radikalizáció, a visszatérés és a reintegráció folyamataiban. A szerzők szerint a P/CVE akkor lehet fenntartható, ha **össztársadalmi (whole-of-society) megközelítést** alkalmaz, amelyben a nők aktív szereplők.

A kézikönyv célja:

- a nők különböző szerepeinek bemutatása a radikalizáció folyamatában (áldozatok, támogatók, elkövetők, megelőző szereplők),
- gender-szempontrú P/CVE szakpolitikai keretek ismertetése,
- gyakorlati modulok biztosítása tréningekhez,
- eszközkészlet biztosítása nemzeti és helyi P/CVE programok tervezéséhez,
- a női szerepek és szükségletek figyelembevételével hatékonyabb prevenció és reintegráció kialakítása.

A kézikönyv rendszerezett felépítése öt komplett modulon keresztül támogatja a szakembereket.

Fogalmi keretek – PVE, CVE és gender

A dokumentum részletesen tisztázza a **PVE (Preventing Violent Extremism)** és a **CVE (Countering Violent Extremism)** közötti különbségeket. **Kiemelt megállapítás**, hogy míg a klasszikus terrorelhárítás (counter-terrorism) **reaktív és kényszerítő**, addig a PVE és CVE **megelőző, puha eszközökre épülő megközelítéseket** alkalmaz, amelyek hosszú távon csökkenthetik az erőszakos radikalizáció vonzerejét.

A kézikönyv hangsúlyozza, hogy **a genderblind P/CVE-politikák félreértelmezik a kockázatokat**, mivel nem veszik figyelembe a nőkre jellemző **push és pull faktorokat**, például a marginalizációt, a családon belüli erőszakot, az identitáskeresést vagy az ideológiai ügynökséget.

A radikalizáció folyamata és a nők szerepei

A kézikönyv több radikalizációs modellt ismertet, hangsúlyozva, hogy **a radikalizáció nem lineáris folyamat**, és nem minden radikalizált személy válik erőszakossá. A nők esetében a radikalizáció gyakran **szorosabban kapcsolódik kapcsolati hálókhoz**, családi kötelékekhez és érzelmi motivációkhoz, mint a férfiaknál.

Fontos megállapítás, hogy a nők egy része **tudatos ideológiai döntés** alapján csatlakozik erőszakos szélsőséges csoportokhoz, mások viszont **kényszer, függőségi viszonyok vagy túlélési stratégiák** mentén sodródnak bele. A kézikönyv következetesen elutasítja az egyszerűsítő narratívákat, amelyek a nőket kizárólag „követőként” vagy „áldozatként” ábrázolják.

P/CVE a gyakorlatban – azonosítás és beavatkozás

A harmadik modul a **gyakorlati azonosításra és beavatkozásra** fókuszál. A kézikönyv hangsúlyozza, hogy a korai figyelmeztető jelek felismerése **helyi szinten a leghatékonyabb**, ahol tanárok, szociális munkások, civil szervezetek és női közösségi vezetők kulcsszerepet játszanak.

Kiemelt kockázatként jelenik meg, hogy a túlzottan biztonságiasított megközelítések **elriasztják a nőket a hatóságoktól**, és aláássák az informális megelőzés lehetőségeit. A dokumentum ezért **bizalomépítő, jogalapú és genderérzékeny beavatkozásokat** javasol.

Visszatérés és reintegráció – női és gyermek-specifikus szempontok

A kézikönyv külön egységet szentel a **visszatérők és családtagjaik reintegrációjának**, hangsúlyozva, hogy a nők és gyermekek gyakran **jogi, pszichoszociális és társadalmi limbuszba** kerülnek. A statelessness, a gyermekvédelmi dilemmák és a közösségi stigmatizáció **újabb radikalizációs kockázatokat** hordozhatnak.

A dokumentum kiemeli, hogy **a nők bevonása a reintegrációs programok tervezésébe és végrehajtásába** növeli azok legitimitását és fenntarthatóságát. A családi kapcsolatok – különösen az anyák szerepe – **potenciális védőfaktorként** jelennek meg, ugyanakkor a kézikönyv óva int a nőkre hárított túlzott felelősségtől.

Programtervezés és kapacitásépítés

Az utolsó modul a **genderérzékeny P/CVE-programok tervezésére** koncentrál. A kézikönyv hangsúlyozza a **helyi kontextushoz igazított megoldások**, a civil társadalom bevonása és a **képzés-alapú fenntarthatóság** fontosságát. A tréningmodulok célja nem kész receptek átadása, hanem **elemző és reflektív kapacitások fejlesztése**.

Záró megállapítások

A dokumentum végkövetkeztetése szerint a **P/CVE hosszú távú társadalmi beruházás**, amelynek sikeressége nagymértékben függ attól, hogy a nők **nem eszközként, hanem autonóm szereplőként** jelennek-e meg benne. A genderérzékeny megközelítés nem „soft” alternatíva, hanem **biztonságpolitikai racionalitás**.

Kiemelt releváns kulcsszavak

- **genderérzékeny P/CVE** – gender-responsive P/CVE
- **nők szerepe a megelőzésben** – women in prevention
- **képzés és kapacitásépítés** – training and capacity building
- **visszatérés és reintegráció** – return and reintegration
- **civil társadalom bevonása** – civil society engagement

Kiemelt szakirodalmak a dokumentumból

- UN Women (2021). *Women in Preventing and Countering Violent Extremism*
- UNSCR 1325; 2242 – Women, Peace and Security
- UN Secretary-General (2016). *Plan of Action to Prevent Violent Extremism*
- Speckhard, A. – ICSVE kutatások
- UNDP (2017). *Journey to Extremism in Africa*

ZÁRSZÓ

A külföldi terrorista harcosok jelensége az elmúlt másfél évtized egyik legösszetettebb és leginkább rétegzett biztonságpolitikai kihívásává vált. A dokumentumgyűjtemény célja nem az volt, hogy végleges válaszokat adjon e problémakörre, hanem hogy rendszerezett, összehasonlítható és értelmezhető tudásanyagot biztosítson a jelenség megértéséhez. A bemutatott regionális sajátosságok, jogi keretek, szakpolitikai megközelítések és nemzetközi iránymutatások egyaránt azt mutatják, hogy az FTF-kérdés egyszerre nemzetbiztonsági, jogi, társadalmi és emberi jogi probléma.

A tapasztalatok alapján egyértelmű, hogy a kizárólag represszív eszközökre építő stratégiák önmagukban nem képesek tartós megoldást nyújtani. A büntetőjogi felelősségre vonás elengedhetetlen ott, ahol bizonyítható, hogy terrorcselekmény vagy ahhoz kapcsolódó bűncselekmény történt. Ugyanakkor a hosszú távú stabilitás záloga a megelőzés, a társadalmi ellenállóképesség erősítése, valamint a reintegráció strukturált és szakmailag megalapozott támogatása. A női és gyermek-visszatérők helyzete különösen rámutat arra, hogy a biztonsági és humanitárius szempontok nem állíthatók egymással szembe, hanem integrált megközelítést igényelnek.

A regionális elemzések azt is világossá tették, hogy az FTF-jelenség nem zárult le az ISIS területi vereségével. A geopolitikai instabilitás, az elhúzódó konfliktusok és az online radikalizáció dinamikája továbbra is kedvezhet újabb mobilizációs hullámok kialakulásának – akár eltérő ideológiai keretek között is. A jövő kihívása ezért nem csupán a múlt örökségének kezelése, hanem a korai jelzőrendszerek, a nemzetközi információmegosztás és a társadalmi megelőzési mechanizmusok megerősítése.

A kötetben szereplő dokumentumok és elemzések arra ösztönzik az olvasót, hogy az FTF-jelenséget ne izolált biztonsági incidensek sorozataként, hanem strukturális, több szinten zajló folyamatként értelmezze. A biztonság, a jogállamiság és az emberi jogok közötti egyensúly megtalálása minden érintett állam számára folyamatos mérlegelést igényel.

Bízunk abban, hogy a dokumentumgyűjtemény hozzájárul a szakmai diskurzus elmélyítéséhez, az oktatás és kutatás támogatásához, valamint a döntéshozói gondolkodás árnyalásához. A külföldi és visszatérő terrorista harcosok kérdése nem csupán a múlt tanulsága, hanem a jövő biztonságpolitikai gondolkodásának egyik meghatározó referenciapontja marad.

A külföldi terrorista harcosok (FTF) jelensége az elmúlt évtized egyik legösszetettebb biztonságpolitikai kérdésévé vált, amely számos nemzetközi, európai és nemzeti szintű válaszlépést hívott életre.

A kötet válogatott dokumentumok tematikusan rendszerezett ismertetésén keresztül nyújt áttekintést a jelenséghez kapcsolódó szakpolitikai és tudományos megközelítésekről. A recenzió jellegű összefoglalók nemcsak a dokumentumok fő megállapításait emelik ki, hanem rámutatnak a legfontosabb dilemmákra és további kutatási irányokra is.

A szöveggyűjtemény így nem pusztán forrásgyűjtemény, hanem egyben értelmezési keret és eligazodási pontokat kínáló szakirodalmi útmutató mindazok számára, akik a témában mélyebb ismereteket kívánnak szerezni.